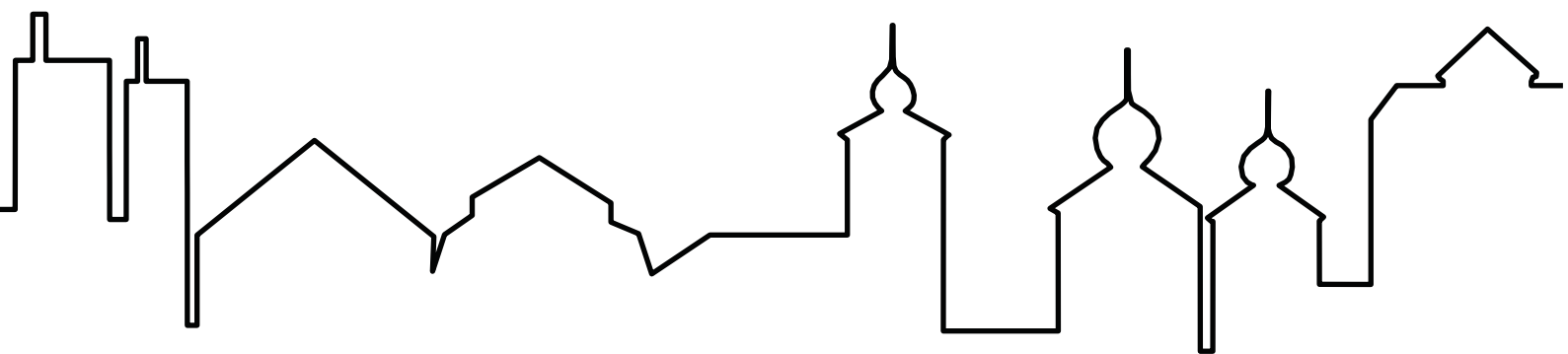

ALPSKA MESTA

Ključni dejavnik za trajnostni razvoj v alpski regiji

Vljudnostni prevod

PREDGOVOR

Samo v desetini alpskih občin število prebivalcev presega 10.000. Kljub temu v njih živi veliko več kot tretjina prebivalstva v Alpah. Vendar pri raziskavah, financiranju in oblikovanju politik za Alpe razprave o obrobni gorskih regijah prevladujejo nad razpravami o mestih.

V devetem Poročilu o stanju Alp obravnavamo ekološke, gospodarske in družbene vloge mest pri trajnostnem razvoju Alp. Po eni strani delujejo kot katalizatorji za težave, ki jih povzročajo širjenje mest, podnebne spremembe ali gospodarska preobrazba, po drugi strani pa predstavljajo bistveni del njihove rešitve! Alpska mesta so tako v središču večine tematik, protokolov, deklaracij in dejavnosti Alpske konvencije.

Poročilo obravnava alpski sistem poselitve tako na nadnacionalni ravni kot tudi z vidika posameznega mesta. Ponuja tudi dva različna pristopa k tej temi: prvi je analitični, kjer zanimivi zemljevidi, presenetljiva dejstva in aktualne debate spodbujajo razpravo. Drugi del je zastavljen eksplorativno, kjer pet scenarijev ponuja pogled in odgovore na vprašanje, kako bodo alpska mesta izgledala v letu 2050.

Kot tematsko izhodišče tega poročila smo uporabili 'šest gonilnikov sprememb' Evropske agencije za okolje. V njih so povzeti glavni trendi in negotovosti, ki ogrožajo napredek Evrope na poti k trajnostnosti. Tako smo vključeni v vseevropski diskurz, ki smo ga prilagodili alpskemu kontekstu: naše poročilo se osredotoča na sile demografije, okolja in virov, gospodarstva in inovacij, globalne umestitve, upravljanja in življenjskih slogov. Prepričani smo, da bo urbani razvoj, ki bo te sile zgodaj sprejel in jih znal upravljati, trajnostno izboljšal kakovost življenja v Alpah.

dr. Maria Lezzi, direktorica švicarskega Zveznega urada za prostorski razvoj ARE

Želimo vam prijetno branje – naj vam bo v navdih!

ZAHVALA

Kaj je alpsko mesto? Vsak izmed nas ima drugačne in edinstvene predstave o alpskih mestih, ki so nastale preko naših osebnih stikov s temi kraji – bodisi kot podeželske skupnosti, turistične destinacije ali univerzitetna središča. Poleg tega so različne zgodovinske ali politične okoliščine povzročile številne manjše regionalne razlike. »Alpsko mesto« kot takšno ne obstaja, temveč gre za množico večjih, manjših, dobro povezanih, oddaljenih, rastočih ali usihajočih naselij, ki v svoji okolici prevzemajo mestne funkcije. To poročilo je posvečeno vsem njim.

Zahvaljujemo se strokovnjakom delovne skupine za pripravo tega poročila, saj so s svojim znanjem in navdušenjem za razpravljanje s širokim občinstvom pripomogli k njegovemu uspehu. Prav tako se zahvaljujemo raziskovalni skupini, ki jo sestavljajo prof. Tobias Chilla, Dominik Bertram in Markus Lambracht z Univerze Erlangen-Nürnberg, za njihov ustvarjalni pristop k sistemu poselitve ter ustvarjalkama našega postopka razvoja scenarijev Helen Lückge iz podjetja Climonomics in Susanne Schatzinger iz podjetja VS Consulting Team za njun trud pri strnjevanju znanja v jedrnate podobe prihodnosti.

Ta dokument vključuje naslednje dele:

1. del:
Dejstva, zemljevidi
in znanstvena razprava
Stran 5

2. del:
Pet scenarijev
za prihodnost
Stran 61

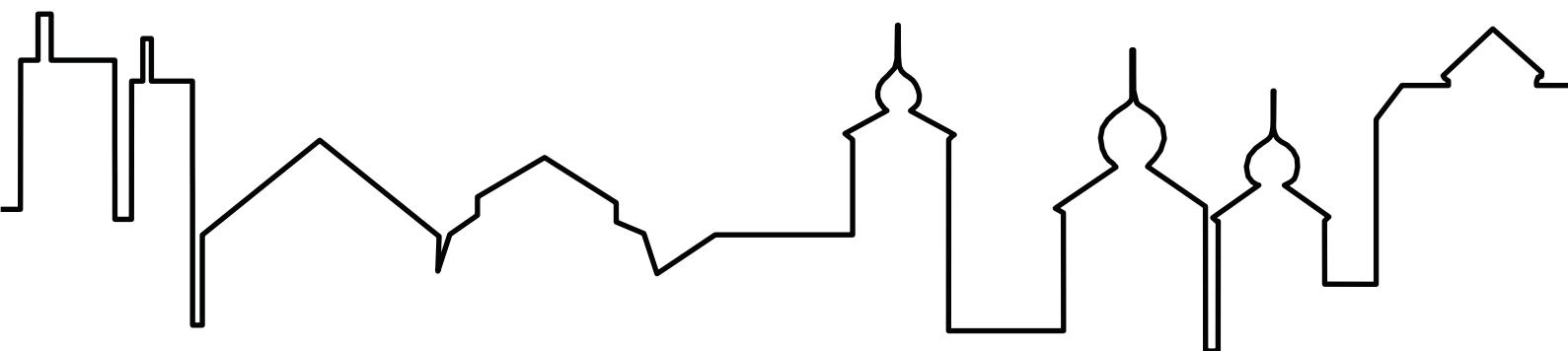
Štiri predpostavke za
trajnostni urbani razvoj
Stran 113

ALPSKA MESTA

Ključni dejavnik za trajnostni razvoj v alpski regiji

1. del: Dejstva, zemljevidi in znanstvena razprava

AVTORJI 1. DELA

Tobias Chilla, Dominik Bertram, Markus Lambracht
(Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg FAU)

PRESEDUJOČI DELOVNI SKUPINI

Marc Pfister (Federal Office for Spatial Development ARE)

ČLANI IN ČLANICE DELOVNE SKUPINE

Avstrija: Andreas Bartel (Umweltbundesamt Österreich) | Oliver Bender, Valerie Braun (Österreichische Akademie der Wissenschaften)

Francija: Benoît Fanjeau (Administration régionale de Provence Alpes Côte d'Azur) | Isabelle Paillet (Ministère de la Transition Écologique) | Sylvie Vigneron (Commissariat de massif des Alpes)

Italija: Michele Munafò (ISPRA) | Andrea Omizzolo, Elisa Ravazzoli (EURAC research)

Lihtenštajn: Stefan Hassler, Heike Summer (Liechtensteinische Landesverwaltung)

Monako: Jessica Astier, Astrid Claudel-Rusin, Julie Davenet (Direction de l'Environnement)

Nemčija: Andra Giehl (StMWi Bayern) | Lukas Kühne (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat) | Florian Lintzmeyer (ifuplan)

Slovenija: Blanka Bartol, Jernej Črvek, Lenča Humerca Šolar (Ministrstvo za okolje in prostor)

Švica: Karin Augsburg, Silvia Jost, Sébastien Rieben (Federal Office for Spatial Development ARE)

Evropska komisija: Andrea Bianchini (GD za okolje)

Organizacije opazovalke: Magdalena Holzer, Claire Simon (Društvo Alpsko mesto leta) | Elena Di Bella (Euromontana) | Katharina Gasteiger (Povezanost v Alpah) | Wolfgang Pfefferkorn (CIPRA International) | Maarit Ströbele, Bernhard Tschofen (ISCAR)

KOORDINACIJA

Živa Novljan, Aureliano Piva (Stalni sekretariat Alpske konvencije)

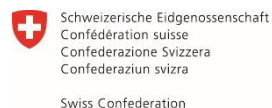
Naslovnica: REVITAL Integrative Naturraumplanung GmbH, Avstrija

Prevod: Intralp, Italija

Lektura: Stalni sekretariat Alpske konvencije

www.alpinetowns.alpconv.org

© Friedrich Alexander Universität Erlangen-Nürnberg, 2022

Swiss Confederation

Federal Office for Spatial Development ARE

Kazalo vsebine

1.	Alpska mesta in sistem poselitve	9
1.1.	Ugotovitev: Alpska mesta in njihov pomen »preseganja velikosti«.....	9
1.2.	Razprava (a): Urbanizacija v Alpah – potencial ali grožnja?.....	13
1.3.	Razprava (b): Kakovost življenja v alpskih mestih – v kolikšni meri specifično za Alpe?.....	14
2.	Demografija	16
2.1.	Ugotovitev (a): Povezava med urbanizacijo in lokacijo.....	16
2.2.	Ugotovitev (b): Povezava med velikostjo naselij in razvojnimi trendi.....	17
2.3.	Ugotovitev (c): Povezava med velikostjo naselja in starostjo prebivalstva.....	20
2.4.	Ugotovitev (d): Povezava med nadmorsko višino in družbeno-gospodarskim razvojem.....	22
2.5.	Razprava: Usmerjenost k privlačnosti kot potencial in nevarnost.....	24
3.	Okolje	26
3.1.	Ugotovitev (a): Poraba vode.....	26
3.2.	Ugotovitev (b): Rast temperature.....	27
3.3.	Razprava (a): Okoljske spremembe kot razvojni vzgib?.....	29
3.4.	Razprava (b): Kako ravnati s potrebo po zemljiščih?.....	30
4.	Gospodarstvo	32
4.1.	Ugotovitev (a): Zaposlovanje.....	32
4.2.	Ugotovitev (b): Lokacije univerz.....	36
4.3.	Ugotovitev (c): Dostopnost javnega prometa.....	37
4.4.	Ugotovitev (d): Turistične kapacitete.....	38
4.5.	Razprava: Digitalizacija kot potencial in izziv.....	40
5.	Globalno pozicioniranje	42
5.1.	Ugotovitev (a): Delež prebivalstva.....	42
5.2.	Ugotovitev (b): Gospodarski delež.....	43
5.3.	Razprava: Kakšna je vloga alpskih mest v času globalnih preobratov?.....	44
6.	Upravljanje	46
6.1.	Ugotovitev (a): Vzorci sodelovanja INTERREG Območje Alp.....	46
6.2.	Ugotovitev (b): Mreže med mesti.....	49
6.3.	Ugotovitev (c): Čezmejno vključevanje in alpska mesta.....	50
6.4.	Razprava: Upravljanje v Alpah v 'mehkem prostoru'?.....	52
7.	Literatura	54

Seznam slik

Slika 1	Velika alpska mesta (lokacija znotraj območja, ki ga pokriva Alpska konvencija. Podatki: Eurostat 2015).....	9
Slika 2	Alpska mesta – definicija in kartiranje	11
Slika 3	Sprememba prebivalstva od 2010 do 2019 (indeksirano: 2010=100) – Alpska mesta in Alpska konvencija v primerjavi s peri-alpskimi območji.	16
Slika 4	Sprememba prebivalstva v alpskih mestih glede na države v obdobju 2009-19 (indeksirano: 2008=100).....	18
Slika 5	Razvoj prebivalstva v alpskih mestih po državah – povečava perspektive....	19
Slika 6	Starostni indeks v alpskih mestih (2015).....	21
Slika 7	Nadmorska višina in trend prebivalstva v alpskih mestih.....	23
Slika 8	Indeks rabe vode	27
Slika 9	Spremembe temperature na površju.....	28
Slika 10	Zaposleni na število prebivalcev 2015	32
Slika 11	Sprememba zaposlovanja 2012-2018.....	33
Slika 12	Razvoj zaposlovanja v alpskih mestih po državah – podrobna perspektiva..	35
Slika 13	Lokacije univerz in število študentov.....	36
Slika 14	Časovne linije in prostor, železniški potniški promet.....	38
Slika 15	Turistična zmogljivost 2015.....	39
Slika 16	Sprememba prebivalstva 2008-19 (indeksirano: 2008=100)	42
Slika 17	Sprememba bruto domačega proizvoda 2008-18 (indeksirano: 2008=100)	44
Slika 18	Kooperacijske mreže s tematsko diferenciacijo znotraj INTERREG B Območje Alp	47
Slika 19	Upravljanje znotraj Alp: Mreže alpskih mest.....	49
Slika 20	Alpska mesta in obmejne regije.....	51

1. Alpska mesta in sistem poselitve

1.1. Ugotovitev: Alpska mesta in njihov pomen 'preseganja velikosti'

Naselja se razvijejo v mesta s procesi urbanizacije in naraščanja števila prebivalstva. Alpska mesta se morajo ukvarjati z raznolikimi temami: demografija v Alpah kaže splošno sliko evropskega prebivalstva, ki se stara in stabilizira, medtem ko svetovno prebivalstvo raste (EEA 2019: Cluster 1). Diverzifikacija življenjskih slogov nakazuje nove oblike dela in kariernih poti. Ti trendi pomenijo nove zahteve po infrastrukturi in nepremičninah pri razvoju mest. Prehod pri obravnavi zdravstvenih in družbenih tem zahteva nov pristop pri zagotavljanju bistvenih storitev, kot so zdravstvena oskrba, infrastruktura mobilnosti in trgovska ponudba (ESPON Alps 2050, ESPON Prophecy).

Urbanizacija je v alpskem kontekstu kompleksna in pogosto kontroverzna tema. Prvi korak je določitev tega, kako lahko definiramo mesto. Če upoštevamo prednostno podeželski značaj Alp in pomen njihove geomorfologije, potem splošne definicije, ki so zasnovane na minimalnem številu prebivalstva, niso primerne (prim. Dematteis 1974, Bartaletti 2014). Samo nekaj mest na območju Alpske konvencije bi bilo upoštevanih, če bi kot mejno vrednost števila prebivalstva uporabili 100.000 (glej Slika 1). Izmed skupnega števila prebivalcev in prebivalk v Alpah, ki znaša približno 14 milijonov, jih samo 900.000 živi v takšnih mestih (pribl. 6,5 %). Če dodamo mesta, kjer živi več kot 50.000 prebivalcev in prebivalk, se skupno število poveša na 1,4 milijona ljudi ali 10 % prebivalstva v Alpah.

> 100.000 prebivalcev		> 50.000 prebivalcev	
Grenoble	160.649	Celovec	97.880
Salzburg	148.420	Luzern	81.295
Innsbruck	126.965	Kempten	66.947
Annecy	125.694	Lugano	63.583
Trento	117.304	Rosenheim	61.844
Maribor	112.325	Beljak	60.500
Bolzano/Bozen	106.110	Chambéry	59.697

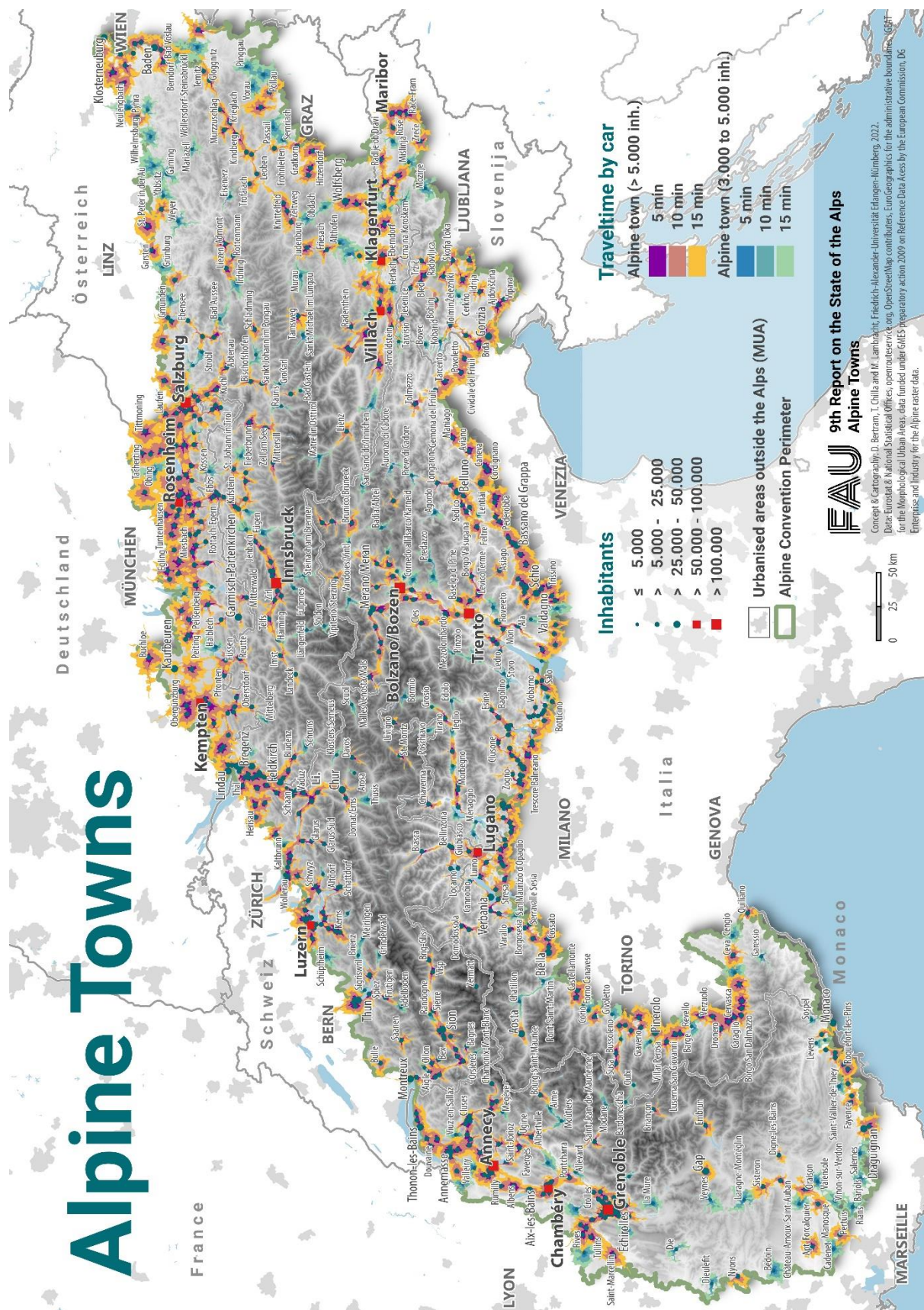
Slika 1: Velika alpska mesta, ki se nahajajo na območju Alpske konvencije (Podatki: Eurostat 2015).

Večina držav z alpskimi območji definira naselja, kjer živi več kot 10.000 ljudi, kot mesta (npr. *Stadtgemeinde* v Avstriji; v drugih državah pogosto v povezavi z drugimi kazalniki za trg dela, turizem ali storitve). Ker je večina naselij manjših, bi kartiranje mest s to mejno vrednostjo pomenilo veliko 'praznih' prostorov v gorskih območjih. Vendar bi bilo mišljenje, da je alpska regija v celoti podeželska, napačno. Namesto tega je prisotna 'težava pri ustvarjanju primerjav', ki je specifična za območje Alp, še posebej v goratih predelih. Majhna naselja pogosto opravljajo pomembne funkcije v gospodarstvu in političnem odločanju ter zagotavljajo izobraževalne, zdravstvene, kulturne in trgovske storitve. Visoko število srednje velikih in tudi majhnih mest ima pomembno vlogo pri prostorski organizaciji regije. Zato bomo za to Poročilo o stanju Alp (RSA) uporabili naslednjo definicijo alpskih mest: alpska mesta so definirana kot naselja z najmanj 5.000 prebivalci in prebivalkami oziroma 3.000 prebivalci in prebivalkami, če se ne nahajajo tik ob večjem mestu¹. Če uporabimo to definicijo, naša analiza obsega 8,5 milijona ljudi oziroma 60 % prebivalstva na območju Alpske konvencije, ki živijo v skupno 780 alpskih mestih. Naša definicija alpskih mest združuje število prebivalstva in – z vključevanjem samostojnih mest s 3.000 prebivalci in prebivalkami – funkcionalno vlogo mesta. Z združevanjem podatkov o demografiji in dostopnosti je ta pristop podoben funkcionalnim urbanim območjem (FUA), izrazu, ki je uporabljen v številnih mednarodnih študijah (ESPON, OECD itn.).

Slika 2 prikazuje kartografski pregled alpskih mest v tem poročilu.

Čeprav je definicija alpskih mest precej široka, lahko razlikujemo med jasnimi prostorskimi vzorci. Alpe obkroža urbano robno območje. Tudi če med mesta vključimo naselja, ki imajo manj kot 5.000 prebivalcev in prebivalk, je na znotrajalpskem območju še vseeno bistveno manj mest. Kljub temu se v velikih dolinah in geomorfoloških formacijah nahaja nekaj urbaniziranih koridorjev, vključno z dolinami rek Inn, Eisach/Isarco, Mura, Piava, Ren in Durance.

¹ **Kazalnik / metodologija:** Na Slika 2 je prikazan alpski sistem poselitve, ki je zasnovan na definiciji velikosti prebivalstva in dostopnosti alpskih mest. Podatki o prebivalstvu se nanašajo na bazo podatkov LAU, ki izhaja iz ciljne analize ESPON Alps 2050. Alpska mesta so definirana kot naselja z več kot 5.000 prebivalci in prebivalkami na območju Alpske konvencije. Nadalje so bili opravljeni izračuni dostopnosti z avtom z uporabo vmesnika API sistema Open Route Service (na podlagi podatkov OSM, openrouteservice.org na HeiGIT). Na zemljevidu so prikazani potovalni časi 5, 10 in 15 minut okoli posameznih naselij. Naselja s številom prebivalstva med 3.000 in 5.000 se štejejo za alpska mesta, če i) je naselje oddaljeno več kot 15 minut vožnje od naselja z več kot 5.000 prebivalci ali če ii) je naselje oddaljeno manj kot 15 minut vožnje od drugega naselja z manj kot 5.000 prebivalci, ima pa več prebivalcev kot bližnje naselje ali ima dostop do železnice. Zemljevid uporablja rumeno barvo za prikaz izohron dostopnosti alpskih mest z več kot 5.000 prebivalci in prebivalkami. Dostopnost vključenih alpskih mest, ki imajo manj kot 5.000 prebivalcev in prebivalk, je prikazana v zeleni barvi, da bi tako poudarili pomen majhnih naselij. V skladu s to analizo alpski sistem poselitve obsega 780 alpskih mest, od tega ima 161 mest manj kot 5.000 prebivalcev in prebivalk. Maribor in Lecco se ne nahajata na območju Alpske konvencije, vendar sta vključena med alpska mesta. To je pogojeno z njuno bližino do gorskih območij in zaradi njune vloge v različnih mrežah alpskih mest (še posebej v društvu Alpsko mesto leta). Geopodatki o 'urbaniziranih območjih izven Alp' se nanašajo na klasifikacijo o 'morfoloških urbanih območjih' (vir podatkov: ESPON projekt M4D, IGEAT).

Slika 2: Alpska mesta – definicija in kartiranje [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Potovalni čas z avtom]

Orientacija ob dolinah je tipična značilnost alpskega sistema poselitve. Ker je gradnja na strmih pobočjih pogosto nevarna in draga, je morfologija naselij v znotrajalpskem kontekstu bolj linearno usmerjena. Naselja v dolinah se pogosto sčasoma zraščajo skupaj in združujejo. Ta linearna in mrežna struktura je pomemben element pri vzorcih učinkovite rabe prostora. Hkrati je pomembno, da širjenje urbanih območij v dolinah ne vodi do območij gradnje brez značaja. Izziv pri tem je organizirati večfunkcijskost in hkrati ohraniti kakovost življenja.

Osredotočanje na število prebivalstva je v alpskem kontekstu lahko zavajajoče. Izven Alp imajo naselja z manj kot 20.000 prebivalci in prebivalkami pogosto le omejeno vlogo znotraj velemestnih regij ter so obravnavana kot enofunkcijska 'predmestja'. Zadeva je drugačna v alpski regiji: številna majhna mesta zagotavljajo ključne funkcije za velika gravitacijska območja okoliških regij. Pogosto so vključena v globalne gospodarske mreže in uživajo precejšnji ugled. Ne samo da imajo alpska mesta večjo vlogo kot pa po velikosti primerljiva mesta zunaj Alp, pogosto imajo več različnih vlog.

Kontekst znotraj Alp se razlikuje glede na prostorsko umeščenost: številna mesta izstopajo zaradi njihovega pomena v turizmu (npr. Kitzbühel, Oberstdorf ali Cortina d'Ampezzo, ki imajo samo nekaj tisoč prebivalcev in prebivalk, so pa svetovno znana). Prav tako igrajo pomembno vlogo pri zagotavljanju bistvenih storitev na regionalni ravni. Medtem ko lahko zdravstvene, trgovske ali kulturne storitve deloma povežemo s povpraševanjem obiskovalcev in obiskovalk, to ne velja za izobraževalno infrastrukturo. Obstajajo tudi številna manjša mesta, ki imajo izredno vlogo zaradi političnega konteksta: to na primer velja za Davos, ki je postal slavna lokacija za vsakoletni Svetovni gospodarski forum in s tem pritegnil mednarodno pozornost; Vaduz/Schaan in Monako sta tako politični kot deloma tudi gospodarski središči. Vendar je tudi zunaj takšnih turističnih in političnih 'vročih točk' pomen, ki presega velikost mesta, skupna značilnost alpskih mest. Številna mesta so sedeži univerz (npr. Leoben), sedeži 'skritih prvakov' med podjetji (npr. Reutte, Plansee) in morajo zagotavljati širok spekter izobraževalnih, mobilnostnih in zdravstvenih storitev ipd.

Čeprav je treba 'vloge, ki presegajo velikost,' še empirično kvantificirati, lahko jasno sklepamo, da v kontekstu Alp obstaja množitev funkcij. Kar zadeva medijsko prepoznavnost, gospodarski in politični pomen ter zagotavljanje storitev, se večina alpskih mest s samo nekaj tisoč prebivalci in prebivalkami lahko primerja z mesti ob obrobju Alp, ki so bistveno večja. Če lahko domnevamo, da izvajajo alpska mesta desetkrat več funkcij kot pa mesta zunaj Alp ('argument faktor 10'), potem ima to politične posledice: velik pomen in življenjska vloga alpskih mest kljub njihovi majhni velikosti pomeni, da je treba resno obravnavati manj obsežne funkcije trajnostnega prostorskega razvoja v alpskem kontekstu.

1.2. Razprava (a): Urbanizacija v Alpah – potencial ali grožnja?

Rezultati te študije kažejo, da so alpska mesta specifična ozemlja. Edinstvena so v velikosti in funkciji ter v marsičem so vodilna: nadaljnji razdelki tega poročila bodo prikazali, da alpska mesta v mnogočem prednjačijo pred povprečjem EU, kar zadeva družbeno-gospodarske vidike, prav tako kažejo izredno turistično dejavnost. Zaradi vedno hitrejših podnebnih sprememb morajo biti alpska mesta vodilna pri prilagajanju nanje. Politična geografija vodi tudi k visoki koncentraciji in dinamični teritorialnega sodelovanja. Tako pozicioniranje alpskih mest predstavlja tako izziv kot priložnost.

Ključno vprašanje je, kakšna vrsta urbanizacije in sistema poselitve je najbolj primerna in najbolj trajnostna za alpsko regijo. Urbanizacija v alpskem kontekstu mora razlikovati med dvema vidikoma: notranji vidik se osredinja na vlogo mest znotraj Alp, zunanji vidik pa odraža vlogo okoliških metropol, ki se nahajajo v neposredni bližini Alp (npr. Zürich, München, Torino, Ljubljana itn.).

Razprava o notranjih vidikih, ki jih najprej obravnavamo, je kompleksna. Na eni strani lahko urbanizacijo primarno vidimo kot grožnjo krhki naravni in kulturni dediščini Alp. O urbanizaciji se pogosto govori zelo kritično, kadar je poudarek na urbani rasti, pogosto povezani s širjenjem urbanih območij in pozidavo tal ter estetsko degradacijo (Bätzing 2015).

Na drugi strani lahko urbanizacijo obravnavamo tudi kot priložnost za učinkovito organizacijo prostora, ki zagotavlja dobro kakovost življenja. Mesta so pomembna vozlišča za zagotavljanje storitev, vključno s šolami, zdravstveno oskrbo, kulturo in trgovino. Dostopnost teh storitev je ključni element za dobro kakovost življenja alpskega prebivalstva, stopnjo blaginje in življenjskega sloga vseh starostnih skupin (ESPON Alps 2050). V zvezi s tem načelo 'decentralizirane koncentracije' opisuje namen, da obravnavamo celotno ozemlje na učinkovit način. 'Koncentracija' pomeni nujnost združevanja prostorske dinamike na izbranih lokacijah, medtem ko 'decentralizacija' nakazuje, da bi se pri tej koncentraciji morali posvetiti najbolj metropolitanskim območjem. Ideja v ozadju je zagotavljanje dobre prostorske infrastrukture brez pretiranega spodbujanja širjenja urbanih območij. S tega vidika predstavlja alpski sistem poselitve osnovo za prostorsko učinkovitost. Podpiranje funkcij mest različnih velikosti in ob oseh omogoča učinkovito organizacijo različnih vrst prometa, rabe energije in gospodarskih tokov. Razvoj takšnega sistema prispeva k enakomerni organizaciji življenja.

Drugič, tudi zunanji vidiki ponujajo večslojne argumente. Bližina večjih metropolitanskih območij, ki obdajajo Alpe, s sabo prinaša priložnosti in nevarnosti. Hitra dostopnost pomembnih tržišč, potrošnikov in potrošnic ter infrastrukture zagotovo ponuja določen potencial. Družbeno-gospodarski uspeh alpske regije – v primerjavi z drugimi gorskimi območji v Evropi in izven nje – se v veliki meri zanaša na močno prostorsko integracijo z predalpskim sistemom poselitve (ESPON Alps 2050, Bußjäger & Chilla 2017). Kratke razdalje do metropolitanskih trgov dela in potrošništva ter vključevanje v strukturo za masovni promet zagotavljajo potencial za gospodarsko blaginjo (Mayer & Job 2014). Tiste prostore, ki niso vključeni v mednarodna omrežja, bosta verjetno pestila izseljevanje in gospodarsko stagniranje. Pri bolj vključenih oziroma integriranih mestih je očitna nevarnost v čezmernem koriščenju predalpskega povpraševanja (npr. promet, prosti čas in turizem). Ekosistemske storitve so morebiti čezmerno koriščene, še posebej kar zadeva biotsko raznovrstnost, podnebne spremembe in funkcije tal. Nadalje je možno, da se alpsko

kulturno krajino, vključno z njenimi mesti, kot preostale alpske elemente zreducira na estetske klišeje ali pa jo nadomesti izključno turistična infrastruktura.

Pri tem je ključni izziv, kako vzpostaviti pristop prostorske integracije, ki zagotavlja pravično družbeno-gospodarsko ravnovesje z visoko stopnjo ekološke učinkovitosti (npr. AURG 2019). Nekateri avtorji in avtorice poudarjajo tveganje, da bi bila alpska mesta in regije zreducirani na izključno dopolnitvene funkcije ('Ergänzungsraum') zunanjih, metropolitanskih vozlišč (Bätzing 2015), skupaj z drugimi neskladji, kot je alpska gentifikacija (Perlik 2011). Drugi poudarjajo potencial za 'povečevanje medsebojnih odvisnosti' znotrajalpskih in predalpskih območij, ki pozivajo k organizaciji večje alpske središčnosti (Dematteis 2018: 11). Cilj pri tem je povezati endogene potenciale s pametnim izkoriščanjem mednarodne integracije v tem kontekstu.

Jasno je, da mora trajnostni prostorski razvoj v alpskem kontekstu uravnotežiti številne vidike. Namen tega poročila je, da prispeva k temu procesu s prikazom aktualnih dejstev, uvidov in kartografskih pogledov na alpska mesta.

1.3. Razprava (b): Kakovost življenja v alpskih mestih – v kolikšni meri specifično za Alpe?

Razprava o kakovosti življenja je trenutno visoko na dnevnem redu v okviru prostorskega razvoja v Evropi (ESPON QoL 2020). Prvič se je pojavila v 1970-ih letih, ko je poudarjala razvojne dejavnike, ki so presegali izključno gospodarsko rast in standarde za življenje. Kakovost življenja vključuje materialno, družbeno (soseske, komunikacija) in okoljsko kakovost, ki vodi do življenja, ki je 'dobro' tako subjektivno kot objektivno in ki vodi do določene stopnje »sreče ali veselja, zadovoljstva in občutka zdravja« (Borsdorf 1999: 165). Na intuitivni ravni je ta koncept zelo verodostojen, vendar ga ni lahko definirati ali celo meriti. Nekateri vidiki (varnost, odsotnost bolezni) so bolj očitni kot drugi (objekti za preživljanje prostega časa, kakovost krajine).

Alpsko regijo pogosto povezujemo z visoko kakovostjo življenja, ki ima potencial, da pritegne ljudi kot delovno silo, 'nove prebivalce in prebivalke gora' (glej prejšnje poglavje) ali turiste in turistke (Mayer & Meili 2016). Čeprav je splošni potencial očitno velik, ostaja vprašanje o tem, katere vrste kakovosti so specifične za Alpe in v kolikšnem obsegu so te za Alpe specifične kakovosti obravnavane kot pozitivne (glej slovenski primer ESPON 2021).

Če nekoliko poenostavimo razpravo, je alpski kontekst v določeni meri 'vzvod' kakovosti življenja: morfološka situacija je osnova za privlačno krajino s svojimi panoramskimi pogledi, navdihujočimi kontrasti v krajini in aktivnostmi na prostem. Živeti v alpskih mestih pomeni živeti blizu številnim naravnim in kulturnim danostim ter znamenitostim. Vendar ta morfologija ovira dostopnost in posledično je gostota bistvenih storitev pogosto nižja kot v ne-gorskih okoljih (ESPON Alps 2050). Nadalje morfološka situacija zelo močno omejuje prostor poselitve, ki v kombinaciji z visoko potrebo po zemljiščih s strani lastnikov sekundarnih bivališč in turistične dejavnosti povzroča (zelo) visoke cene nepremičnin.

Če pri kakovosti življenja v alpskih mestih prevladujejo pozitivne ali negativne plati, je odvisno od treh vidikov. Naprej, individualne preference se močno razlikujejo, saj odražajo osebne prioritete in življenjski slog (za razpravo o priseljevanju zaradi privlačnosti prostora glej poglavje 2.5). Drugič, družbeno-gospodarski status je pomemben. Premožni ljudje imajo več priložnosti, da lahko najboljše izkoristijo teritorialne kontekste kot pa bolj revni ljudje, in

zdi se, da imajo ustaljeni lokalni prebivalci več možnosti kot priseljenci, ki ne izhajajo s teh območij (Borsdorf 1999, Keller 2009). Dodatno imajo pomembno vlogo starost, družinska situacija in spol. Alpska regija s svojimi manjšimi naselji je umeščena v podeželski kontekst. Odvisno od družbeno-gospodarskega položaja lahko ta kontekst tudi različno zaznavamo. Ustanove za varstvo otrok so morda bolj pomembne za nove prebivalce kot pa za člane že dolgo ustaljenih družin; tradicionalne vrednote so lahko obravnavane kot pristne regionalne dobrine, kot izključujoče prakse ali kot zastareli ostanki (prim. Bätzing 2009); osebna bližina je lahko zaznana kot dobra socialna mreža ali kot izraz radovednosti; gospodinjstva z dvojnimi dohodkom se načeloma bolje vključujejo v urbane trge dela in tako naprej (prim. Ströbele 2017).

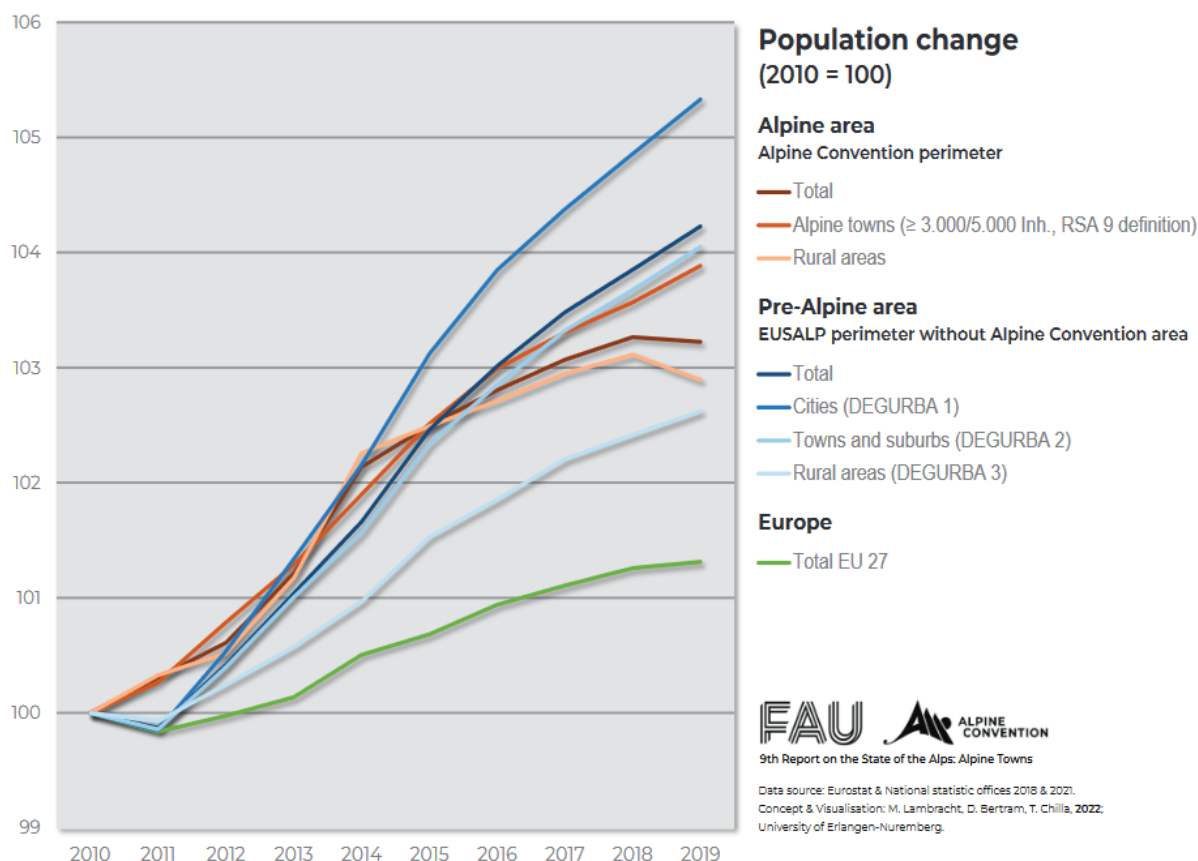
Tretjič, pomembno je, kako se politično obravnava teritorialne dobrine v njihovi vlogi pri kakovosti življenja. Socialna stanovanja, ukrepi za zaščito pred hrupom, programi za promocijo in financiranje lokalnih kulturnih pobud ter lokacij itn. lahko pomagajo pri preprečevanju polarizacije in socialnih trendj.

Povzamemo lahko, da je potencial za visoko kakovost življenja zagotovo še posebej visok v alpskem kontekstu. Vendar se ta potencial ne razvije avtomatsko in se mora soočiti z izzivi gentrifikacije in polarizacije. Če je cilj, da zaščitimo kakovost življenja za prebivalstvo, ki živi v tem okolju, če želimo privlačiti kvalificirane ljudi in hkrati zagotoviti socialno vključenost, so izzivi precejšnji. Urbano kakovost in kulturo moramo razvijati preudarno.

2. Demografija

2.1. Ugotovitev (a): Povezava med urbanizacijo in lokacijo

Z upoštevanjem demografskega razvoja v alpskih mestih začetno vprašanje odraža v kolikšni meri je urbanizacija trenutni trend v Alpah. Tukaj razumemo urbanizacijo kot vedno večji pomen mest v kvantitativnem pogledu. Obstaja več možnih odgovorov na to vprašanje, odvisno od prostorskega poudarka pri analizi podatkov (prim. Slika 3).

Slika 3: Sprememba prebivalstva od 2010 do 2019 na alpskih in predalpskih območjih (indeksirano: 2010=100) ² [Območje Alp – Območje Alpske konvencije; Predalpsko območje – Območje EUSALP brez območja Alpske konvencije; Evropa]

² **Kazalnik / metodologija:** Grafi na Sliki 3 kažejo indeksirane trende prebivalstva od 2010 do 2019 za različne teritorialne in morfološke povezave. Slika ima dve prostorski dimenziji: območje Alp, ki ga predstavlja območje Alpske konvencije, in predalpsko območje, kamor je vključeno območje EUSALP brez območja Alpske konvencije. Dodatno sta uporabljeni dve definiciji za stopnjo urbanizacije: na notranjem alpskem območju razlikujemo med alpskimi mesti in alpskim podeželjem z uporabo definicije iz tega Poročila o stanju Alp. Na predalpskem območju je bila uporabljena Eurostatova klasifikacija DEGURBA, s katero smo definirali različne stopnje urbanizacije, da bi tako pokazali njihov razvoj. Raven prebivalstva za 2010 je bila izbrana kot izhodiščna vrednost za indeksiranje. Vrednost pod 100 na navpični osi kaže negativno spremembo prebivalstva (padec prebivalstva); rast vrednosti nad 100 kaže pozitivni razvoj prebivalstva (rast prebivalstva).

Če upoštevamo dejstvo, da je število prebivalstva v alpskih mestih v zadnjih letih zrastle, potem je odgovor, da gre celotna alpska regija trenutno skozi proces urbanizacije. V zadnjem desetletju je znašala rast prebivalstva v alpskih mestih skoraj 4 % (od 2010 do 2019).

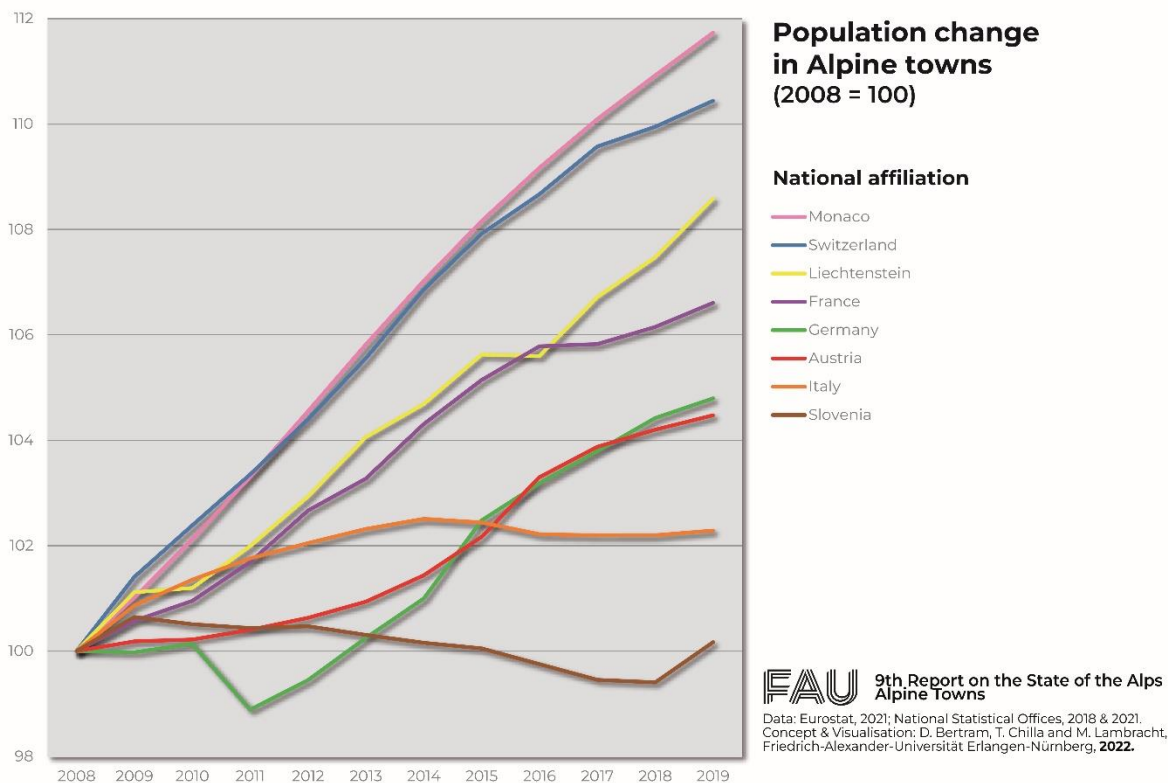
A odgovor je manj jasn, če primerjamo mesta z drugimi območji v Alpah. Splošni demografski razvoj v alpski regiji je pozitiven in kaže stopnjo rasti nekaj čez 3 %, kjer so podeželska območja zrastle za nekaj manj kot 3 %. Ker alpska mesta rastejo nekoliko hitreje kot podeželje, lahko to razumemo kot znak zmerne urbanizacije.

Če uporabimo eksterno perspektivo, moramo povezati razvoj alpskih mest z metropolitanskimi območji, ki obkrožajo Alpe. Na splošno so se vse teritorialne kategorije razvijale bolj pozitivno od povprečja EU27. Na makroregionalni ravni je viden naslednji vzorec: medtem ko so predalpske aglomeracije jasno rastle močnejše (več kot 5 %), so podeželska alpska območja zaznala šibkejši trend rasti (pribl. 2,5 %).

Ugotavlja se, da so v alpski regiji kljub pozitivnemu demografskemu razvoju, vključno s povprečnimi vrednostmi za podeželska območja, procesi urbanizacije samo zmerni. Vendar, ker so razvojne poti v bolj natančnem pogledu zelo heterogene, moramo gledati bolj podrobno.

2.2. Ugotovitev (b): Povezava med velikostjo naselij in razvojnimi trendi

Zdi se, da literatura o razvoju v Alpah domneva, da se manjša naselja razvijajo manj pozitivno kot večja (npr. Borsdorf 2007, Perlik et al. 2001, RSA 5). Vendar demografske statistike za zadnje desetletje kažejo, da taka korelacija trenutno ni prevladujoča. Rast in stagnacijo je mogoče zaznati v vseh alpskih mestih in v vseh kategorijah velikosti, čeprav demografski upad zaznavajo samo v mestih z manj kot 50.000 prebivalci in prebivalkami. Na drugi strani obstajajo jasne razlike med razvojnimi trendi mest v odvisnosti od nacionalne pripadnosti. Vredno je bolj podrobno pogledati različne nacionalne kontekste alpskih mest.

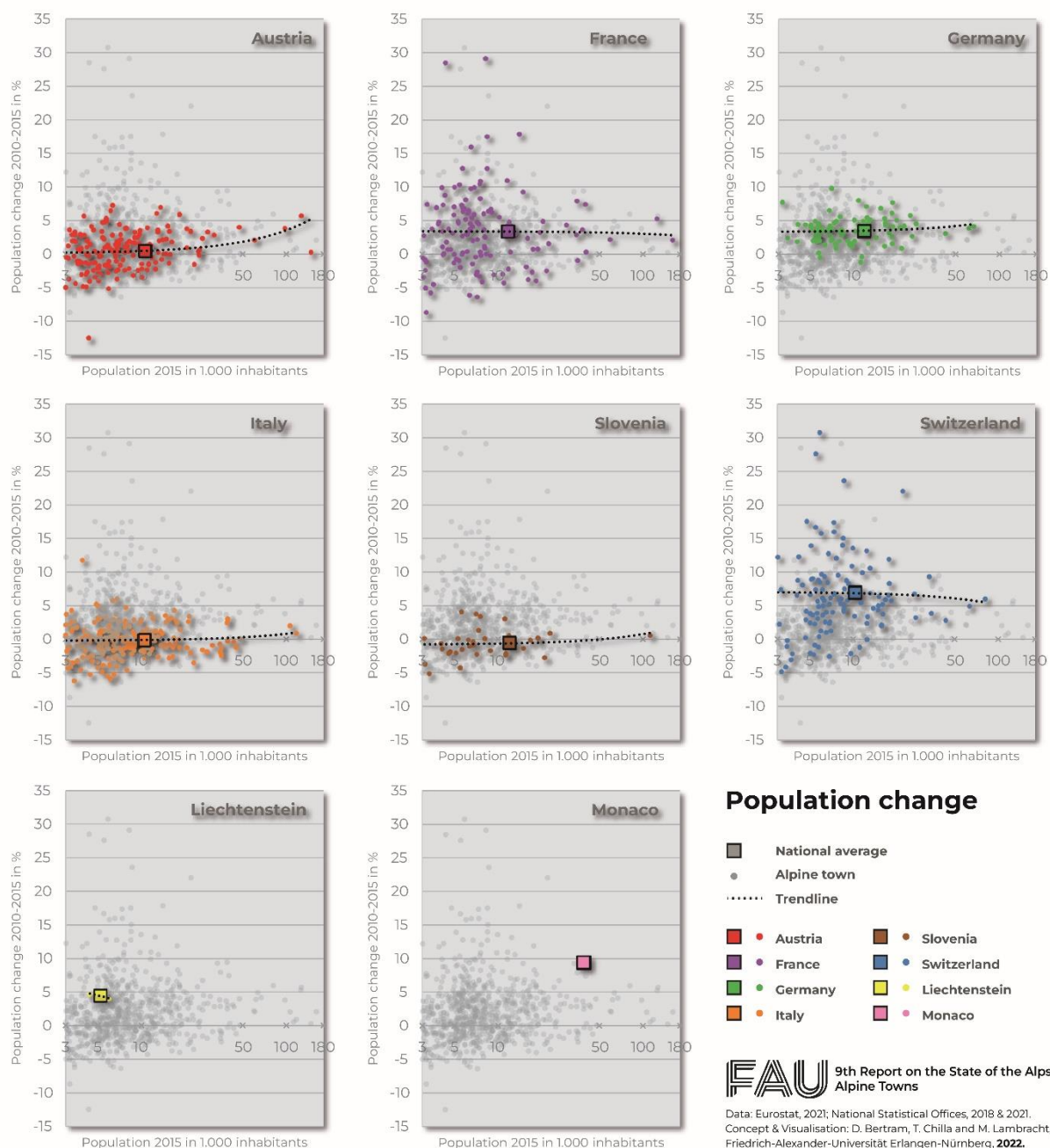
Slika 4: Sprememba prebivalstva v alpskih mestih po državah v obdobju 2009–2019 (indeksirano: 2008=100)³ [Nacionalna pripadnost]

Na Slika 4 so prikazani progresivni demografski razvoji s pomembnimi razlikami v odvisnosti od nacionalne pripadnosti:

- alpska mesta v Švici, Lihtenštajnu in Monaku kažejo močno rast prebivalstva s strmo krivuljo ter visoke vrednosti indeksa,
- alpska mesta v Franciji, Nemčiji in Avstriji prav tako kažejo rast prebivalstva, vendar z manj strmo krivuljo,
- italijanska in slovenska alpska mesta kažejo vrednosti stagnacije in začasno krivuljo upada.

Slika 5 se podrobneje posveča položaju alpskih mest v vseh državah in razlikuje med demografskim razvojem v povezavi z velikostjo mest. Vodoravna x-os kaže število prebivalcev v logaritmičnem merilu (50 pomeni 50.000 prebivalcev in prebivalk, 100 pomeni 100.000 prebivalcev in prebivalk itn.). Čim bolj se pika nahaja na desni strani, tem večje je mesto; čim višje je pika, tem višja je rast.

³ **Kazalnik / metodologija:** Grafih na Sliki 4 kažejo indeksirane trende prebivalstva od 2008 do 2019 za vsa alpska mesta (preko 3.000/5.000 prebivalcev in prebivalk; za definicijo glej 0), diferencirana glede na državo. Števila prebivalstva iz leta 2008 predstavljajo začetne vrednosti za indeksiranje. Vrednost pod 100 na navpični osi kaže negativno spremembo prebivalstva (upad prebivalstva); vrednost nad 100 kaže na pozitivni razvoj prebivalstva (rast prebivalstva).

Slika 5: Razvoj prebivalstva v alpskih mestih po državah – približana perspektiva ⁴

⁴ **Kazalnik / metodologija:** Razsevni diagrami na Sliki 5 so zasnovani na isti metodologiji kot na Sliki 4. Dodatno je na sliki prikazana diferenciacija glede na nacionalne države in linija trenda za vsako nacionalno državo. Tista alpska mesta, ki so predstavljena v sivem, niso del posamezne države.

Ponovno opažamo jasne razlike glede na nacionalno pripadnost:

- Velikost povprečnega alpskega mesta v vseh državah je med 10.000 in 12.000 prebivalci in prebivalkami, razen v Lihtenštajnu, kjer je povprečje 5.000 prebivalcev in prebivalk za njihova štiri mesta, in v Monaku s samo enim mestom, ki šteje približno 39.000 prebivalcev in prebivalk.
- Demografski trendi v alpskih mestih kažejo izgubo oziroma nizko rast v Avstriji, Italiji in Sloveniji, medtem ko nemška in francoska mesta kažejo precej uravnotežen razvoj. Mesta v Švici, Monaku in Lihtenštajnu kažejo jasno rast prebivalstva.
- Variacija v razvoju (velikost oblakov) je jasno večja v Franciji in Švici kot pa v drugih državah. V teh primerih so oblaki večji kot pa v Avstriji in Nemčiji, kjer so bolj kompaktni.
- Zanimivo je, da opažamo bolj splošno korelacijo. Čim večje je mesto, tem nižja je amplituda pri spremembi prebivalstva. To lahko razložimo z dejstvom, da imajo posamezni elementi (npr. novo razvojno območje ali zaprtje proizvodnega obrata) razmeroma majhen vpliv, saj velika mesta s seboj prinašajo številne druge dinamike. Nadalje v Nemčiji, Avstriji, Italiji in Sloveniji večja mesta kažejo bolj pozitiven trend kot pa majhna. V nasprotju s tem se večja mesta v Švici, Franciji in Lihtenštajnu razvijajo manj pozitivno kot pa manjša.

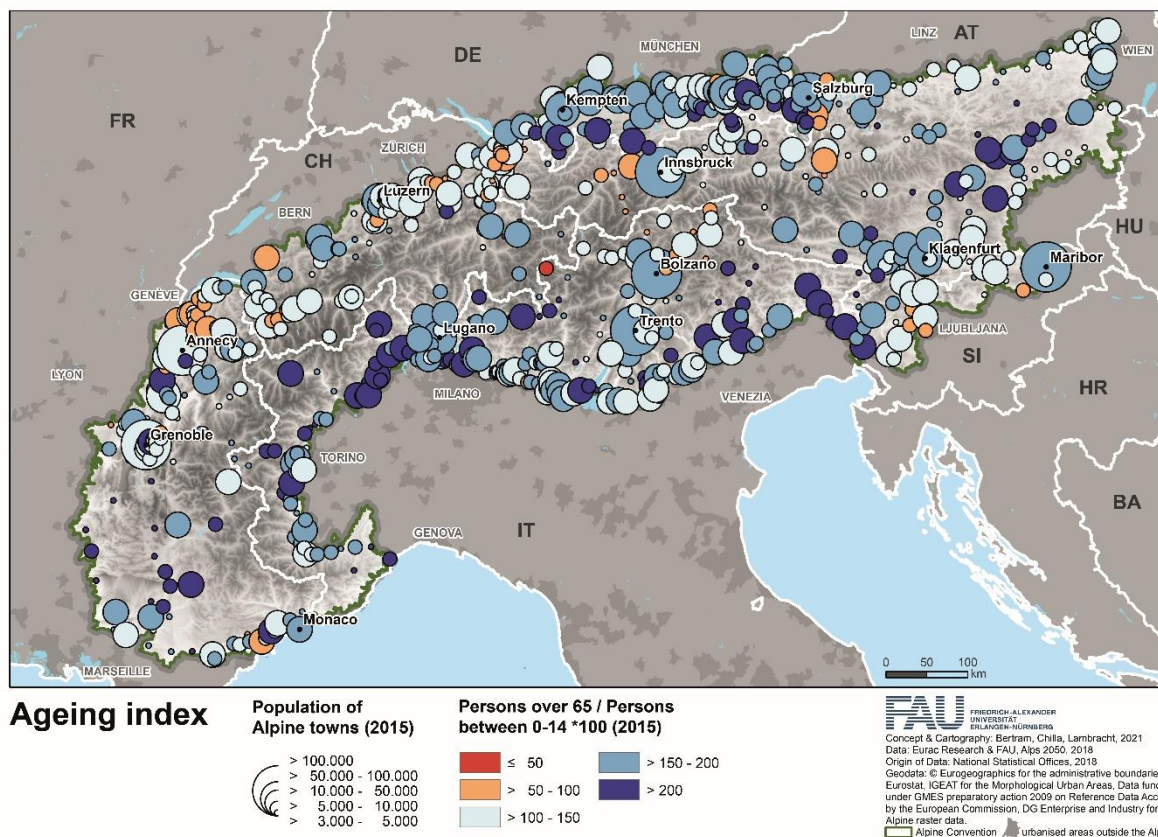
Te ugotovitve potrjujejo splošno sliko iz RSA o demografskim razvoju (RSA 5), ki potrjujejo kompleksnost in heterogenost kot najbolj očitno značilnost alpskega demografskega razvoja. Na tem mestu lahko dodamo, da a) alpsko območje doživlja zmeren proces urbanizacije in b) so razvojne poti v razmeroma visoki meri odvisne od nacionalne pripadnosti.

2.3. Ugotovitev (c): Povezava med velikostjo naselja in starostjo prebivalstva

Staranje je ključni izziv demografskih sprememb. Čim starejše je prebivalstvo, tem bolj kritični so izgledi za prihodnost: zdravstveno varstvo in življenjski prostor, prilagojen starosti na lokacijah v dolinah, postajata vedno bolj pomembna, delež delovnega prebivalstva pa se zmanjšuje in tako ustvarja pritiske na trge dela (Borsdorf 2007). Nadalje trenutno starejše prebivalstvo lahko nakazuje upad prebivalstva v prihodnosti. Drži, da starajočega prebivalstva ne smemo obravnavati izključno v negativni luči: 'seniorji' so lahko zelo aktivni člani lokalnih skupnosti in njihova kupna moč je pogosto precejšnja. Še vedno pa pretirana zastopanost starejših starostnih skupin predstavlja velik izziv za mesta (prim. Bausch et al. 2014). Indeks staranja za alpska mesta je prikazan na Slika 6.

Mlajši ljudje so bolj mobilni za namene izobraževanja, kariernega razvoja in družinskih potreb in večja verjetnost je, da imajo majhne otroke. Ob upoštevanju tega bi se lahko vprašali, zakaj velika univerzitetna mesta (npr. Innsbruck ali Grenoble) niso med najmlajšimi mesti. Pomemben razlog je, da velika naselja niso zelo privlačna samo za mlade, ampak tudi za starejše ljudi (tako za ljudi znotraj kot zunaj alpskega območja) in to

zaradi boljše ponudbe socialne infrastrukture in kulturnih aktivnosti⁵ (Program Območje Alp 2013).

Slika 6: Indeks staranja v alpskih mestih (2015)⁶ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Osebe nad 65 / Osebe med 0-14 *100 (2015)]

Mesta z najvišjim indeksom staranja se pogosto nahajajo na južnem obrobju Alp, še posebno v Italiji. Večina držav ima mesta z visokim indeksom v manj dostopnih, znotrajalpskih kontekstih, vendar mesta v notranjem delu Alp niso nujno starejša od mest na obrobju Alp.

Obstajajo nekatera mesta z nepričakovano nizkimi ('mladimi') vrednostmi: kljub temu, da je mesto skoraj izolirano na italijansko-švicarski meji, ima Livigno vrednost pod 50, kar lahko večinoma razložimo s posebnim režimom obdavčitve. Druga majhna mesta z večinoma mlajšim prebivalstvom se nahajajo na gravitacijskih območjih velikih mest, kot so Ženeva, Salzburg, Innsbruck, Ljubljana in tudi mesta na Predarlskem, kar lahko razložimo z dinamičnim procesom suburbanizacije, tj. preobrat potreb po stanovanjih in industriji, ki presega obseg, ki ga pokrivajo sama mesta.

⁵ Dejstvo, da nimajo vsi študenti prijavljenega bivališča v univerzitetnih mestih, ima prav tako določeno vlogo, čeprav tega ne moremo izraziti v številkah.

⁶ **Kazalnik / metodologija:** Slika 6 prikazuje razmerje med številom oseb v starosti nad 65 let in številom oseb v starosti pod 15 let (barva pike) ter prebivalstvo v letu 2015 (velikost pike) za vsako mesto znotraj alpskega sistema poselitve (LAU). Nižji je indeks staranja, višji je delež mladih med celotnim prebivalstvom. Na primer rdeča pika pomeni, da tam živi 1 do 50 ljudi v starosti več kot 65 let za vsakih 100 oseb pod 15 let. Višji kot je indeks staranja, bolj je alpsko mesto pod pritiskom zaradi učinkov staranja.

Ugotovimo lahko, da je prisoten določen padec v smeri sever-jug, kjer so nižje ('mlajše') vrednosti na severu. Na splošno lahko povzamemo, da so položaj in izgledi za alpska mesta večinoma povezani z nacionalno pripadnostjo in lokacijo na severu ali jugu kot pa z velikostjo mesta ali lokacijo na gorskem območju.

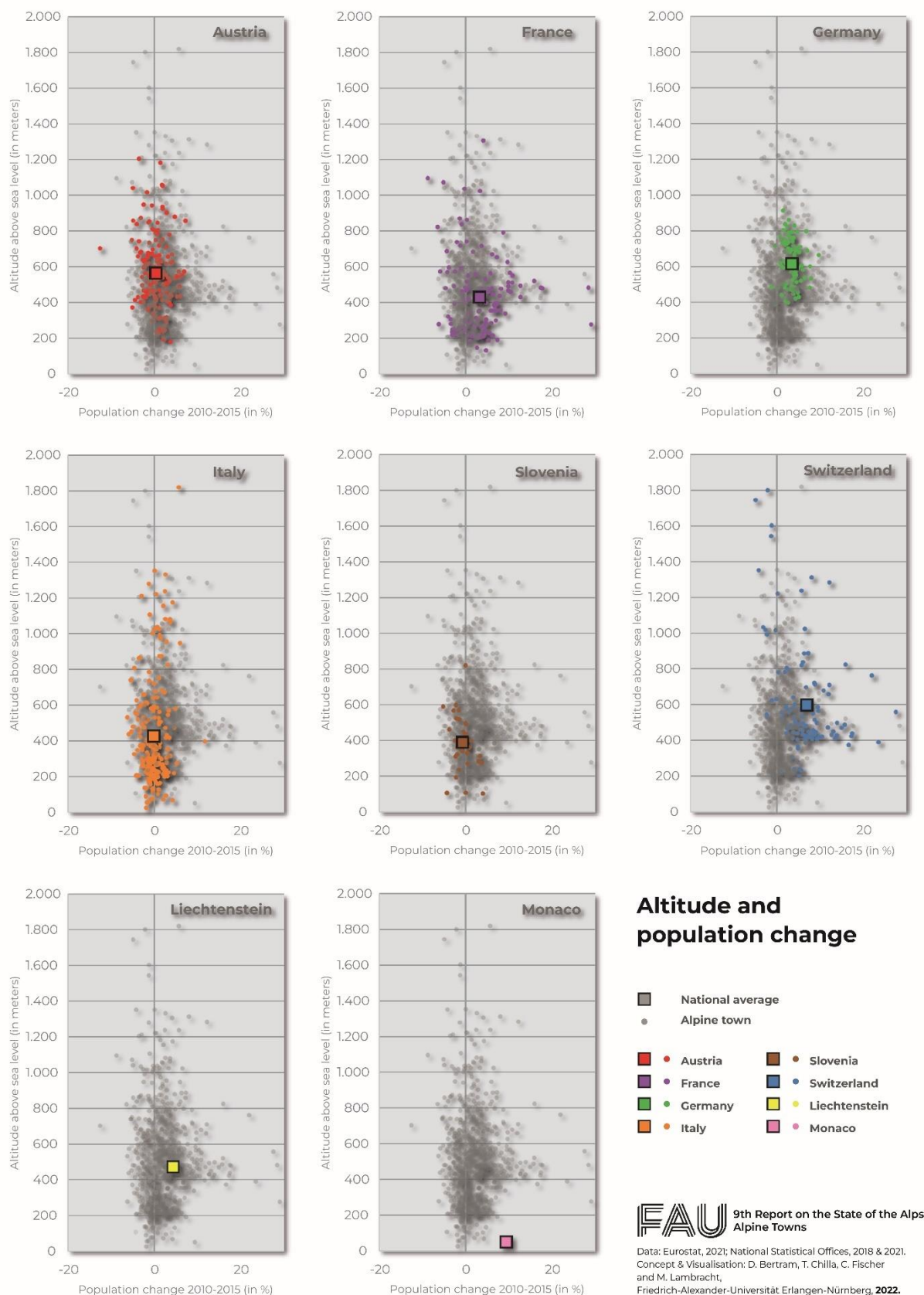
2.4. Ugotovitev (d): Povezava med nadmorsko višino in družbeno-gospodarskim razvojem

Naselja, ki se nahajajo na gorskih območjih, se soočajo s posebnimi izzivi. Geomorfološke prepreke ovirajo dostopnost, kar otežuje gospodarsko integracijo in dostop do bistvenih storitev. Demografske analize v zadnjih letih so pokazale, da je rast prisotna v širokih koridorjih na nizki nadmorski višini (npr. Bätzing et al. 1996, ESPON Alps 2050; glej poglavje 0). Postavlja se vprašanje, do kolikšne mere nadmorska višina kot taka služi kot faktor za razlago tega stanja. Na Slika 7 je prikazano pozicioniranje alpskih mest glede na nadmorsko višino, demografski razvoj in nacionalno pripadnost.

Drži, da je geomorfološki kontekst pomemben, kot je to prikazano za različna obdobja in pod-regije (npr. Lichtenberger 1979, Bender & Haller 2017). Geomorfološki kontekst je sestavljen iz serije vidikov, vključno z absolutno nadmorsko višino (kot je prikazano na sliki), poleg tega pa vključuje tudi relativno nadmorsko višino (npr. višinski razpon znotraj različnih mest) in razdaljo do strmih območij. Kljub temu, in skladno z ugotovitvami iz prejšnjih poglavij, ima nacionalna pripadnost bistveno večji pomen kot geomorfološki položaj.

Razsevni diagram je morda samo orodje za razlago analize podatkov, vendar pa tudi nudi trden dokaz, da ne obstaja povezava med nadmorsko višino in družbeno-gospodarskim razvojem. Še vedno velja, da je bližina velikih dolin pozitiven dejavnik, ki pa ga v tej grafiki ni mogoče prepoznati. Vendar pa je nacionalna pripadnost, ki je vizualizirana v obliki obarvanih oblakov, zelo pomembna.

Vredno je omeniti, da trendi pri BDP, ki so bili analizirani vzporedno, kažejo zelo podobne vzorce kot ti grafi.

Slika 7: Nadmorska višina in sprememba prebivalstva v alpskih mestih⁷

⁷ **Kazalnik / metodologija:** Slika 7 prikazuje razvoj prebivalstva med 2010 in 2015 kot odstotek na vodoravni osi in nadmorsko višino na navpični osi. Dodatno vsaka točka označuje položaj enega alpskega mesta v mreži. Na sliki je prikazana diferenciacija glede na države, ki je označena z različnimi barvami. Alpska mesta v sivi barvi niso del posamezne države.

2.5. Razprava: Usmerjenost k privlačnosti prostora kot potencial in grožnja

Demografski razvoj je rezultat naravnega razvoja (rojstva, smrti) in preseljevanja. Slednja komponenta je najbolj pomembna v kvantitativnem pogledu. Priseljevanje in odseljevanje sta odločilna dejavnika demografskega razvoja in s tem regionalnega razvoja na splošno. V zadnjih letih se je razprava o alpski regiji posvečala povečanemu pomenu selitev zaradi življenjskega sloga. Te vrste migracij prvenstveno ne sprožajo priložnosti na trgu dela, ampak osebne izbire zaradi privlačnosti krajine, možnosti preživljanja prostega časa in osebnih preferenc (Bender & Haller 2017).

Obstajajo različni vidiki znotraj tega pristopa o privlačnosti prostora⁸. Sekundarno bivališče, ki je pogosto zasnovano na dolgotrajnih navadah za preživljanje počitnic, je prvi korak v smeri multilokalnega življenjskega sloga. Kasneje lahko takšno sekundarno bivališče postane primarno ali celo edino bivališče. Še posebej v regijah, kjer prihaja do izseljevanja, ima to lahko pomemben potencial tako na podeželju kot v mestih (Perlik 2011, Ullmann 1954, Moss 2006). »Sekundarna bivališča si lahko razlagamo kot kazalnike za izvajanje procesa preobrazbe alpske regije v smeri prostora za turizem in prosti čas. Multilokalni življenjski slogi lahko predstavljajo veliko priložnost za Alpe, če so novi prebivalci pripravljeni prevzeti odgovornost tako za regije kot za njihov razvoj« (Sonderegger & Bätzing 2013: povzetek).

Hkrati ti razmeroma novi vzorci v sebi nosijo precejšnja tveganja: sekundarna bivališča delujejo kot neučinkovite komponente v mestu, saj so v skladu z njihovo definicijo v uporabi samo del časa. Četudi 'priseljenci zaradi privlačnosti prostora' tudi sicer živijo na območju Alp, je treba njihovo vlogo v tipično tradicionalnem okolju razvijati previdno. Življenjski slog 'novih prebivalcev in prebivalk gora' (Bender & Kanitscheider 2012, Löffler et al. 2014) se pogosto ne prepleta dobro z obstoječimi kulturami in gentrifikacija zaradi priseljevanja premožnih oseb lahko polarizira lokalne skupnosti (Perlik 2011).

To razpravo moramo obravnavati v kontekstu vedno višjih cen stanovanj na številnih trgih. Ta trend velja za mnoga evropska mesta, vendar privlačnost številnih alpskih regij kot turističnih destinacij to dinamiko še pospešuje. Ta trend so v zadnjem času še bolj spodbujali modeli sodelovalnega gospodarstva, kot je Airbnb (prim. Domènech et al. 2019).

Prednostno vprašanje v praksi ni, če predstavlja priseljevanje zaradi privlačnosti potencial ali nevarnost, ampak kako razviti potencial ter se izogniti negativnim posledicam. To vprašanje moramo obravnavati zelo tenkočutno glede na specifične lokalne situacije. Politično vprašanje, če je usmerjenost v privlačnost prostora nevarnost ali priložnost, je odvisno od lokalne situacije (demografski trend, struktura gradnje itn.). V mestih, kjer prihaja do napetosti na nepremičninskih trgih, postajajo sekundarna bivališča kritični element; v mestih, kjer obstaja visoka stopnja nezasedenosti nepremičnin, je njihov potencial še bistveno večji. Z vidika trga dela lahko poudarjanje privlačnosti Alp pomeni razliko pri privabljanju kvalificirane delovne sile tudi na mednarodni ravni. Razvojni pristop za alpska mesta, ki je zasnovan na lokaciji, mora upoštevati usmerjenost v privlačnost, vendar na specifičen in diferenciran način (Bender & Borsdorf 2014).

⁸ **Usmerjenost k privlačnosti prostora** (angl. *amenity orientation*) se nanaša na usmerjenost k privlačnosti, specifični za neko lokacijo, predvsem v smislu krajine, pristočasne ponudbe in podnebja (angl. *amenity*). **Priseljevanje zaradi privlačnosti prostora** (angl. *amenity migration*) opisuje preselitev bivališča na lokacije s posebno privlačnostjo, predvsem v smislu krajine, pristočasne ponudbe in podnebja.

Čeprav je priseljevanje zaradi privlačnosti prostora zelo pomembno za številna alpska mesta, je treba poudariti, da motivacija za priseljevanje in odseljevanje ni omejena samo na vidike privlačnosti – ravno nasprotno. Najpomembnejša gonilna sila mobilnosti so izobraževanje, sprememba v družini in profesionalni razvoj (Geist & McManus 2008), ki niso izrecno specifični pogoji za Alpe. Vendar je v času pomanjkanja kvalificirane delovne sile v gospodarskih središčih in zaradi močnega izseljevanja iz nekaterih krajev v Alpah priseljevanje zaradi privlačnosti prostora pomemben vidik specifičnih razvojnih gonilnih sil za Alpe.

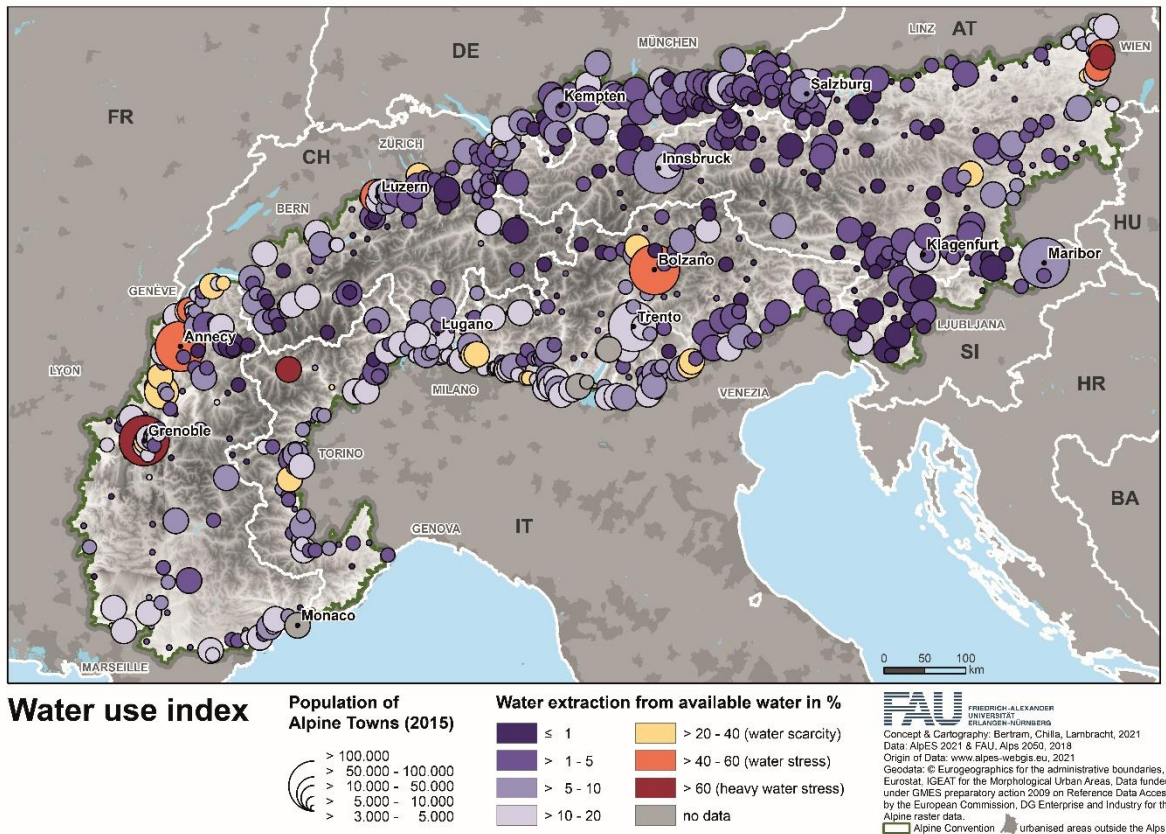
3. Okolje

3.1. Ugotovitev (a): Poraba vode

Podnebne spremembe predstavljajo bistveno nevarnost za alpske regije in njihovo prebivalstvo. Posledice na različnih ravneh (gospodarstvo, zdravje itn.) niso omejene samo na alpska mesta, ampak veljajo za celotno regijo. Oskrba z vodo je še posebno pereča tema: zaradi topografije, padavin in ledenikov Alpe predstavljajo vodni rezervoar za velike predele Evrope. Oskrba s pitno vodo, industrijska proizvodnja, donosnost kmetijstva, hidroelektrarne in druge vrste rabe zahtevajo stalno dostopnost alpske vode. To ne velja samo za alpsko regijo, ampak ima posledice tudi daleč izven – veliki deli Bavarske, Lombardije itn. so odvisni od teh alpskih ekosistemskih storitev (Chilla & Streifeneder 2018). Zaradi podnebnih sprememb so te funkcije pod pritiskom, saj se ledeniki umikajo, padavinski režimi pa se stalno spreminjajo (prim. Mastrotheodoros et al. 2020). Zato bosta zmanjšana količina vode in omejena zanesljivost oskrbe z vodo bistveni temi v naslednjih desetletjih. Tekma za vodo, pogosto med alpskimi in predalpskimi območji, bo postala bistveni del »vedno večjega pomanjkanja in globalnega tekmovanja za vire« (EEA 2019).

Alpska mesta zavzemajo poseben položaj v tem kontekstu, saj ne zagotavljajo glavne preskrbe z vodo (ki jo najdemo na znotrajalpskih podeželskih območjih) niti niso glavni porabniki (ti so veliki kmetijski in velemestni akterji v nižinah). Vseeno pa so njihovi vzorci porabe pomembni, saj se nahajajo v bližini oskrbnih zajetij z vodo.

Na Slika 8 je prikazan trenutni položaj na podlagi 'indeksa rabe vode', ki opisuje delež črpanja vode iz razpoložljive vode. Na zemljevidu so prikazana različna alpska mesta, ki jih je že prizadelo pomanjkanje vode ali obstaja tveganje za pomanjkanje v bližnji prihodnosti, kjer je tveganje v glavnem koncentrirano na industrijske aglomeracije kot so Grenoble, Annecy ali Dunaj in v/okoli mesta Bolzano/Bozen, kjer je kmetijska dejavnost velik porabnik vode. Mesta na jugu Alp (predvsem v Franciji in Italiji) še posebej s svojimi bolj suhimi podnebji so bolj podvržena pomanjkanju vode kot pa mesta na severu. To še posebej velja za suhe doline v notranjosti Alp, kot so dolina Aoste na severozahodu Alp, ki jo je že prizadel bistven vodni stres (npr. Obojes et al. 2018).

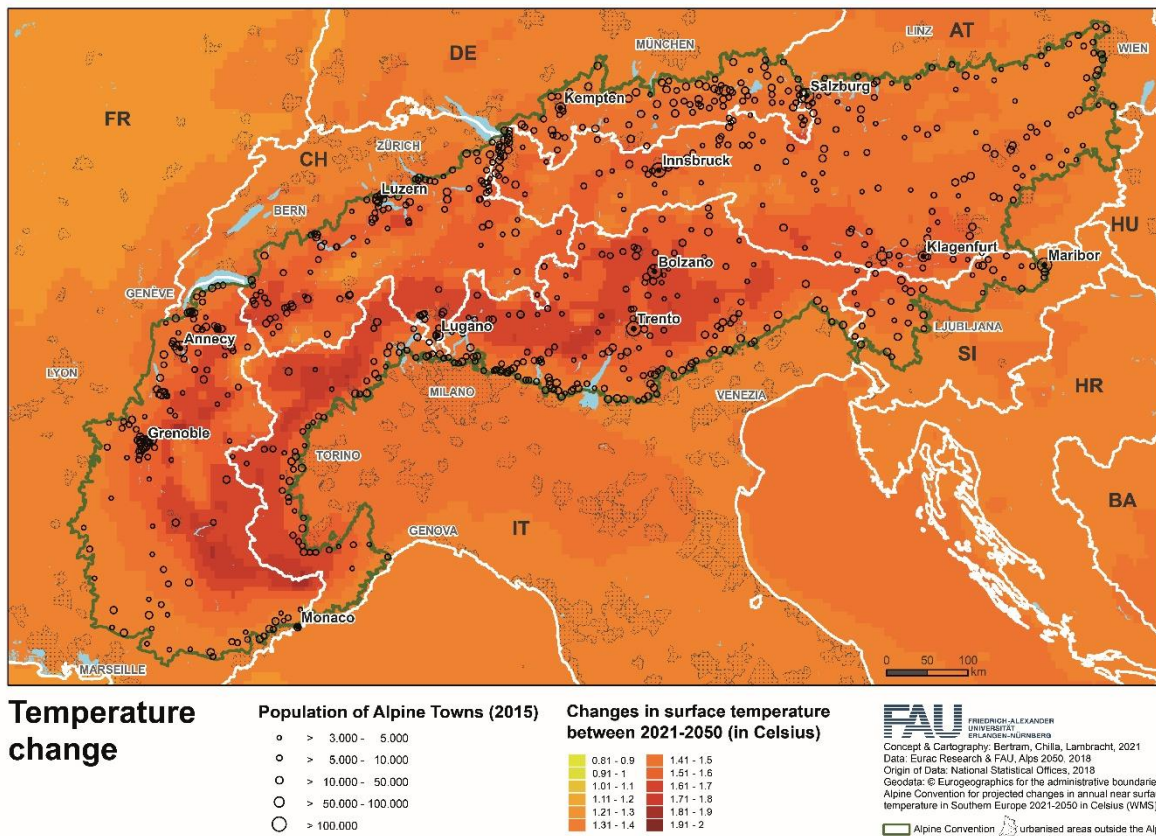

Slika 8: Indeks rabe vode⁹ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Odvzem vode iz razpoložljive vode v %]

3.2. Ugotovitev (b): Rast temperatur

Podnebne spremembe predstavljajo večdimenzionalno dinamiko, ki vpliva na padavinske režime, vzorce biotske raznovrstnosti, naravne nevarnosti itn. Vendar je najbolj pereča tema rast temperature. Na Slika 9 je prikazano, da se območje Alp sooča z višjo rastjo temperatur kot pa predalpska območja ali pa da pride do temperaturnih sprememb v zgodnejšem obdobju. Alpska mesta se nahajajo v vseh kategorijah napovedi za rast temperature, a pri večini mest se pričakuje rast temperature, ki bo bistveno višja od evropskega povprečja. To še posebej velja za italijanska in francoska ozemlja na jugozahodu območja, ki ga pokriva Alpska konvencija. Prav tako bodo verjetno močno prizadeta številna švicarska mesta.

⁹ **Kazalnik / metodologija:** Slika 8 prikazuje odstotek črpanja vode glede na razpoložljivo vodo. Indeks rabe vode kaže, če je uporaba vodnih virov v alpskih mestih trajnostna ali če prihaja do pomanjkanja. Odvzem vode obravnavamo kot trajosten, če ne presega 20 % (mejna vrednost za vodni stres) razpoložljive oskrbe z vodo. Ko odvzem vode doseže 40 %, to imenujemo vodni stres, in če doseže 60 % *bistveni* vodni stres. Osnova za to analizo sta dva niza podatkov iz sistema AlpES WebGIS: povprečna letna količina površinske vode, ki je na voljo, v obdobju od 1801 do 2014 in povprečna letna poraba vsakega naselja v študiji v obdobju od 2010 do 2013. Oba niza podatkov temeljita na podatkih NUTS2, ki so bili razčlenjeni na raven občin (LAU) v navezavi na podatke o prebivalstvu in turizmu.

Slika 9: Spremembe temperatur na površju 2021–2050¹⁰ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Sprememba temperature na površju med 2021-2050 (v Celzijih)]

Če se vrnemo k Slika 8, ki prikazuje indeks rabe vode, lahko opazimo jasno vzporednico: na obeh zemljevidih so vplivi na območjih na jugozahodu nadpovprečno visoki. Rast temperatur bistveno vpliva na tista območja in mesta, ki jih že pesti pomanjkanje vode. Te ugotovitve jasno potrjujejo, da bodo podnebne spremembe bistveno vplivale na alpska mesta. Režimi upravljanja z vodo, upravljanje z energijo in urbanistično načrtovanje, katerega namen je preprečevati vročinske otoke (zelena in modra infrastruktura), bodo igrali bistveno vlogo pri prizadevanjih za prilagajanje. Zanimivo je pripomniti, da imajo številna mesta, ki se soočajo s povišanim vročinskim stresom, prav tako visok indeks staranja (glej poglavje 2.3). Takšna zasnova še nadalje poudarja pomen zdravstvene dimenzije pri strategijah za prilagajanje podnebnju.

Vredno je upoštevati tudi položaj Monaka, edinega alpskega mesta, ki se nahaja neposredno ob obali. Monako bi močno prizadela rast gladine morja, ki bi se lahko do konca 21. stoletja zvišala za več kot en meter (Jevrejeva et al. 2019, Le Cozannet et al. 2019, Carillo et al. 2012). Tudi ta posebni primer poudarja prednostni položaj alpskih mest kar zadeva prilagajanje podnebnim spremembam.

¹⁰ **Kazalnik / metodologija:** Slika 9 prikazuje napovedane spremembe temperatur v bližini površja na območju Alp v °C. Ta rastrski sloj predstavlja razliko med temperaturami blizu površja v obdobju od 2021 do 2050 in referenčnim obdobjem od 1971 do 2000. Ta razlika v temperaturah blizu površja je pridobljena kot povprečna vrednost EUROCORDEX rcp45 združenih scenarijev. Ta sloj je bil pridobljen preko storitve WMS na strani <http://www.atlas.alpconv.org/geoserver/ows?service=wms&version=1.3.0&request=GetCapabilities>.

3.3. Razprava (a): Okoljske spremembe kot razvojni vzgib?

Trenutna podnebna in okoljska dinamika kaže tipičen pomen za celoten svet. Alpska regija je še posebej pod vplivom. Na primer zaradi morfološkega položaja je rast temperatur bistveno hitrejša kot v drugih regijah. V nekaterih alpskih regijah so pogosto omenjeni cilji 1,5° C ali celo 2° C, ki so pomembni argumenti pri razpravi o podnebnih spremembah, že preseženi. Trend »pospešenih podnebnih sprememb in vedno hujših posledic« (EEA 2019, Cluster 2) je še posebej viden na območju Alp. Strma topografija s seboj prinaša bistveno večje tveganje za naravne nesreče, vključno s poplavami in zemeljskimi plazovi (prim. RSA 7 o upravljanju tveganja naravnih nevarnosti).

Poudarek na rasti temperatur in intenzivnosti rabe vode v zgornjih razdelkih služi samo kot primer, ki kaže tipične vzorce številnih okoljskih sprememb v posebni topografski situaciji. Najsi obravnavamo kakovost zraka, spremembo biotske raznovrstnosti ali onesnaženost z hrupom, se zdi, da so gorska območja bolj prizadeta kot druga. Alpsko območje in njegova mesta zagotovo prednjačijo pri okoljskih spremembah, saj jih prizadenejo bolj zgodaj in huje. Bistveno vprašanje je, do kdaj lahko ta izrecna situacija pripomore k pozitivnim razvojnim impulzom. Zagotovo ne obstaja razlog za prikrivanje dramatične dinamike podnebnih in okoljskih sprememb. Vendar je pomembno raziskati vse možnosti in opcije, na primer preko vzajemnega učinka in večkratnih ugodnosti na naravi temelječih rešitev.

Iskanje rešitev bi lahko omogočilo možnosti na trgu in poslovne priložnosti ter bi dopuščalo inovativne pristope upravljanja. To bi lahko vodilo do prednosti za alpsko regijo, ki so povezane s statusom prvega akterja, ki se odzove na neko okoliščino (prim. Ambec & Lanoie 2008: 51). Energetska in vodna tržišča so najbolj znani primeri v tem pogledu. Hkrati so prilagoditvene strategije povezane z gospodarskimi tveganji, saj lahko odvisnosti od določenih poti in regionalnih kontekstov ovirajo uspešen prehod (prim. Aghion et al. 2019). Iskanje pravega ravnovesja pri tem bistvenem procesu transformacije je za alpska mesta zelo pomembno.

Ključni pojem v kontekstu prilagajanja na podnebne spremembe je 'sposobnost prilagajanja', ki najprej »vpliva na ranljivost sistema preko prilagajanja izpostavljenosti in občutljivosti« (Engle 2011). Drugič, s koncepti reaktivnega in vnaprejšnjega prilagajanja lahko dosežemo bolj ali manj uspešne položaje. Upravljanje voda (Hill 2013), prostorsko načrtovanje (Kruse & Pütz 2014) ali upravljanje z gozdovi (Irauscheck et al. 2017) so samo primeri, ki vodijo do splošnega pristopa prilagajanja (EEA 2020).

Alpska mesta oziroma njihove družbe in gospodarstva morajo razviti sposobnost prilagajanja, ki omogoča, da obravnavajo nevarnosti, kot so pomanjkanje vode, vročinski stres in pritisk na industrije, zasnovane na ogljiku, itn. Hkrati moramo zgodaj razumeti priložnosti, ki prihajajo s podnebnimi spremembami, ter jih uporabiti pravilno, kot na primer gospodarstvo, zasnovano na inovacijah. Sposobnost prilagajanja je nadrejeni pojem, ki ga moramo razjasniti in konkretizirati. Institucije in upravljanje morajo biti razviti na način, ki bo umeščen v prostor in bo inovativen. Medtem ko lahko nekatera mesta razvijejo svoj potencial za zeleno gospodarstvo, pa se bodo druga kapitalizirala s pomočjo priložnosti v turizmu, ki se bodo razvile iz slabšanja pogojev na destinacijah v nižinskih legah. Inovacije pri upravljanju in tehnološke rešitve lahko pomagajo na različne načine.

3.4. Razprava (b): Kako se spoprijeti s potrebo po zemljiščih?

Ena ključnih tematik sodobne agende na temo prostorskega razvoja je potreba po zemljiščih. To je ključna tema v celi Evropi, vendar še posebej v alpskem kontekstu. Glavni razlog za to je, da je delež površin za bivanje v gorskih območjih sorazmerno nižji kot pa v predalpskih območjih. Gradnja je tipično omejena zaradi strmih pobočij, tveganje za zemeljske in snežne plazove pa še nadalje omejuje poselitvena območja. Celotno majhne reke lahko pomenijo visoko poplavno tveganje, zaradi česar je upravljanje tveganj v dolinah tako pomembno. Tveganja se s povečanimi podnebnimi spremembami samo še slabšajo. V podrobnostih moramo upoštevati pomembno naravno dediščino ter jo zaščititi kot posebna območja in obravnavati prednostno pri postopkih načrtovanja.

Ob tem moramo upoštevati ozadje družbeno-gospodarskega razcveta alpskega območja, ki je prešel v rast prebivalstva v številnih regijah in mestih. Visoke cene nepremičnin in omejena dostopnost zemljišč za naselitev ter gospodarski razvoj tako zahtevajo nujno obravnavo v številnih alpskih mestih.

Hkrati pozidanost tal, koriščenje za infrastrukturo in širjenje urbanih območij predstavljajo kritični razvoj v številnih alpskih mestih. To velja tako za zelo privlačne turistične regije, kjer apartmajska naselja ipd. prispevajo k širjenju urbanih območij (Pia 2019), kot tudi za urbanizirane koridorje (Obkircher 2017, Hasslacher et al. 2018, Ransberger & Seher 2021).

Cilj minimiziranja in izogibanja infrastrukturni zasedenosti tal je pomemben v celotnem večstopenjskem političnem sistemu, ki se začne s cilji trajnostnega razvoja (CTR) in cilji EU ter se nadaljuje s celo vrsto nacionalnih in regionalnih ciljev (npr. EU cilj 'ničelne neto rasti pozidave zemljišč do leta 2050'). Prav tako si Alpski sistem podnebnih ciljev 2050 (ACTS 2016) prizadeva za minimalno infrastrukturno zasedenost zemljišč.

Medtem ko se alpska regija ne more enostavno prenehati razvijati, pa poteka razprava o alternativnih razvojnih poteh. Optimizirane prostorske strukture, učinkoviti vzorci rabe zemljišč, večfunkcijska raba in ukrepi renaturacije morajo biti povezani na pameten način (ARL 2022). Alpska mesta v tem kontekstu igrajo ključno vlogo. Če je cilj decentraliziranje koncentracije, potem so tukaj ključni poudarek ravno mesta.

To ni samo tehnična razprava o tem, kako organizirati načrtovanje, vendar obravnava tudi splošni položaj mest. Kot smo videli pri demografskih analizah, je za demografski položaj v Alpah značilna zelo raznolika podoba (Alpska konvencija RSA 5, 2015: 139). Medtem ko je za nekatera mesta značilno odseljevanje, staranje in krčenje, so številna druga mlada in dinamična ali celo 'mesta v razcvetu'. Ta mozaik je del evropskega demografskega položaja, ki se sooča s prebivalstvom, ki je splošno stabilno ali upadajoče ter se bo v naslednjih desetletjih staralo, medtem ko kažejo globalni trendi, še posebno v Aziji, rast ter dinamičnost (EEA 2019).

V časih krize in v šibkih regijah imajo mesta stabilizacijsko vlogo, saj zagotavljajo minimalne standarde bistvenih storitev ter so usmerjena v dolgoročno kohezijo. Potrebno se je izogniti spiralam upada, kjerkoli je le možno. V trdnejših časih in regijah imajo mesta »primarno vlogo, da spodbujajo družbene spremembe, skrbijo za kroženje idej in spodbujajo raziskovanje družbenih in tehnoloških inovacij ter sprememb vrednot, življenjskih slogov in pristopov do upravljanja in vodenja« (EEA 2019). Ključni izziv postane integracija vedno bolj heterogenih skupin (z vidika življenjskih slogov in regionalnega izvora).

Odnos med urbani in podeželskimi naselji je temelj tako konteksta rasti kot krčenja ter je predmet vroče razprave. Na eni strani argument koncentracije poudarja nujnost osredotočanja dinamik na urbana naselja, da bi tako dosegli najbolj učinkovito organizacijo prostora, ki bo izkoristila prednosti ekonomije obsega in bo preprečila kaotično širjenje urbanih območij. Izhajajoč iz te perspektive bi morale biti bolnišnice, poslovni parki, trgovske cone in nove stanovanjske soseske omejeni na najbolj urbanizirane dele regije.

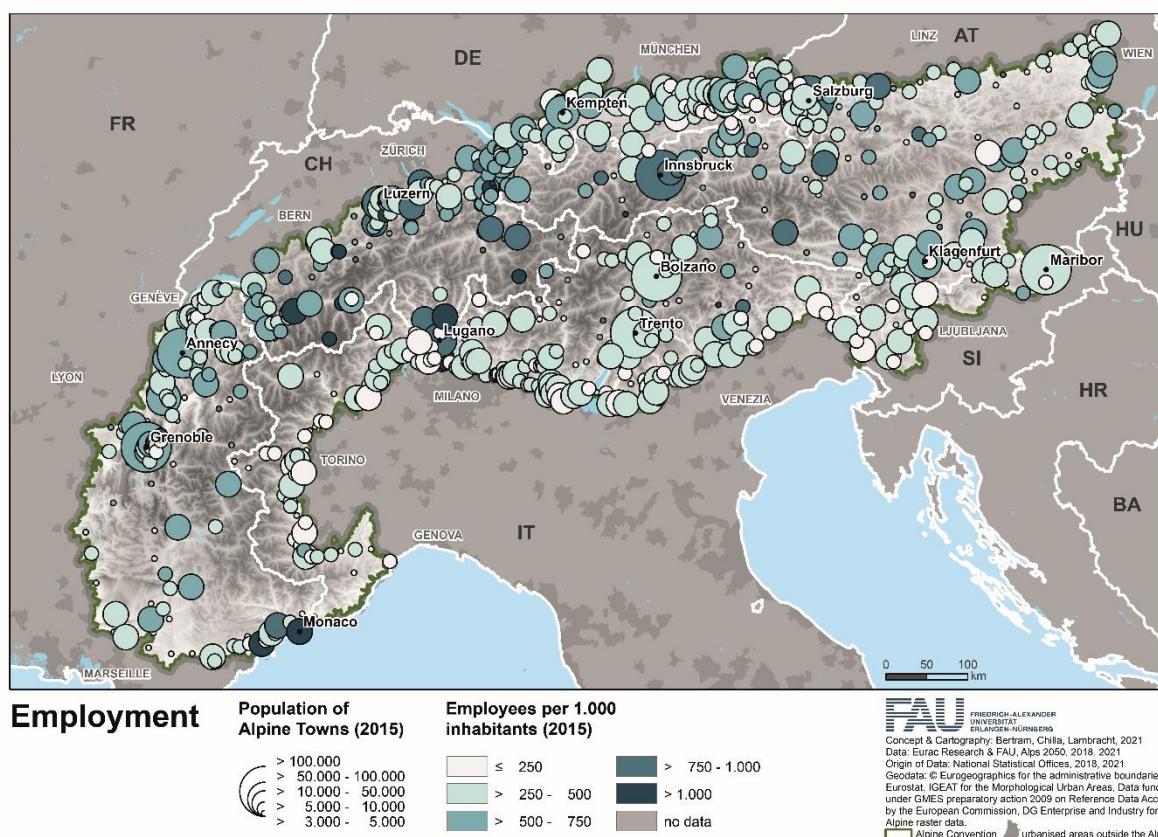
Argumenti decentralizacije na drugi strani poudarjajo nujnost bolj uravnotežene dinamike tudi izven urbaniziranih območij (Humer 2018, Möck & Küpper 2020, Seidenberger 2010, Vaz & Matos 2015). Priseljevanje in ekonomska dinamika sta ključna za podeželska naselja in sta morda celo bolj odvisna od politične podpore kot pa na urbaniziranih območjih.

Izziv za regionalni razvoj in prostorsko načrtovanje je uravnotežiti te argumente v zvezi z 'decentralizirano koncentracijo'. Cilj je omogočiti dinamičen razvoj ter se hkrati izogniti zasedenosti in pozidanosti tal tako izven kot znotraj urbanih območij. V tem kontekstu so mesta pomembni stebri, ki pomagajo pri tem, da se izognemo širjenju urbanih območij in zagotavljamo dinamiko izven metropolitanskih območij.

4. Gospodarstvo

4.1. Ugotovitev (a): Zaposlovanje

Trg dela spada med najbolj bistvene funkcije mest. Tipično mesta zagotavljajo delovna mesta tudi za številne prebivalce okoliških podeželskih območij in imajo višje stopnje specializacije in diferenciacije. Ker večina tehnoloških in poslovnih inovacij izhaja iz urbanih kontekstov, imajo alpska mesta ključno vlogo pri teritorialnem razvoju nasploh. Na Slika 10 je na voljo pregled centralnosti trga dela, tj. razmerje med zaposlenimi na prebivalstvu. Višja kot je številka (temnejša kot je barva), večji je pomen trga dela za okoliško regijo.

Slika 10: Zaposleni na število prebivalcev 2015¹¹ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Zaposleni in zaposlene na 1.000 prebivalcev (2015)]

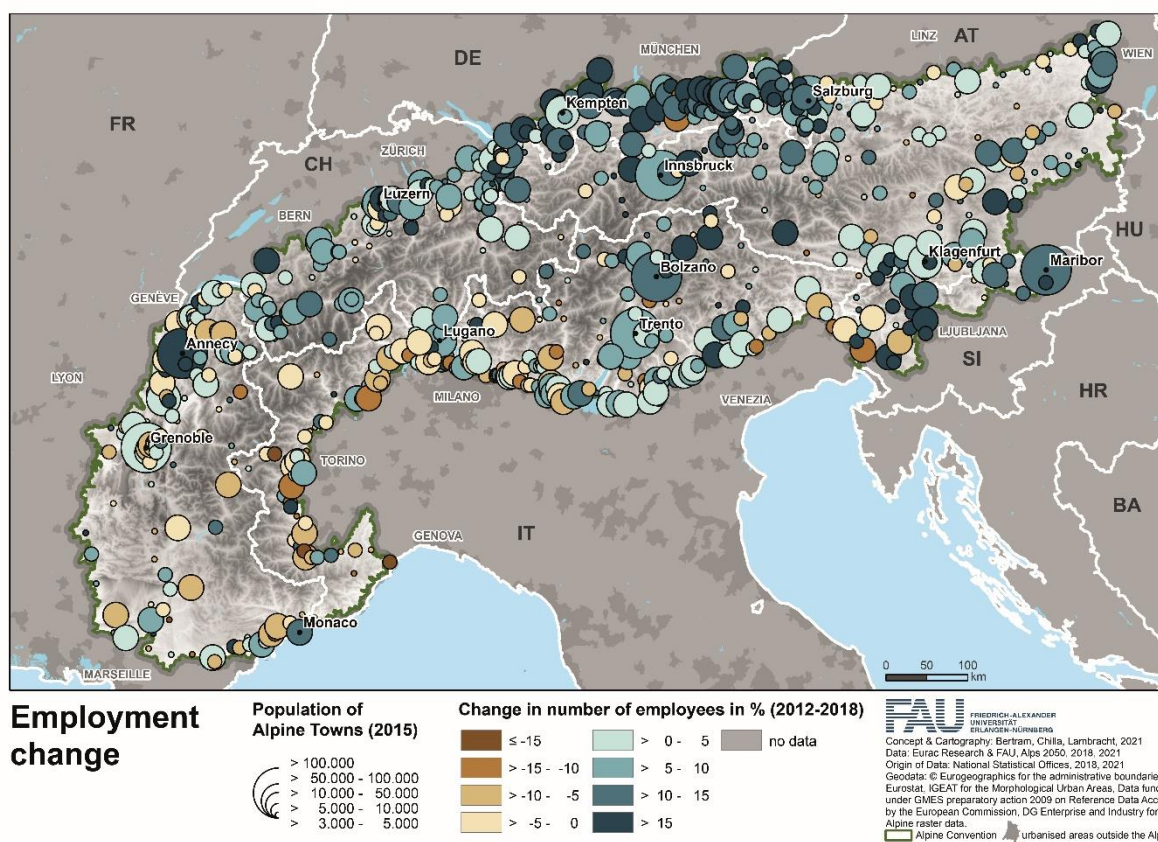
¹¹ **Kazalnik / metodologija:** Slika 10 prikazuje zaposlene na delovnem mestu na 1.000 prebivalcev in prebivalcev v letu 2015 za vsako alpsko mesto. Visoke vrednosti pomenijo visoko centralnost trga dela in visoko število dnevnik migrantov in migrantk, ki prihajajo v mesto.

Ob tem je zanimivo pripomniti, da se številna mesta z visoko centralnostjo nahajajo v notranjih delih Alp. To drži za mesta v dolini reke Inn in za kanton Ticino ter za celo vrsto drugih mest. Poleg tega opazimo tipične vzorce dnevnih migracij, ki so povezane z Monakom, Luzernom, Torinom in Vaduzom. Obratno imajo v širši okolici predalpskih metropol mesta bolj negativno razmerje, še posebej tista, ki so v bližini Münchna ali Milana.

Ta zemljevid prav tako potrjuje, da večja mesta nimajo nujno bolj pomembne funkcije, saj so ta pogosto obdana z močnimi suburbanimi gospodarstvi. Na notranjem območju Alp imajo mesta s 5.000 do 50.000 prebivalci in prebivalkami najvišje vrednosti.

Slika 11 nudi dinamično perspektivo, saj kaže spremembo zaposlovanja v obdobju 2012-18. Vzorec je opazno drugačen od prejšnjega zemljevida.

Slika 11: Sprememba zaposlovanja 2012-2018¹² [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Sprememba števila zaposlenih v % (2012-2018)]

¹² **Kazalnik / metodologija:** Intenzivnost obarvanja na Sliki 11 kaže odstotek spremembe v zaposlovanju med letoma 2012 in 2018 za vsa mesta znotraj območja Alpske konvencije. Odenki modre kažejo pozitivno spremembo zaposlovanja, medtem ko odenki rjave kažejo upad zaposlovanja. Niz podatkov kaže razvoj v številu zaposlenih na delovnih mestih za obdobje od 2012 do 2018.

Večina alpskih mest kaže pozitiven trend zaposlovanja, vendar ga spremlja določen upad od severa proti jugu. Z nekaj izjemami se severnoalpska mesta razvijajo v jasno pozitivni smeri, medtem ko je položaj v južnih Alpah bolj kritičen. Trg dela v številnih francoskih, italijanskih in slovenskih mestih upada, kar kaže na zmanjšano funkcijo mesta kot trga dela. To je v številnih primerih neposredno povezano z višjimi indeksi staranja, saj se zdi, da je regionalno priseljevanje nižje.

Manjša mesta imajo najvišjo variacijo, tj. vrednosti pokrivajo širok spekter. Posamezni lokalni dogodki, kot je zaprtje ali odprtje velikega zaposlovalca, imajo večji vpliv v manjših mestih. Vendar je razvoj trga dela najbolj odvisen od lokalnih okoliščin in nacionalne pripadnosti, manj pa od velikosti. Ta argument je bolj podrobno prikazan na Slika 12. Povezuje trend na trgu dela v mestih (y-os) z velikostjo mest. Zanimivo je, da kažejo urbani sistemi v federalnih kontekstih bolj pozitivne trende v manjših mestih (AT, DE, CH) kot pa v tistih v bolj centraliziranih sistemih (FR, IT).

Grafi prikazujejo vrednosti za vsako alpsko mesto, vendar mora interpretacija teh vzorcev upoštevati tudi razmerja med temi mesti ter razmerja med mesti in njihovim podeželskim okolišem.

Kar zadeva metropolitanske funkcije drži, da večje kot je mesto, višji je delež specializiranih in visoko kvalificiranih aktivnosti. Še več, bolj specializirano je gospodarstvo, večje so organizirane mreže na mednarodni in globalni ravni (finančni sektor, specializirane proizvodnje, kot so žičnice, medicinsko zdravljenje itn.).

Na regionalni ravni lahko alpska mesta igrajo bistveno posredniško vlogo. To pomeni, da podeželska območja okoli mest niso samo enosmerno gravitacijsko območje za trg dela. Namesto tega so učinki preskoka kar zadeva inovacije, ustanavljanje podjetij in izčlenitve (spin-off) del celotne dinamike. Nadalje so skriti prvaki in druge pomembne dejavnosti znotraj vrednostne verige dobro integrirani, kar naj bi tudi veljalo za majhna in krožna gospodarstva med mesti in podeželjem.

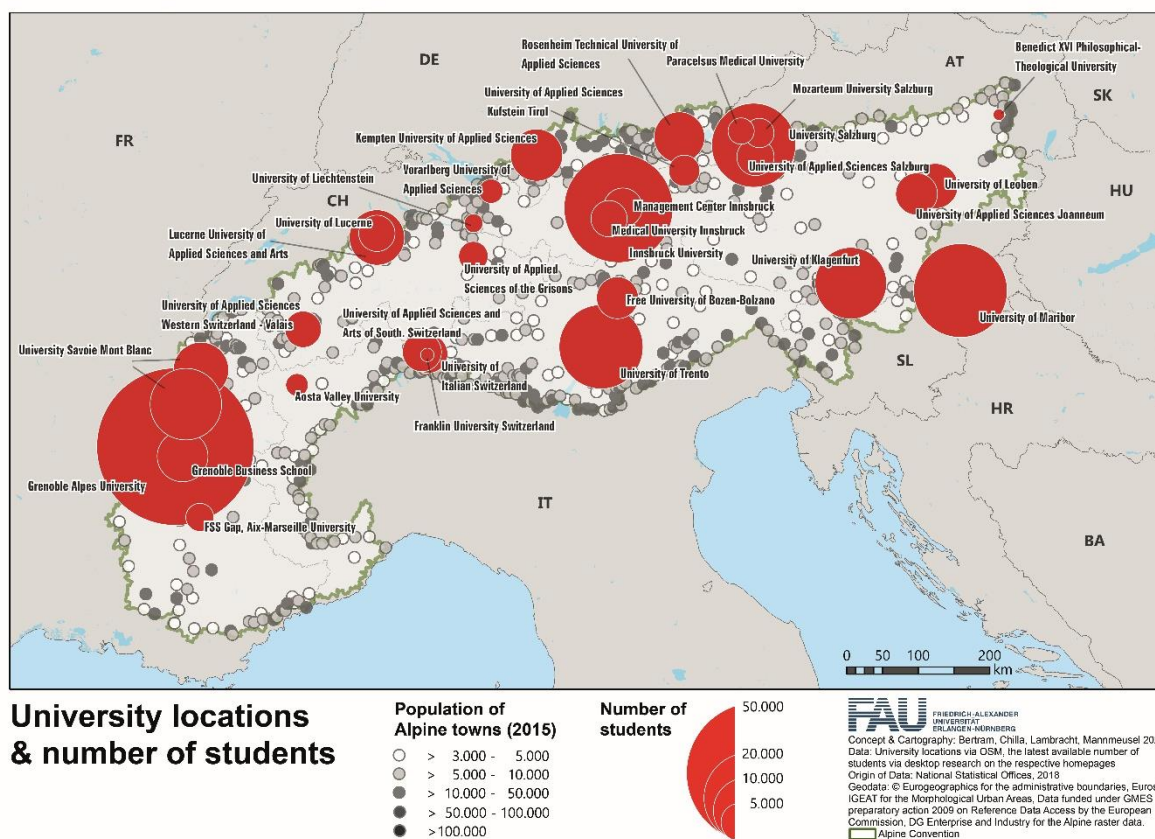

Slika 12: Razvoj zaposlovanja v alpskih mestih po državah – podrobna perspektiva¹³

¹³ **Kazalnik / metodologija:** Razsevni diagrami na Sliki 12 kažejo spremembo zaposlovanja med letoma 2012 in 2018 na navpični osi in število prebivalcev na vodoravni osi. Vsaka pika predstavlja eno alpsko mesto (merilo LAU). Različne barve kažejo na nacionalno pripadnost. Mesta z različnimi pripadnostmi so označena v določeni barvi in obarvan kvadrat kaže posamezno povprečno vrednost za alpska mesta posamezne države.

4.2. Ugotovitev (b): Lokacije univerz

Obstajajo različni razlogi, zakaj so univerze pomembne za teritorialni razvoj. Najprej zagotavljajo pomembno storitev visokošolskega izobraževanja, ki je predpogoj za enake možnosti in teritorialno kohezijo območja. Nadalje univerzitetni kampusi delujejo kot stičišča za javne raziskave, ki vodijo do inovacij in dolgoročne gospodarske rasti, pogosto seže ta vpliv še širše kot zastavljeno. Preseljevanja zaradi izobraževanja in gospodarska dinamika zaradi univerzitetnih raziskav običajno vodijo do pozitivnih demografskih trendov. Končno velja, da imajo univerzitetna mesta drugačno vzdušje in 'mlado' ponudbo v kulturi. Če povzamemo, moramo prisotnost univerze obravnavati kot dragoceno dobrino za razvoj gostiteljskega mesta in vključene regije.

Slika 13: Lokacije univerz in število študentov in študentk¹⁴ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Število študentov in študentk]

¹⁴ **Kazalnik / metodologija:** Na Sliki 13 so prikazane lokacije univerz in število študentov znotraj perimetra Alpske konvencije. Večji kot je rdeči krog, več je študentov na posamezni lokaciji univerze v alpskih mestih. Lokacije so bile povzete iz baze podatkov OSM za vsako državo z uporabo Overpass Query Wizard (tag: amenity=university). Rezultati so bili prečiščeni in potrjeni z raziskavami virov in s pomočjo povratnih informacij deležnikov procesa RSA 9. Najnovejšo število študentov je povzeto iz informacij z domačih strani univerz.

Na Slika 13 so prikazane lokacije univerz in število vpisanih študentov. Nekatera izmed glavnih univerzitetnih mest, kot sta Salzburg in Celovec, se nahajajo na obrobju območja Alp. Grenoble, Innsbruck in Trento so največja mesta v znotrajalpskem kontekstu. Švica, Avstrija in Nemčija imajo decentralizirane vzorce univerzitetnih lokacij, ki vključujejo tudi manjša alpska mesta. Kljub temu obsežni deli območja Alp nimajo univerze ter se morajo opreti na večja mesta. Tukaj je pomembno upoštevanje kritične mase in razpoložljivih virov. Prav tako velja, da imajo večja mesta višjo stopnjo specializacije in višji delež akademskega osebja.

To je povezano z 'argumentom faktorja 10' v prvem poglavju (pomen alpskih mest preko njihove velikosti): vloga in pomen alpskih mest sta povezana z veliko manjšim številom prebivalstva kot v predalpskih ali zunajalpskih mestih. Kot obravnavano že prej so lahko gospodarska moč, viden položaj v javnosti in ugled pomembni tudi v manjših mestih. Vendar kartiranje univerz očitno ne sledi temu vzorcu. Tukaj se zdi povezava med velikostjo mest in lokacijami univerz veliko bolj konvencionalna, vendar obstajajo tudi izjeme, kot so recimo univerze v Leobnu, Vaduzu ali Aosti. Številna alpska mesta so močno oddaljena od najbližje univerze. Ustanavljanje regionalnih izpostav bi lahko bil dober način za boljšo uporabo potenciala univerz za regionalni razvoj.

4.3. Ugotovitev (c): Dostopnost javnega prometa

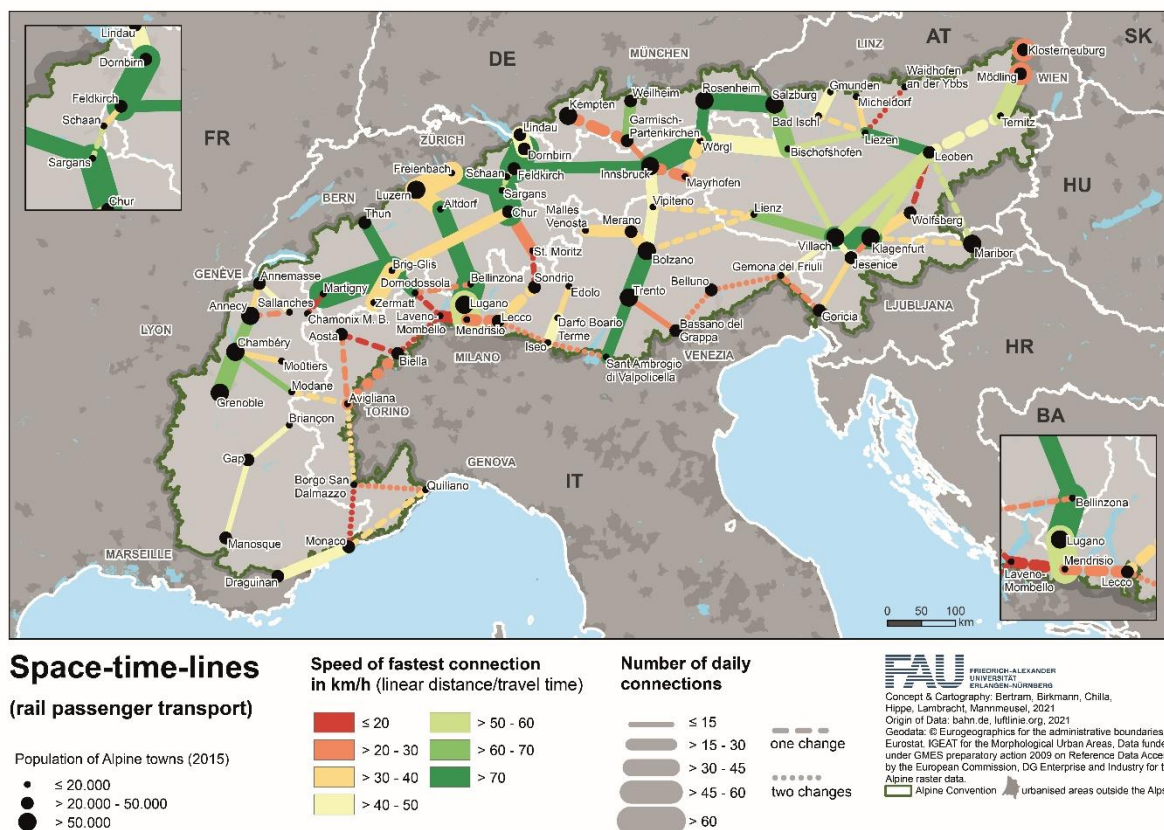
V alpskem kontekstu je dostopnost bistveni dejavnik in alpska mesta igrajo ključno vlogo, saj služijo kot (pod)regionalna stičišča. Njihova vloga je zagotavljanje dostopa preko visokoumeščene infrastrukture (železnica, avtocesta) in zagotavljanje multimodalnih vozlišč.

Organiziranje privlačnega javnega prevoza, še posebej železniškega, je koristno, če upoštevamo morfologijo in decentralizirane poselitvene vzorce (Ravazzoli et al. 2017). Vendar železniški sistemi predstavljajo veliko investicijo in so odvisni od nacionalnih sistemov. To pomeni, da obstoj številnih nacionalnih meja ovira razvoj alpskega železniškega sistema (prim. ARPAF cross-border 2018). Če je cilj bolj trajnostna mobilnost, bodo kljub vsemu pri tem znotrajalpske povezave morale igrati ključno vlogo, tudi če jih je nujno dopolniti z dodatnimi načini prevoza (avtobus, avto, mehka mobilnost).

Na Slika 14 je prikazan trenutni položaj – in splošna podoba potrjuje, da kot ovira delujejo topografija in nacionalne meje. Najboljše povezave so običajno znotraj držav (npr. Bolzano/Bozen-Trento, Martigny-Brig) in/ali ob pomembnih dolinah (npr. Rosenheim-Innsbruck, Dornbirn-Chur). Dostopnost železnice je slabša v nekaterih predelih Slovenije in Francije zaradi specifične topografije, pomanjkanja kritične mase na podeželju in odvisnosti poteka od političnih prioritet. Vendar je dostopnost do velikih sistemov (npr. francoska mreža TGV, ki vključuje Annecy in Albertville) pogosto dobra, problematične pa so lahko medregionalne povezave. Opozoriti moramo, da je to kartiranje dostopnosti omejeno na mesta znotraj območja Alpske konvencije. Če bi bile na primer vključene metropolitanske železniške postaje na Dunaju in v Ljubljani, bi podoba izgledala drugače (prim. ESPON Alps 2050, str. 61). Vendar dobre medsebojne povezave med metropolitanskimi regijami ne morejo v celoti odpraviti težav z dostopnostjo znotraj regij.

V naslednjih desetletjih bo potrebno razviti vlogo alpskih mest v okviru trajnostnega, multimodalnega transportnega sistema. Jasno je, da bodo trenutne inovacije na področju

pametne tehnologije in novih poslovnih modelov vezane na mesta (internet prevoza, brezpilotni letalniki, modeli souporabe, avtonomna vožnja itn.). Kljub temu mora ključna prioriteta ostati obravnava tradicionalnih ovir, kot so čezmejne prometne rešitve, multimodalna vozlišča, povezovanje hitre in regionalne mobilnosti itn.

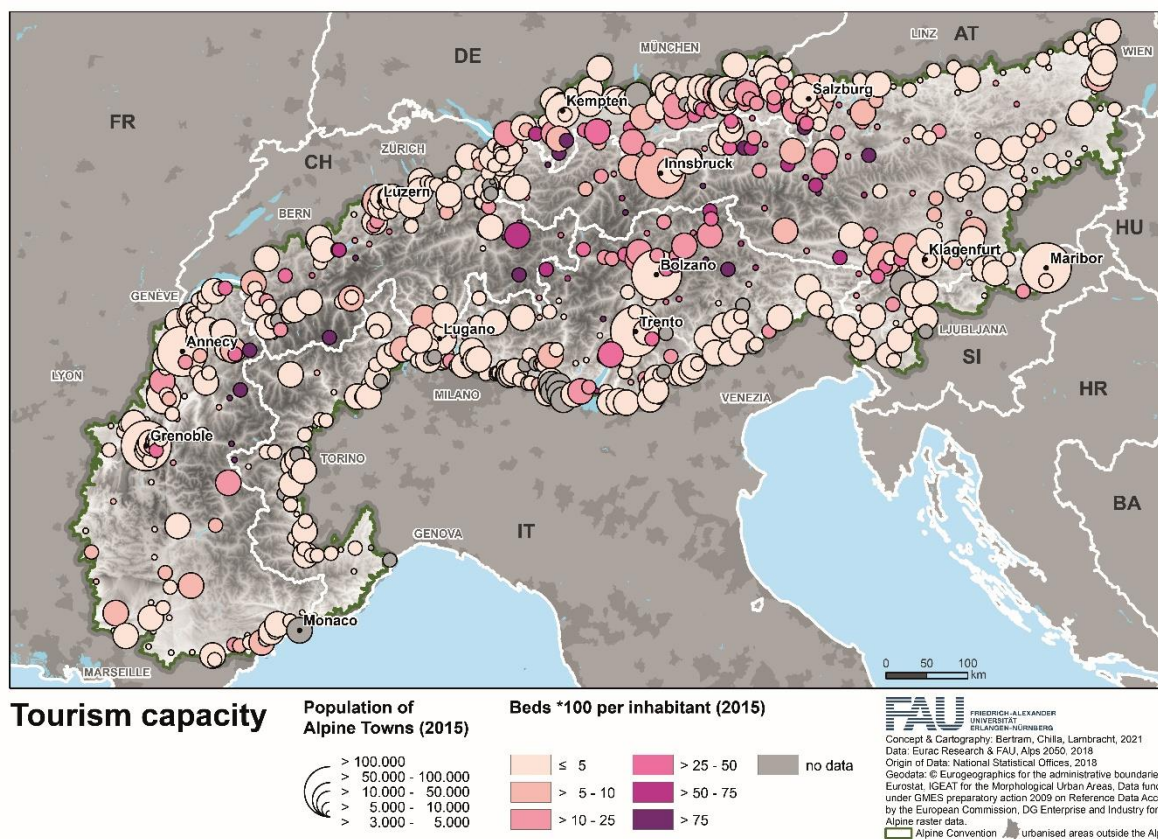

Slika 14: Prostorsko-časovne linije, železniški potniški promet¹⁵ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Hitrost najhitrejše povezave v km/h (linearna razdalja/čas potovanja), število dnevni povezav]

4.4. Ugotovitev (d): Turistične kapacitete

Trenutni položaj v turizmu je predstavljen na Slika 15 s prikazom turistične zmogljivosti, tj. številom postelj na prebivalca oz. prebivalko. Slika kaže kompleksen vzorec: nekatere izmed najvišjih vrednosti se nahajajo v znotrajalpski regiji, večinoma za namene zimskega športa (npr. Cortina d'Ampezzo), vendar obstaja tudi več mest na severnem robu Alp, ki imajo visoke vrednosti. Pomembno je omeniti, da te statistike ne vključujejo dnevnega turizma, ki je pomemben faktor, še zlasti za alpska mesta in še posebej za tista, ki se nahajajo blizu predalpskih metropolitanskih regij.

¹⁵ **Kazalnik / metodologija:** 'Prostorsko-časovne linije' na Slika 14 prikazuje kakovost železniških povezav med alpskimi mesti. Železniški potniški promet je analiziran na osnovi hitrosti (vezano na zračno razdaljo) in pogostosti povezav (v obe smeri). Za izračun časa je uporabljena najhitrejša železniška povezava med glavnimi postajami. Podatki so bili zbrani preko spletnega mesta za potovanja nemških železnic. Povpraševanja so bila podana za sredo, 22. septembra 2021, ob 4. uri zjutraj (običajni delovni dan). Širina linije kaže število povezav in barva prikazuje hitrost najhitrejše povezave (oboje je izračunano kot povprečje obeh smeri). Črtkana črta kaže, da je nujno eno prestopanje za povezavo, in črta s pikami kaže, da sta potrebni dve prestopanji.

Slika 15: Turistična zmogljivost 2015¹⁶ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Postelje *100 na prebivalca (2015)]

Turistični sektor je zelo pomemben na območju Alp (Pechlaner 2019). Naravni in 'outdoor' turizem očitno prevladujeta pred urbanim turizmom: smučanje, pohodništvo, zdravstveni turizem itn. so bolj priljubljene kot pa potovanja in dopustovanje, katerih poudarek je na urbani kulturi, znamenitostih in arhitekturi (Teissl 2020). Velika mesta, kot sta Innsbruck ali Bolzano/Bozen, so očitno izjeme, vendar je turistični potencial malih in srednje velikih mest deležen manj pozornosti. Zdi se, da so alpska mesta nekako v 'senci' krajinskih in gornjskih destinacij. Številna alpska mesta služijo kot vezni člen med podeželjem in urbanimi območji, medtem ko gostijo turiste, ki porabljajo svoj čas (in denar) v obeh teh geografskih kategorijah. Razvijanje vloge 'posrednika', tj. povezovanje urbanega in podeželskega prostora, bo pomemben izziv za prihodnost. Tista alpska mesta, ki sedaj služijo kot 'izhodišče' za turiste, ki si želijo preživeti svoj čas zunaj, bi lahko razširila svojo kulturno ponudbo in svoj posebni profil in zagotavljala več kot samo gostinsko in hotelsko dejavnost. Tista mesta, ki so samo 'prehodi' med glavnimi točkami privlačnosti, bodo svoje delo nadaljevala z izboljšanjem svoje prepoznavnosti na zemljevidu trenutnih turističnih tokov, ki se večinoma premikajo samo skozi njih.

¹⁶ **Kazalnik / metodologija:** Slika 15 prikazuje turistično zmogljivost na osnovi formule 'ležišča / prebivalstvo 2015'. Potrebno je opozoriti, da različne države uporabljajo različne pristopne za štetje ležišč. Slovenija in Avstrija: 'stalna ležišča' (brez dodatnih postelj ali kavčev); Lihtenštajn: hotelska dejavnost (»Hotellerie«); Švica: hoteli in terme; Francija: postelje v hostlih, počitniška domovanja, *villages vacances* (počitniških vaseh) in ocenjeno število hotelskih postelj (število sob x2); Avstrija: hoteli in podobne nastanitve, vključno s komercialnimi nastanitvami; Nemčija, Bavarska: ležišča brez kampov.

4.5. Razprava: Digitalizacija kot potencial in izziv

Digitalizacija je za alpska mesta pomembna najmanj iz dveh razlogov. Najprej, topografija predstavlja razmeroma velik napor pri zagotavljanju storitev. Digitalizacija lahko pomaga izboljšati ponudbo in zmanjša zahtevani napor. To še posebej velja za podeželska in gorska območja, vendar vključuje tudi mesta, ko govorimo o bolj specializirani ponudbi. Dobri primeri so ponudbe učinkovite javne uprave (e-uprava), modeli mobilnosti po potrebi, zdravstveno varstvo, izobraževanje in veliko več. Znanstvena razprava se je v zadnjem času posvetila digitalizaciji pri načrtovanju rabe tal (Hersperger et al. 2021).

Drugič, digitalizacija je kritična komponenta gospodarske dinamike na splošno. Kot že omenjeno je območje Alp na uspešni poti tehnološke inovacije. Nadaljevanje te poti nujno zahteva vrsto pristopov do digitalizacije. Drži, da "Evropa zaostaja za ZDA in Kitajsko pri inovacijah vezanih na IKT" (EEA 2019), in tudi alpska regija mora s svojo visoko stopnjo proizvodne industrije biti kos temu izzivu. To ne pomeni samo, da je treba nadoknaditi pri procesu digitalizacije, ampak da regija pri tem sodeluje na ekonomsko privlačen način. Številni procesi digitalizacije so povzročili učinke platformne ekonomije, ki s seboj prinašajo tveganja za ustvarjanje monopolnih struktur (prim. primer podjetja Amazon). Inovativni poslovni modeli morajo biti uporabljeni za to, da se zajame regionalna vrednost na decentraliziran način. Na splošno lahko alpski sistem poselitve s svojimi razmeroma majhnimi mesti in vasmi pridobi, še posebej zaradi ustvarjanja digitalne premostitve kritičnih razdalj (npr. aplikacije za mobilnost, logistika zadnjega kilometra za regionalno hrano). Ekonomska dinamika digitalizacije prav tako obsega klasična zagonska podjetja na osnovi aplikacij ('outdooractive' v mestu Immenstadt, eden mednarodno vodilnih ponudnikov aplikacij na področju aktivnosti na prostem, je uveljavljen primer). Industrija 4.0 je pomemben inovativni koncept, ki vključuje digitalno povezljivost dobrin in storitev v proizvodnem procesu ter umetno inteligenco. Drži, da industrija 4.0 sama po sebi ni specifična za Alpe, ampak če upoštevamo pomen SMP-jev v proizvodnji v alpskem kontekstu, je njen pomen vsekakor visok. Položaj je podoben na področju 'pametnega kmetovanja': če upoštevamo pomen majhnih kmetijskih vzorcev, so potenciali za digitalne elemente znotraj trajnostnega kmetovanja jasni, niso pa enostavni za izvajanje. Na splošno lahko rečemo, da lahko digitalizacija pospeši procese diverzifikacije. Vključevanje v širše gospodarske mreže je veliko lažje v digitalnih formatih.

Večina alpskih regij zagotavlja orodja za spremljanje uvajanja infrastrukture za digitalizacijo¹⁷. Jasno je, da alpska mesta igrajo pomembno vlogo kot regionalna vozlišča zato, ker je na splošno njihova infrastruktura naprednejša od tiste na okoliških območjih. Nevarnosti 'digitalnega razkoraka' veljajo tudi za alpski kontekst in jih moramo previdno uravnovežiti s potenciali digitalizacije. Koncept 'digitalnega razkoraka' označuje dejstvo, da kljub temu, da določena mesta in skupine ljudi veliko pridobijo zaradi digitalizacije, za druge to ne velja (do enake mere). To tveganje vedno večjih neskladij lahko povežemo z različnimi 'stopnjami' (Scheerder et al. 2017). Na prvi stopnji se poudarjeno obravnava razlika pri tehničnem dostopu do interneta. Druga stopnja razkoraka obravnava razlike v spretnostih in uporabi digitalnih ponudb. Tukaj je pomembno, da zagotovimo izobraževanje in usposabljanje na področju digitalizacije, da bi se tako izognili vedno širšemu razkoraku.

¹⁷ Za Nemčijo: <http://www.bmvi.de/DE/Themen/Digitales/Breitbandausbau/Breitbandatlas-Karte/start.html>, za Avstrijo: <https://breitbandatlas.gv.at>, za Švico: <https://www.bakom.admin.ch/bakom/de/home/telekommunikation/atlas.html>

Tretja stopnja pokriva razlike pri rezultatih digitalizacije, pri uporabi ekonomskih potencialov ter pri povišanju zagotavljanja bistvenih storitev na dolgi rok.

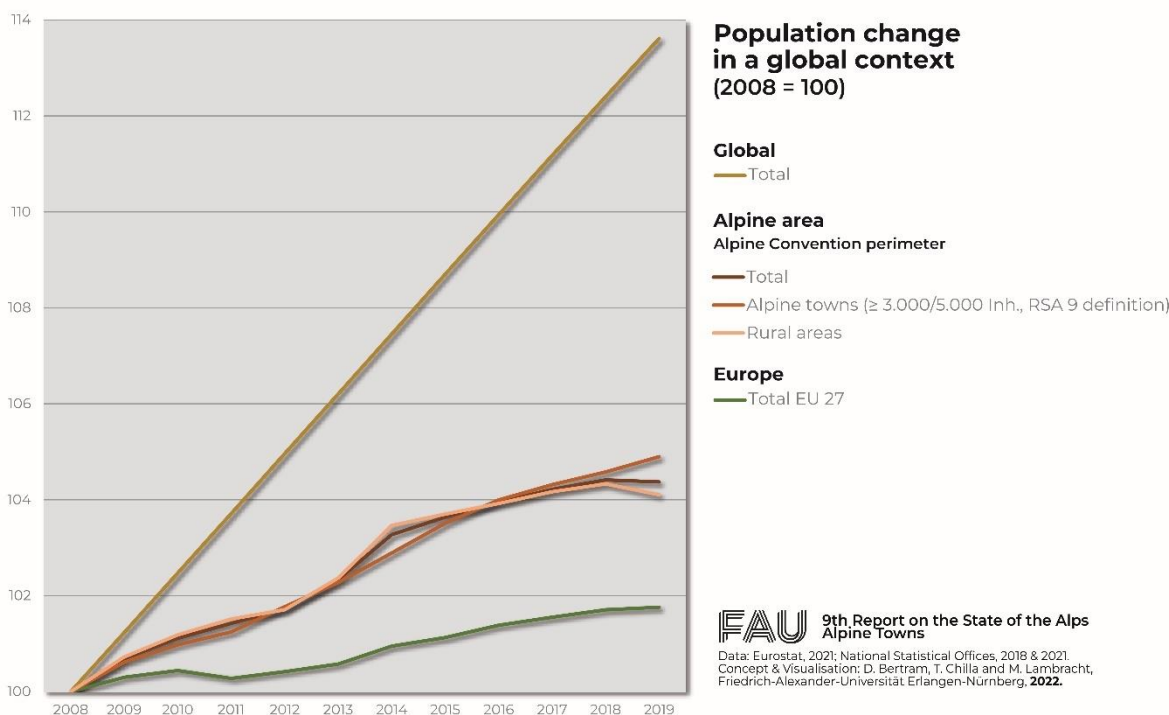
Ideje o digitalnem razkoraku naj si ne bi razlagali na izključno binarni način, ampak bolj kot progresivno lestvico koristi ali izgub zaradi trendov v digitalizaciji. Medtem ko se zdi, da lahko velikim mestom z dobrim dostopom in visoko stopnjo izobrazbe digitalizacija bolj enostavno koristi, je to nekoliko težje za manjša mesta. Tehnične institucije, usmerjenost v inovacije in kritična masa so samo nekatere izmed iztočnic, ki obravnavajo predpogoje za ugoden trend v tem kontekstu. Ustvarjanje 'pametnih mest' je večdimenzionalna naloga tudi v alpski regiji (prim. Azevedo Guedes et al. 2018). Za začetek alpski sistem poselitve predstavlja velik izziv kar zadeva 'kritično maso'. Drugič, kot poseben potencial lahko obravnavamo specifične alpske teme, kot so visok pomen turizma, izzivi mobilnosti ali logistike zaradi zadnjega kilometra pri zagotavljanju lokalne hrane (premostitev vrzeli pri dostopnosti).

5. Globalno pozicioniranje

5.1. Ugotovitev (a): Delež prebivalstva

Kot je že bilo obravnavano v tem poročilu, igrajo alpska mesta bistveno vlogo in to kljub njihovi razmeroma majhni velikosti. To še posebej velja v regionalnem kontekstu, saj služijo kot pomembna družbeno-gospodarska vozlišča za širša območja. Nadalje se morajo soočiti z globalno dinamiko – gospodarski in geopolitični preobrati odpirajo temeljna vprašanja za Evropo na splošno.

Razvoj prebivalstva je pomemben kazalnik za razumevanje trenutnih globalnih preobratov. Demografski razvoj v alpskih regijah in mestih, prikazan na Slika 16, je daleč pod trendom globalnega povprečja. Za globalni trend je značilna stalna rast, ki je prisotna predvsem zaradi rasti izven Evrope.

Slika 16: Sprememba prebivalstva 2008–19 (indeksirano: 2008=100)¹⁸ [Globalno; Območje Alp – Območje Alpske konvencije; Evropa]

¹⁸ **Kazalnik / metodologija:** Slika 16 prikazuje indeksirano spremembo prebivalstva med letoma 2008 in 2019. Različne stopnje so v kontrastu, da omogočajo primerjavo pozicioniranja alpskih mest v globalnem kontekstu: globalno, evropsko in regionalno (Alpska konvencija). S poudarkom na alpskih mestih je bilo podano dodatno razlikovanje med mesti in podeželjem znotraj Alpske konvencije na osnovi definicije v 1. poglavju. Švica ima tukaj posebno vlogo: ker je članica Alpske konvencije, je vključena v podatke o Alpah, ni pa vključena v evropsko statistiko.

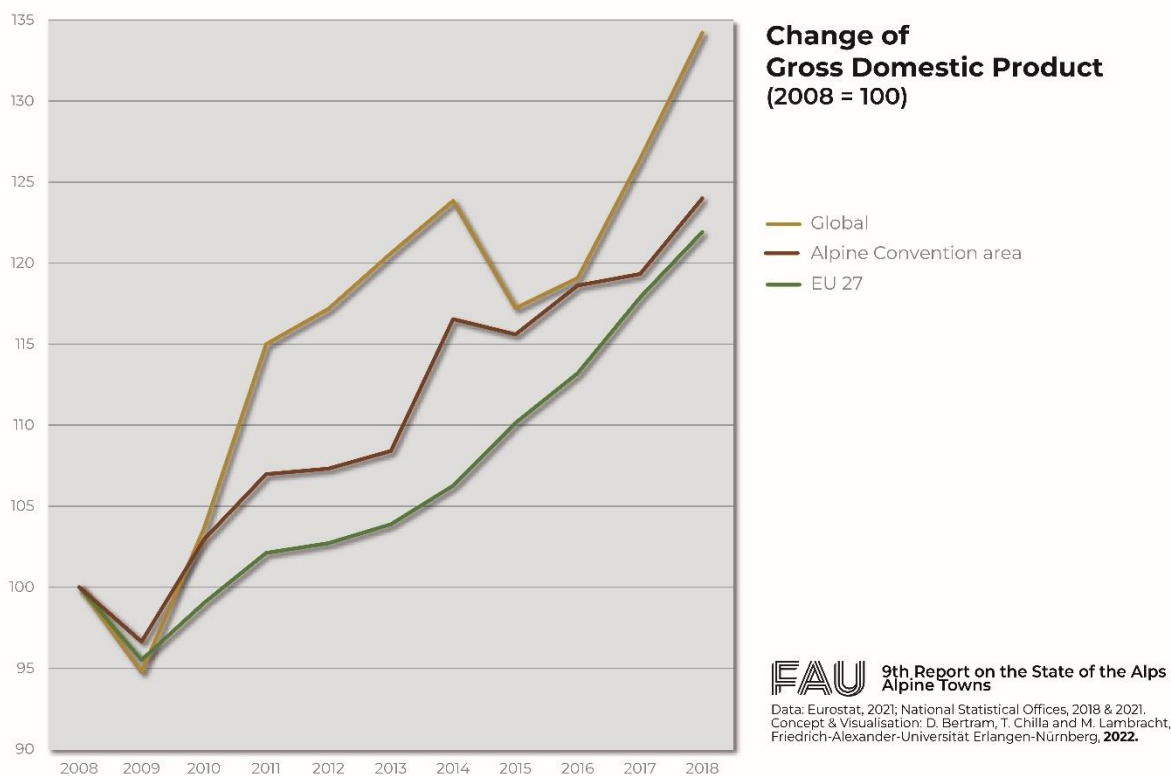
Presunljivo je, da alpska območja rastejo veliko hitreje od splošnega evropskega trenda, hkrati pa so še vedno veliko bolj počasna od globalnega trenda. Čeprav so alpska mesta v zadnjem času doživela bolj pozitiven trend, pa razlike znotraj alpske regije – naj bo na urbanih, podeželskih itn. območjih – niso zelo velike.

Politični pomen demografskih trendov izhaja iz dejstva, da imajo mlade družbe, ki se širijo, prednosti kar zadeva gospodarsko dinamiko in geopolitično gotovost, če jih primerjamo s starajočimi družbami. Zadnja desetletja so pokazala, da morajo evropska ozemlja razmisliti o svojem položaju v odnosu do dinamike v Aziji in regiji BRICS ter tudi v odnosu do arabskih in afriških razvojev. Jasno je, da bodo splošni preobrati vplivali na pozicioniranje alpske regije na dolgi rok. Za alpska mesta je velik izziv ohranjanje blaginje in uravnoteženje mednarodnih in regionalnih gospodarstev. V zvezi s tem obstajajo številni pozitivni in negativni scenariji. V negativnem scenariju bi lahko privlačne evropske regije, kot so Alpe, zreducirali na globalne turistične funkcije z 'Disneyfikacijo', kar pomeni poudarke na klišejskih elementih (prim. Kunzmann 1996). V pozitivni luči bi lahko razvoj decentraliziranega in inovativnega gospodarstva utrl pot krepitvi njihovega položaja.

5.2. Ugotovitev (b): Gospodarski delež

Kar zadeva gospodarstvo, slika ni tako jasna, čeprav kaže podobne vzorce kot demografski razvoj. Na Slika 17 je prikazan gospodarski razvoj, merjen z rastjo BDP. Od finančne krize 2008 je BDP znotraj EU in na območju Alpske konvencije stalno rasel, gospodarska rast v alpski regiji je nekoliko višja kot v ostalih delih EU.

Ta podoba je tudi posledica globalnih procesov dohitevanja. Zrela (in premožna) gospodarstva po navadi kažejo upočasnjeno rast BDP na dolgi rok. Vendar če upoštevamo presenetljiv razvoj v Aziji ter v delih Južne Amerike, moramo gospodarsko pozicioniranje in konkurenčnost alpske regije v naslednjih letih in desetletjih 'izumiti na novo'. Kateri proizvodni in storitveni sektorji bodo gonilne sile pri dinamiki inovacij? Kakšno ravnovesje mednarodnih in regionalnih gospodarstev zagotavlja blaginjo? Hkrati bo na pomenu pridobila vloga neevropskih akterjev v alpski regiji. To se že kaže v turističnih tokovih, vendar pa drži tudi za tuje neposredne investicije v različnih gospodarskih sektorjih.

Slika 17: Sprememba bruto domačega proizvoda 2008–18 (indeksirano: 2008=100)¹⁹

5.3. Razprava: Kakšna je vloga alpskih mest v času globalnih preobratov?

Značilnost trenutne globalne dinamike so zaznamovali »preobrati moči v globalnem gospodarstvu in geopolitični krajini [...] od zrelih gospodarstev do tistih v razvoju« in »pospešene tehnološke spremembe« (EEA 2019: 83), kar za številne regije predstavlja velik pritisk. Za Evropo – in še zlasti za alpsko regijo – je to zelo relevantno, saj je trenutna blaginja daleč nad globalnim povprečjem, integracija v globalno gospodarstvo pa je visoka. Globalni preobrati moči odpirajo tudi vprašanja o prihodnjem razvoju alpske regije. Preprosta 'strategija velikopoteznega razmišljanja' ne more biti pravi odgovor, če upoštevamo razčlenjeno strukturo prostora z majhnimi naselji, ovire pri dostopnosti in omejeno kritično maso. Uspešno pot iz zadnjih desetletij, ki je temeljila na notranjem razvoju, inovacijah in pozitivnih odvisnostih od poti, moramo prenesti v kontekste prihodnosti. Gospodarska 'višina padca' je precejšnja.

Na eni strani je območje Alp zgodovinsko gledano regija, ki je bila šibka in je zaostajala zaradi svoje ozemeljske strukture in pogosto omejene politične pozornosti v primerjavi s predalpskimi urbaniziranimi regijami. Družbeno-gospodarski uspeh v zadnjih desetletjih v številnih delih Alp je zgodovinska izjema in danes vključuje številna podeželska območja in majhna naselja. Po gospodarski plati so številni podatki o inovacijah, porabi sredstev za raziskave in razvoj ter gospodarski rasti nadpovprečni (prim. ESPON Alps 2050). Uspešne dinamike imajo v ozadju specifične alpske značilnosti na številnih področjih. To vključuje

¹⁹ **Kazalnik / metodologija:** Slika 17 prikazuje indeksirano spremembo bruto domačega proizvoda med letoma 2008 in 2018. Za pozicioniranje alpskih mest v globalni kontekst smo primerjali različne ravni: globalno, evropsko in regionalno (Alpska konvencija).

prisotnost skritih prvakov v dejavnostih gradnje žičnic ali opreme za aktivnosti na prostem ter tudi proizvodne sektorje, ki uporabljajo vodno energijo. Visok delež (poletnega in zimskega) turizma ter izrazita prisotnost kmetijstva sta specifični za Alpe, prav tako pa je tukaj vredno omeniti lesni in lesno-predelovalni sektor. Seveda ni celotni uspeh specifičen za Alpe, kot kažeta IT sektor v številnih alpskih mestih ali finančni sektor v kantonu Ticino. Kljub vsemu, kot kažejo izvozni tokovi in privlačnost za turiste, je uspeh alpske regije zasnovan na edinstveni povezavi tradicionalnih, notranjih potencialov, ki so vključeni v mednarodno delovanje gospodarstva (prim. Capello & Cerisola 2019).

Na drugi strani je potreba po trajnostnih storitvah v alpski regiji še posebej pereča. Poziv k zelenemu in krožnemu gospodarstvu je morda na območju Alp še močnejši kot zunaj Alp. To je pogojeno z visoko stopnjo ranljivosti regije, ki si jo lahko razlagamo kot poziv, da postane pionirsko in vodilno vlogo pri prehodu na 'zeleno' gospodarstvo (RSA 6).

Položaj lahko vidimo kot dilemo, ki bi lahko preobremenila območje Alp z njegovo razčlenjeno strukturo in specifičnimi morfološkimi značilnostmi. Hkrati lahko specifično situacijo obravnavamo kot katalizator za inovacije. Pritisk za trajnostne rešitve je visok prej kot v drugih regijah. To bi lahko vodilo do 'prednosti zgodnjega prebujanja' in pomagalo preobraziti specifičnost Alp v prednost.

Struktura podatkov ne omogoča njihovega filtriranja na raven mest, čeprav je pomen le-teh pri dinamičnem razvoju jasen. Mesta so pomemben del učinkovite prostorske organizacije. Postati morajo vozlišča inovacij in platforme za izobraževanje, usposabljanje in izmenjavo ter morajo pomagati doseči inovativnost ter dejansko pametno specializacijo (prim. Rivas 2016).

6. Upravljanje

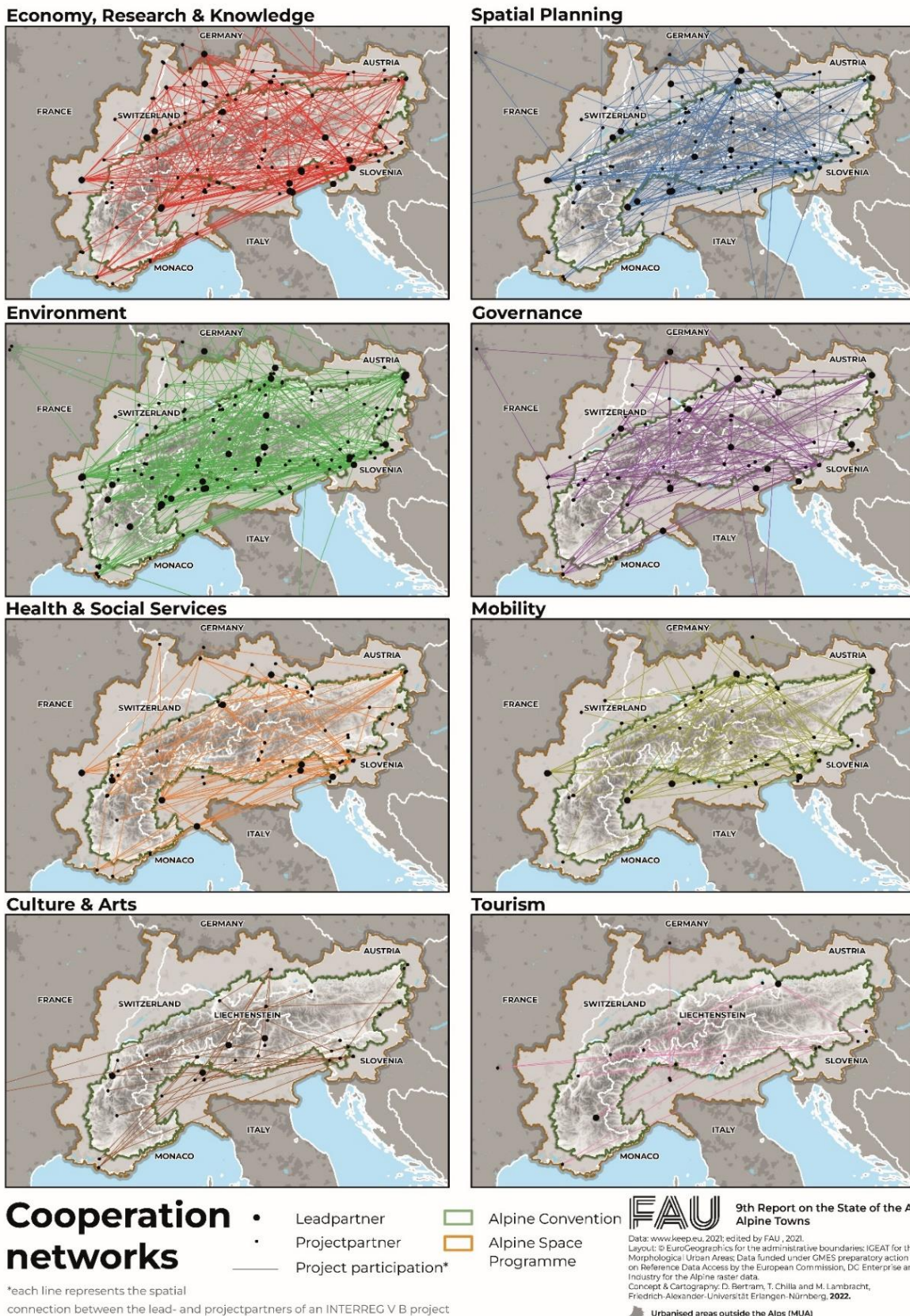
6.1. Ugotovitev (a): Vzorci sodelovanja INTERREG Območje Alp

Upravljanje v alpski regiji ima veliko izraznih oblik zaradi številnih nacionalnih političnih teritorijev in upravnih kultur, ki se vse zlivajo v tej regiji (ESPON Alps 2050). Nacionalne meje so 'kontaktne cone', kjer se srečujejo različni politični sistemi in kulture ter predstavljajo izziv za čezmejno koordinacijo na splošno in še posebej za vprašanja prostorskega razvoja. Pomembna tema so različni mandati občin in regij na obeh straneh meja. Pristojnosti francoskih občin se na primer razlikujejo od pristojnosti švicarskih občin in slovenskih regij skoraj ne moremo primerjati z italijanskimi. V tem kontekstu so orodja za čezmejno in transnacionalno upravljanje pomembna, saj dopolnjujejo tradicionalne vladne instrumente. Poleg tega upravljanje preko meja ne vključuje le javnih predstavnikov ampak tudi deležnike ter civilno družbo alpskih teritorijev. Demokratična participacija ter razprava v medijih sta bolj usmerjeni v nacionalne okvirje. Kljub temu so izmenjave na teme, ki so podobne v alpskih mestih neodvisno od nacionalne pripadnosti, koristne.

Program INTERREG Območje Alp je morda najbolj izstopajoča in vidna oblika sodelovanja. Na 0 je viden pregled najnovejših aktivnosti in prikazana prostorska razporeditev vodilnih in projektnih partnerjev. Prostorska razsežnost projektnih omrežij je odvisna od splošne gostote projektov pri posameznih tematskih dodelitvah.²⁰

---

²⁰ **Kazalnik / metodologija:** Slika 18 je pripravljena na osnovi podatkov, povezanih z INTERREG, ki jih je možno dobiti iz baze podatkov KEEP. Baza podatkov KEEP je odprtokodna spletna stran, kjer so na voljo raznolike informacije o različnih INTERREG programih v tabelah, grafih ali zemljevidih. Za ta zemljevid so bile informacije v zvezi s programom INTERREG B Območje Alp procesirane in prikazane v različnih tematskih mrežnih zemljevidih. Tematska diferenciacija je zasnovana na dodelitvah samega programa in je bila strnjena v nadrejene teme. Vsak projekt obravnava do tri različne tematske dodelitve, zaradi česar je možno večkratno poimenovanje.

Slika 18: Omrežja sodelovanja s tematsko diferenciacijo znotraj INTERREG B Območje Alp

Zemljevid razlikuje med tematskimi sklopi vzorcev sodelovanja:

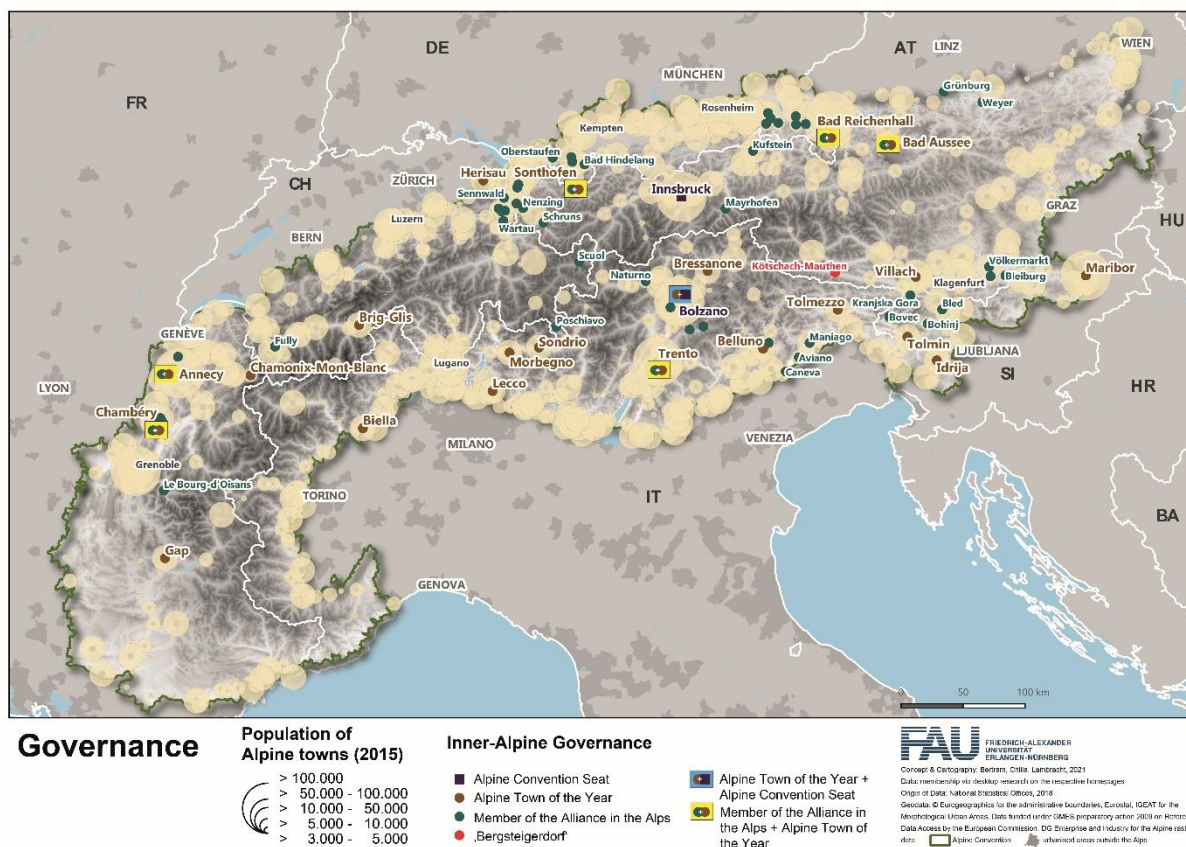
- **Gospodarstvo, raziskave in znanje:** Številni vodilni in projektni partnerji se nahajajo izven območja Alpske konvencije z bistvenimi centri v mestih Lyon, Stuttgart, Benetke in v slovenskih mestih. Visoko intenzivnost projektov spremlja razmeroma ohlapna povezava do znotrajalpskih območij.
- **Prostorsko načrtovanje:** Ta kategorija projektov še posebej vključuje velika mesta kot vodilne partnerje, kar je pogojeno z lokacijo vladnih uradov ali agencij ter s specializiranim znanjem. Številni partnerji se nahajajo znotraj območja Alpske konvencije, vendar večinoma v regijah ob tranzitnih oseh. Na kratko: višja intenzivnost projektov je povezana z bolj urbanizirano umestitvijo.
- **Okolje:** V tej kategoriji so vodilni partnerji skoncentrirani v predalpskih metropolitanskih območjih (München, Dunaj, Ljubljana, Lyon, Torino, Milano) ter na osi Innsbruck-Bolzano/Bozen. Projektni partnerji so razpršeni po celotnem znotrajalpskem in predalpskem območju. Intenzivnost projektov je na splošno visoka.
- **Upravljanje:** Lokacija vodilnih partnerjev je bolj koncentrirana v Italiji, Nemčiji in Sloveniji ter manj v Švici in Avstriji. Noben vodilni partner v tej kategoriji se ne nahaja v Franciji. Mreže se posvečajo notranjim delom alpskega območja in splošna gostota projektov je srednje visoka.
- **Zdravstvo in socialne storitve:** Vidimo jasno koncentracijo na obrobju območja Alpske konvencije, torej bolj urbani vzorec. Splošna gostota projektov ni zelo visoka.
- **Mobilnost:** Projekti mobilnosti se v večji meri nahajajo izven območja Alpske konvencije ter so skoncentrirani na predalpska metropolitanska središča (München, Milano, Torino, Lyon, Dunaj).
- **Kultura in umetnost:** Ta tema ima precej nizko intenzivnost projektov. Ta prostorski vzorec ima poudarek na znotrajalpskem območju in še posebej na južnih delih.
- **Turizem:** Presenetljivo ima ta projektna tematika nizko projektno intenzivnost s prostorskim vzorcem, ki ne ustreza splošnim gospodarskim vzorcem. Čeprav je turistična dejavnost obravnavana kot ključno gospodarsko področje za številne kraje, to še ne vodi do visoke projektne aktivnosti. Možne razlage bi lahko bile v visoki stopnji blaginje v številnih turističnih regijah in v konkurenčnosti pri poslovanju na tem področju. Vendar je vredno omeniti, da obstajajo mrežne aktivnosti, ki so neodvisne od programa INTERREG (npr. Alpski biseri, Best of the Alps).

Bolj splošno lahko trdimo, da zemljevidi intenzivnosti sodelovanja na različnih tematskih področjih kažejo najprej pomen večjega prostorskega obsega Območja Alp za to finančno perspektivo: zdi se, da je ključnega pomena, da so vključena tako mesta znotraj kot tudi zunaj alpskih območij. Drugič, vloga večjih mest za sodelovanje je očitno bistvena. To je pogojeno s prisotnostjo vladnih institucij, raziskovalnih ustanov in podjetij s specializiranim znanjem.

6.2. Ugotovitev (b): Omrežja mest

Na Sliki 19 je prikazan še en vidik upravljanja v alpskih mestih, kjer je poudarek na treh funkcionalnostih. Medtem ko društvo Alpsko mesto leta pokriva skoraj celotno območje Alpske konvencije na makro ravni, se mesta združenja Povezanost v Alpah koncentrirajo na izbrane regije. Nekatere od 'povezav' so še posebej koncentrirane na južnem Bavarskem, v okolici Lihtenštajna, v Sloveniji in na južnem Tirolskem. Z mesti Annecy, Bad Aussee, Bad Reichenhall, Chambéry, Sonthofen in Trento je šest članic društva Alpsko mesto leta vključenih tudi v združenje Povezanost v Alpah.

Slika 19: Upravljanje znotraj Alp: Omrežja alpskih mest ²¹ [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Znotrajalpsko upravljanje]

Medtem ko imajo vse ostale 'gorniške vasi' bistveno manj prebivalcev, pa samo ena, namreč Kötschach-Mauthen (približno 3.500 prebivalcev), velja tudi za alpsko mesto. V nasprotju s tem ima mreža 23 'alpskih mest leta' na območju Alpske konvencije približno 932.000 prebivalcev. Skoraj vsa mesta imajo več kot 10.000 prebivalcev, z izjemo mest Bad Aussee in Chamonix-Mont-Blanc. V združenju Povezanost v Alpah ima samo 14 izmed 56 mest več kot 10.000 prebivalcev. Kljub temu šteje ta mreža, z mestoma Annecy in Trento kot dvema velikima alpskima mestoma, prav tako skoraj 700.000 prebivalcev. Ta zemljevid prikazuje tudi dva sedeža Alpske konvencije v Innsbrucku in Bolzanu/Boznu.

²¹ **Kazalnik / metodologija:** Slika 19 prikazuje alpska mesta, ki sodelujejo v znotrajalpskih mrežah in so v okviru RSA 9 definirana kot alpska mesta. Prikazana so mesta, katerim je bil podeljen naziv Alpsko mesto leta vse do leta 2021, članska mesta združenja Povezanost v Alpah in gorniške vasi znotraj območja Alpske konvencije. Dodatno sta vključena sedeža Alpske konvencije, to sta Innsbruck in Bolzano/Bozen.

Ta zemljevid kaže, da je format upravljanja v notranjosti Alp, kot je prisoten znotraj mreže 'Alpsko mesto leta', na območju Alp prostorsko uravnovežen ter večinoma vključuje mesta z več kot 10.000 prebivalci. 'Povezanost v Alpah' je medobčinska mreža malih alpskih mest z manj kot 10.000 prebivalci, ki kaže bolj prostorsko skoncentriran vzorec. Zanimivo je, da so na zemljevidu vidne številne 'bele lise', tj. mesta različnih velikosti, ki niso vključena v nobeno od teh omrežij. To še posebej velja za mesta, ki se nahajajo na robu Alp, in še bolj za mesta, ki imajo med 3.000 in 10.000 prebivalci.

Formate sodelovanja na zemljevidu bi lahko dopolnili z nadaljnjimi mrežami kot so Urbact, Eurocity ali Civitas. Te evropske pobude so vključevale vsaj nekaj alpskih mest, vendar njihovo sodelovanje ni usmerjeno izključno v Alpe.

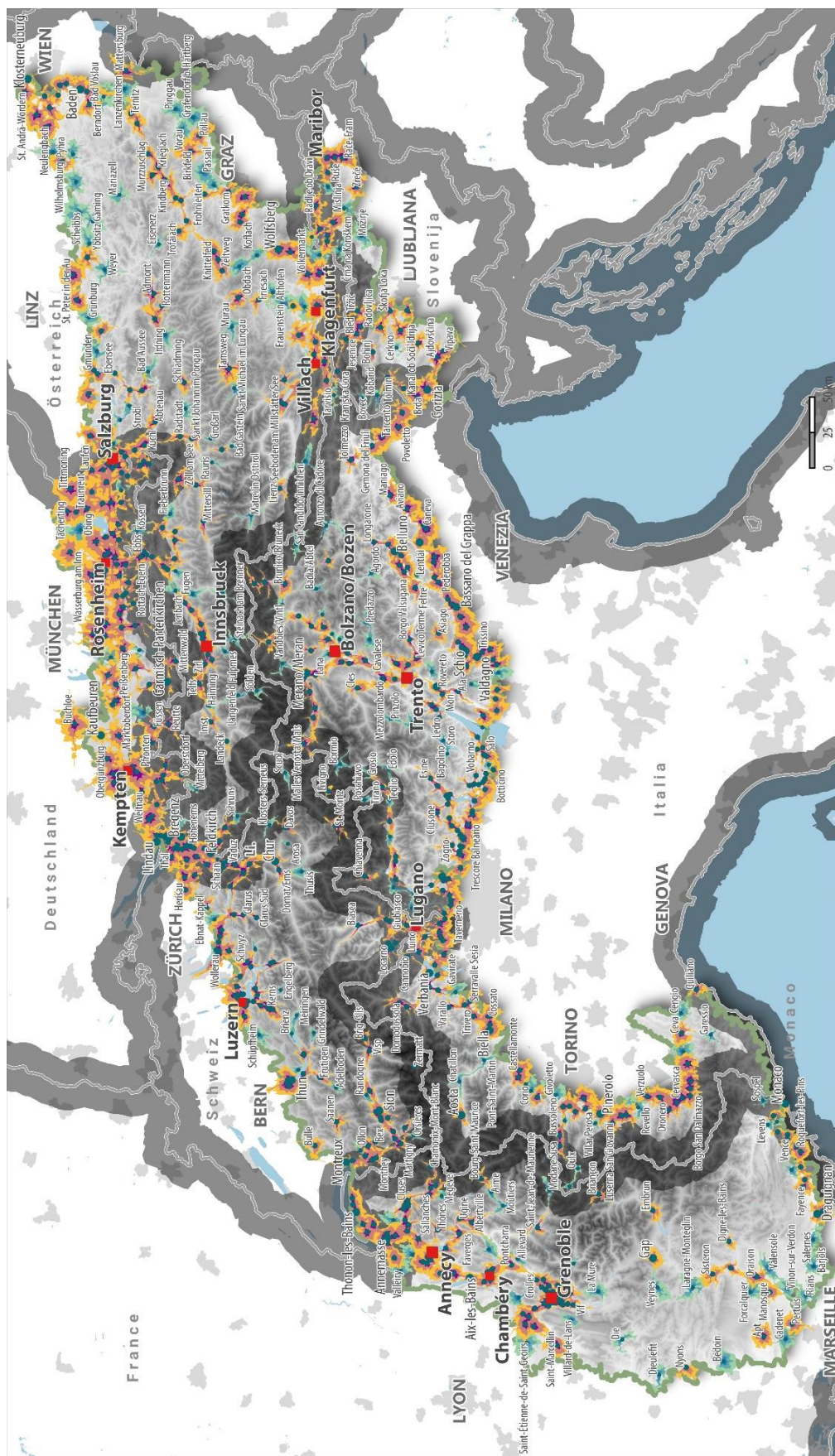
Kot je bilo že obravnavano v poglavjih 1 in 4 imajo majhna alpska mesta visok funkcionalen pomen za njihov regionalni kontekst ter za alpski sistem poselitve ('faktor 10'). Izhajajoč iz te perspektive obstaja velik potencial za nadaljnje mreženje med majhnimi alpskimi mesti, ki se bodo v prihodnosti morda soočala s skupnimi izzivi (npr. glej Slika 9 o temperaturnih spremembah znotraj alpske regije). Mreženje in institucionalne inovacije na mikroravni imajo lahko korist od deljenega tihega znanja in skupnih moči.

6.3. Ugotovitev (c): Čezmejno vključevanje in alpska mesta

Analize znotraj tega poročila odkrivajo, da na številne trende in vzorce prednostno vpliva nacionalna pripadnost mesta (glej npr. poglavja o demografskem razvoju ali zaposlitvenih trendih). Seveda je pomembna edinstvena umeščenost vsakega mesta, vključno s topografsko nadmorsko višino, stopnjo regionalne urbanizacije, intenzivnostjo regionalnega turizma itn. Lahko pa trdimo, da pred temi dejavniki prednjači nacionalna pripadnost; ta je najbolj pomembna za določanje h kateremu narodu-državi pripada neko mesto (prim. ESPON Alps 2050). Na eni strani ta situacija sproža vprašanja o teritorialni koheziji in vključevanju, na drugi strani pa prihaja do pozitivne konkurenčnosti idej in pristopov, ki odsevajo teritorialno raznolikost Evrope.

Ta kontekst je še posebej pomemben za mejne regije. Na Slika 20 je prikazano, da se številna alpska mesta nahajajo v mejni regiji in poudarjena so tista, ki se nahajajo znotraj 15 km široke tamponske cone na obeh straneh meje.

Ta alpska mesta so kraji, kjer se srečujejo tako različni politični sistemi kot gospodarske in kulturne razmere. Zanje so vedno bolj značilne dnevne migracije, prostočasni in trgovski tokovi. Ta okoliščina ima določene zahteve, kot so prometna infrastruktura, zagotavljanje socialnih storitev in politično sodelovanje. Ta čezmejna razsežnost mora biti primerno obravnavana in potrebno je upoštevati zelo različne teritorialne kontekste. V zvezi s tem obstajajo vsaj tri popolnoma različne kategorije: najbolj prisotni so urbanizirani čezmejni prehodi s pomembnimi stopnjami medsebojne povezanosti. Najbolje poznani primeri so Salzburg-Freilassing, dolina zgornjega Rena, Tessino, Ženeva-Annecy in Gorica-Nova Gorica (prim. Chilla & Heugel 2019). V teh primerih so ključni pomisleki izboljšanje infrastrukture za trajnostno mobilnost in enakopravna organiziranost čezmejnih trgov dela.

FAU 9th Report on the State of the Alps
Alpine Towns

Concept & Cartography: O. Berron, T. Ghilla and M. Lambrecht; Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, 2022.
Data: Eurostat & National Statistical Offices, openstreetmap.org, OpenStreetMap contributors, EuroGeographics for the administrative boundaries, IGDT for the Morphological Urban Areas, data funded under GMES preparatory action 2009 on Reference Data Access by the European Commission, ICG Enterprise and Industry for the Alpine raster data.

Alpine Convention Perimeter
 Urbanised areas outside the Alps (MUA)

Traveltime by car

Alpine town (> 5.000 inh.)

- 5 min
- 10 min
- 15 min

Inhabitants

- ≤ 5.000
- > 5.000 - 25.000
- > 25.000 - 50.000
- > 50.000 - 100.000
- > 100.000

Alpine towns and border regions

- buffer zone around national border (15 km)

Slika 20: Alpska mesta in obmejne regije²² [Prebivalstvo alpskih mest (2015); Potovalni čas z avtom]

²² **Kazalnik / metodologija:** Slika 20 prikazuje alpska mesta na isti metodološki osnovi kot SSlika 2. Dodana je bila vmesna cona na nacionalnih mejah. Ta tamponska cona znaša 15 km v vsako smer od meje.

Druga kategorija je precej drugačna, saj je značilnost morfoloških 'slepih ulic', kot to velja recimo za Sölden, bližina meje, vendar brez visokega pomena za nadaljnjo čezmejno integracijo. V teh okoliščinah je v ospredju celovita integracija zagotavljanja storitev na ravni notranje organiziranosti države.

Tretjič, številna mesta se ujamejo v 'vmesni položaj', kot je kraj Reschenpass (Mals-Landeck) ali Brig-Domodossola. Razmeroma nizke ravni urbanizacije in dostopnosti lahko predstavljajo tako priložnost kot tudi nevarnost. Dostopnost in infrastrukturni izzivi so visoko na dnevnem redu: kako izboljšati dostopnost, kako doseči vzorce trajnostne mobilnosti in izkoristiti prednosti lokacije, ne da bi se soočali s ozkoglednimi tunelskim učinki – izzivi na tem področju so kompleksni.

6.4. Razprava: Upravljanje v Alpah v 'mehkem prostoru'?

Alpska regija povezuje predalpska in znotrajalpska območja, urbane in periferne kraje (Fourny 2018), zanjo pa je značilno tudi veliko število nacionalnih meja. Posledično je politična geografija alpskega sistema poselitve zapletena. Pristopi upravljanja z izključnim vodenjem s strani vlad verjetno ne bodo dosegli trajnostnega razvoja. Namesto tega morajo pristopi upravljanja delovati v sozvočju s nadnacionalno, čezmejno in medobčinsko ravnjo. Ta položaj se pojavi z 'mehkimi prostori' znotraj območij sodelovanja. Vprašanje je, če je ta razmeroma mehke pristop zadosten ali je nujen nekoliko bolj odločen pristop za doseganje razvoja z večjimi posledicami.

Mehki prostori so ključnega pomena za medobčinsko sodelovanje in sodelovanje med urbani in podeželskimi območji na regionalni ravni. Mesta so pogosto umeščena na os regionalnega razvoja, kjer delujejo kot 'napajalniki' in mediatorji med bolj urbaniziranimi in bolj podeželskimi območji. Koncept 'mestnih regij' je primer bolj prožnih in spremenljivih prostorskih pogojev v sistemih poselitve. To tudi nudi razlago zakaj »so ureditve upravljanja, ki delujejo na stičišču med podeželjem in mestom, pogosto zelo kompleksne« (Oedl-Wieser et al. 2020).

Na nadnacionalni ravni se na območju Alp sreča osem nacionalnih držav, vsaka z lastnim političnim okoljem, še posebej kar zadeva vlogo gorskih območij znotraj narodov. Politične prioritete, načrtovalski režimi in urbani razvoj imajo različne vloge v različnih državah. Alpska konvencija, makroregionalna strategija EU za alpsko regijo (EUSALP) in program INTERREG Območje Alp so vse pomembne ravni koncentracije, ki nudijo raznolike instrumente za trajnostni prostorski razvoj. Nadalje je bistvenega pomena pravni okvir EU (tudi za Švico in Lihtenštajn, katerih zakonodaja je v veliki meri skladna z EU). Kljub temu Alpe ostajajo 'mehki prostor', kar pomeni, da so transnacionalne politične aktivnosti v veliki meri odvisne od postopkov upravljanja na osnovi konsenza, njihovo izvajanje pa je odvisno od aktivne udeležbe akterjev. To moramo obravnavati v luči splošnega ozadja, da »je učinkovitost medvladnega sodelovanja na področju okoljskih in trajnostnih izzivov pogosto vprašljiva, še posebej v zvezi z dejstvom, da dogovorjenih pravil ali zavez ni možno uveljaviti« (EEA 21019: 96).

Obstaja trend v smeri »povečane avtonomije mest in tehnologij, ki dajejo prednost decentraliziranemu upravljanju sistemov (npr. energetske skupnosti)« (EEA 2019:96). To poudarja pomen alpskih mest pri doseganju trajnostnega prostorskega razvoja. Medtem ko imajo mesta močan mandat na področju rabe tal in politik urbanega razvoja, pa so ujeta v

različne sisteme regionalnega načrtovanja in (med-)narodne sisteme političnih ciljev. Mehki prostori in dogovori o upravljanju omogočajo nove prednostne naloge in teritorialne poudarke brez omejitev zaradi formaliziranih struktur, ki delujejo od zgoraj navzdol. Program Območje Alp na primer vsekakor izkorišča prednosti zaradi prilagodljive geografije sodelovanja. Funkcionalne regije v Alpah zelo pogosto prehajajo meje v različnih geometrijah: čezmejne cone dnevni migracij lahko najdemo na številnih območjih, vključno s Salzburgom, Ticinom in Terro Raetico (ARPAF Crossborder 2018).

Mehki prostori torej omogočajo rešitve, ki so zasnovane za določen prostor, in kreativne procese. Dolga zgodovina različnih, večplastnih vzorcev upravljanja znotraj alpske regije omogoča premostitev vrzeli v političnih mandatih in lahko poišče eksperimentalne rešitve. Na drugi strani ostaja dvom: mehki prostori zahtevajo precejšen organizacijski napor in imajo omejeno sposobnost rešitev, saj obstaja potreba po konsenzu. Najbolj zahteven del je udejanjanje izdelanih načrtov.

7. Literatura

- ACTS (2016). Alpski sistem podnebnih ciljev 2050, sprejet s strani XV. Alpske konference. Na spletni strani: https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/Climate2050_SL.pdf.
- Aghion, P., Hepburn, C., Teytelboym, A., Zenghelis, D. (2019). Path dependence, innovation and the economics of climate change. V: Fouquet, R. (ur.): Handbook on Green Growth. Elgaronline, 67–83. Na spletni strani: <https://doi.org/10.4337/9781788110686>.
- Ambec, S., Lanoie, P. (2008). Does It Pay To Be Green? A Systematic Overview. V: Academy of Management, 22 (4), 45–62. Na spletni strani: <https://www.jstor.org/stable/27747478>.
- ARL (2022) = Academy for Territorial Development in the Leibniz Association (ur.): Safeguarding open spaces in the Alpine region. Hannover. Positionspapier aus der ARL 133. Na spletni strani: <http://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0156-01339>.
- ARPAF crossborder = Chilla, T., Heugel, A. (2018). ARPAF Project Cross Border – Cross-border mobility in the Alpine Region. WP 2: Analysis of existing cross-border mobility networks. Final Report. Na spletni strani: https://www.researchgate.net/publication/330369780_ARPAF_Project_CrossBorder_-_Cross-border_mobility_in_the_Alpine_Region_WP_2_Analysis_of_existing_cross-border_mobility_networks_Final_Report?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InBIYmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InBIYmxpY2F0aW9uIn19#read (29.03.2024);
- AURG (=Agence d'Urbanisme de la Région Grenobloise) (2019) : Analyse sur les polarités sur le territoire du Sillon Alpin. Na spletni strani: <https://basedoc.aurg.fr/dyn/portal/index.xhtml?page=alo&aloid=12760>.
- Azevedo Guedes, A. L., Carvalho Alvarenga, J., dos Santos Sgarbi Goulart, M., Rodriguez y Rodriguez, M. V., Pereira Soares, C. A. (2018). Smart Cities: The Main Drivers for Increasing the Intelligence of Cities. V: Sustainability, 10, 3121. Na spletni strani: <http://dx.doi.org/10.3390/su10093121>.
- Bartaletti, F. (2014). Der Stellenwert der Städte und Agglomerationen im Alpenraum. Eine quantitative und funktionelle Analyse V: Chilla, T. (ur.): Leben in den Alpen. Verstädterung, Entsidlung und neue Aufwertung. Bern, Haupt, 165–180.
- Bätzing, W. (2015). Die Alpen. Geschichte und Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft. 4th, completely revised and expanded edition. Munich, C. H. Beck.
- Bätzing, W. (2009): Kulturelle Identität im Alpenraum. Zwischen »Erstarrung« und »Verdrängung«. V: Bätzing, W. (ur.): Orte guten Lebens. Rotpunkt Zürich: 141–163.
- Bätzing, W., Perlik, M., & Dekleva, M. (1996). Urbanization and depopulation in the Alps. Mountain research and development: 335–350. Na spletni strani: <https://doi.org/10.2307/3673985>.

- Bausch, T., Koch, M., Veser, A. (ur.) (2014). *Coping with demographic change in the Alpine Regions. Actions and Strategies for Spatial and regional development.* Springer.
- BBSR – Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung (2020). *Atlas for the Territorial Agenda 2030. Maps on European Territorial Development.* Na spletu: <https://www.atlasta2030.eu/en/index.php#1-1-2-3> (27. 10. 2021).
- Bender, O., Borsdorf, A. (2014). *Neue Bewohner in den Alpen? Räumliche Mobilität und Multilokalität in Tirol.* V: Chilla, T. (ur.): *Leben in den Alpen. Verstädterung, Entsidlung und neue Aufwertung.* Bern, Haupt, 15–30.
- Bender, O., Haller, A. (2017). *The cultural embeddedness of population mobility in the Alps: Consequences for sustainable development.* *Norwegian Journal of Geography*, 71:3, 132–145, DOI: [10.1080/00291951.2017.1317661](https://doi.org/10.1080/00291951.2017.1317661).
- Bender, O., Kanitscheider, S. (2012). *New Immigration Into the European Alps: Emerging Research Issues.* *Mountain Research and Development*: 32 (2): 235–241. Na spletu: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-12-00030.1>
- Borsdorf, A. (2007). *Land-Stadt Entwicklung in den Alpen: Dorf oder Metropolis?* V: Psenner, R., Lackner, R. (ur.): *Die Alpen im Jahr 2020.* University Press. Innsbruck: 83–92.
- Borsdorf, A. (1999). *Quality of life in alpine towns-with examples from Innsbruck and Bregenz.* *Revue de géographie alpine*, 87(1): 163–169.
- Boscoboinik, A. (2018). *Becoming Cities, Losing Paradise? Gentrification in the Swiss Alps.* V: Pardo I., Prato, G. (ur.): *The Palgrave Handbook of Urban Ethnography.* Palgrave Macmillan, Cham. Na spletu: https://doi.org/10.1007/978-3-319-64289-5_29.
- Bußjäger P., Chilla T. (2017). *Die Makroregion EUSALP und die ArgeAlp Regionen: Rückblick, Stand der Dinge und Potenziale.* V: ArgeAlp (ur.) *Ein Buch für die EUSALP.* ArgeAlp präsentiert die EU-Strategie für den Alpenraum. Innsbruck, pp.122–141.
- Capello, R., Cerisola, S. (2019). *Development patterns and their sources of competitiveness in the EUSALP macro-region.* *Regional Studies*, 54 (8), 1043–1056. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1652896>.
- Carillo, A., Sannino, G., Artale, V., Ruti, P. M., Calmanti, S., & Dell'Aquila, A. (2012). *Steric sea level rise over the Mediterranean Sea: present climate and scenario simulations.* *Climate dynamics*, 39(9-10): 2167–2184. Na spletu: <https://doi.org/10.1007/s00382-012-1369-1>.
- Chilla, T., & Heugel, A. (2019). *Cross-border Commuting Dynamics: Patterns and Driving Forces in the Alpine Macro-region.* *Journal of Borderlands Studies*, 1–19. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/08865655.2019.1700822>.
- Chilla, T., Streifeneder, T. (2018). *Interrelational space? The spatial logic of the macro-regional strategy for the Alps and its potentials.* V: *European Planning Studies*, 26 (12), 2470–2489. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1532493>.

- Dematteis, G. (1974). Le città alpine. In: Atti del XXI Congresso Geogr. Italiano. Vol. II, Tomo II. Novara, pp. 1-106.
- Dematteis, G. (2018). The Alpine Metropolitan-Mountain Faced with Global Challenges. Reflections on the Case of Turin. V: Journal of alpine research/Revue de géographie alpine, 106-2. Na spletu: <https://doi.org/10.4000/rga.4402>
- Domènech, A., Larpin, B., Schegg, R., & Scaglione, M. (2019). Disentangling the geographical logic of Airbnb in Switzerland. *Erdkunde*, (H. 4), 245–258.
- EEA = Evropska agencija za okolje (2020): Monitoring and evaluation of national adaptation policies throughout the policy cycle. Na spletu: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/metadata/publications/monitoring-and-evaluation-of-national-adaptation-policies-throughout-the-policy-cycle>.
- EEA = Evropska agencija za okolje (2019). Drivers of change of relevance for Europe's environment and sustainability. Report No 25/2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Na spletu: <https://www.eea.europa.eu/publications/drivers-of-change> (01. 11. 2021).
- Engle, N. L. (2011). Adaptive capacity and its assessment. V: Global Environmental Change, 21 (2), 647–656. Na spletu: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.019>.
- ESPON (2021): Atlas on Quality of Life in Slovenia. Na spletu: <https://www.espon.eu/quality-life-atlas>.
- ESPON Alps 2050 = Chilla, T., Heugel, A., Streifeneder, T., Ravazzoli, E., Laner, P., Tappeiner, U., Egarter, L., Dax, T., Machold, I., Pütz, M., Marot, N., Ruault, J.-F. (2019). Alps 2050. Common spatial perspectives for the Alpine area. Towards a common vision. Na spletu: <https://www.espon.eu/Alps2050>.
- ESPON Prophecy (2017). Inner Peripheries: National territories facing challenges of access to basic services of general interest. Applied Research. Na spletu: <https://www.espon.eu/inner-peripheries>.
- ESPON QoL (2020). Quality of Life Measurements and Methodology. Applied Research. Final Synthesis report. Na spletu: <https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2020/applied-research/quality-of-life>.
- Fourny, M.-C. (2018). Métropoles alpines. Vers une nouvelle alliance entre villes et montagnes ? Alpine Metropolis. Towards a New Partnership Between Towns and Mountains? V: Journal of alpine research/Revue de géographie alpine, 106-2. Na spletu: <https://doi.org/10.4000/rga.4010>.
- Geist, C., & McManus, P. A. (2008). Geographical mobility over the life course: Motivations and implications. *Population, space and place*, 14(4), 283–303. Na spletu: <https://doi.org/10.1002/psp.508>.

- Hasslacher, P., Pütz, M., Nischik, G., Knauf, C., Mayer, M., Job, H. (2018). Alpine Freiräume in der räumlichen Planung – Ein Plädoyer für mehr grenzüberschreitende Zusammenarbeit. V: Chilla, T., Sielker, F. (ur.): Grenzüberschreitende Raumentwicklung Bayerns. Dynamik in der Kooperation – Potenziale der Verflechtung. Arbeitsberichte der ARL 23. Hannover, Akademie für Raumforschung und Landesplanung. 23–44. Na spletu: https://shop.arl-net.de/media/direct/pdf/ab/ab_023/02_alpine_freiraeume.pdf.
- Hersperger, A., Thurnheer-Wittenwiler, C., Tobias, S., Folvig, S., Fertner, C. (2021). Digitalization in land-use planning: effects of digital plan data on efficiency, transparency and innovation. V: European Planning Studies, 1–17. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.2016640>.
- Hill, M. (2013). Adaptive Capacity of Water Governance: Cases From the Alps and the Andes. V: Mountain Research and Development, 33 (3), 248–259. Na spletu: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-12-00106.1>.
- Humer, A. (2018). Linking polycentricity concepts to periphery: Implications for an integrative Austrian strategic spatial planning practice. European Planning Studies, 26(4): 635–652. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1403570>.
- Irauscheck, F., Rammer, W., Lexer, M. J. (2017). Evaluating multifunctionality and adaptive capacity of mountain forest management alternatives under climate change in the Eastern Alps. V: European Journal of Forest Research, 136, 1051–1069. Na spletu: <https://doi.org/10.1007/s10342-017-1051-6>.
- Jevrejeva, S., Frederikse, T., Kopp, R.E. (2019). Probabilistic Sea Level Projections at the Coast by 2100. *Surv Geophys* 40, 1673–1696. Na spletu: <https://doi.org/10.1007/s10712-019-09550-y>.
- Keller, L. (2009): Lebensqualität im Alpenraum. Innsbrucker Geographische Studien, 36. Hrsg.: Innsbrucker Studienkreis für Geographie, Innsbruck: 334
- Kruse, S., Pütz, M. (2014). Adaptive Capacities of Spatial Planning in the Context of Climate Change in the European Alps. In: European Planning Studies, 22 (12), 2620–2638. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.860516>.
- Kunzmann, K. R. (1996). Euro-megalopolis or themepark Europe? Scenarios for European spatial development. V: International Planning Studies, 1 (2), 143–163. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/13563479608721649>.
- Le Cozannet, G., Thiéblemont, R., Rohmer, J., Idier, D., Manceau, J.-C., Quique, R. (2019). Low-End Probabilistic Sea-Level Projections. *Water*. 11(7):1507. Na spletu: <https://doi.org/10.3390/w11071507>.
- Lichtenberger, E. (1979): Die Sukzession von der Agrar- zur Freizeitgesellschaft in den Hochgebirgen Europas. *Innsbr. Geogr. Stud.* 5.

- Löffler, R., Beismann, M., Walder, J., Steinicke, E. (2014). New Highlanders in traditionellen Abwanderungsgebieten der Alpen Das Beispiel der friulanischen Alpen. V: *Journal of Alpine Research*, 102 (3), 1–17. Na spletu: <https://doi.org/10.4000/rga.2547>.
- Mansberger, R., Seher, W. (2021). Land Take in Austria – a Spatial Planning and Land Monitoring Perspective. V: Granath Hansson, A. (ur.): *Good fortune is what happens when opportunity meets with planning. Papers in Honour of Thomas Kalbro on the Occasion of his 70th Birthday*. TA Edison. 179–192. Na spletu: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1540693/FULLTEXT01.pdf#page=180>.
- Mastrotheodoros, T., Pappas, C., Molnar, P., Burlando, P., Manoli, G., Parajka, J., Rigon, R., Szeles, B., Bottazzi, M., Hadjidoukas, P., Fatichi, S. (2020). More green and less blue water in the Alps during warmer summers. V: *Nature climate change*, 10, 155–161. Na spletu: <https://www.nature.com/articles/s41558-019-0676-5>.
- Mayer, H., Meili, R. (2016). New highlander entrepreneurs in the Swiss Alps. *Mountain Research and Development*, 36(3), 267–275. Na spletu: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-16-00040.1>.
- Mayer, M., Job, H. (2014). Die Bayerischen Alpen als Lebens- und Wirtschaftsraum zwischen Nutzungs- und Schutzansprüchen. V: Chilla, T. (ur.). *Leben in den Alpen. Verstädterung, Entsiedlung und neue Aufwertungen*. Festschrift für Werner Bätzing zum 65. Geburtstag. Bern: Haupt. 31–48.
- Messerli, P. (1999). Sind die Alpenstädte besondere Städte? *Journal of alpine research/Revue de géographie alpine*, 87 (2), 65–76. Na spletu: https://www.persee.fr/doc/AsPDF/rga_0035-1121_1999_num_87_2_2944.pdf.
- Moss, L. A. G. (ur.) (2006). *The Amenity Migrants: Seeking and Sustaining Mountains and Their Cultures*. Wallingford: CABI.
- Möck, M., & Küpper, P. (2020). Polycentricity at its boundaries: consistent or ambiguous?. *European Planning Studies*, 28(4): 830–849. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1666802>.
- Obkircher, S. (2017). *Raumentwicklung in Grenzregionen. Bedeutung und Wirkung von Planungsleitbildern und Governance-Prozessen*. Bielefeld, Transcript. Na spletu: <https://doi.org/10.14361/9783839436271>.
- Obojes, N., Meurer, A., Newesely, C., Tasser, E., Oberhuber, W., Mayr, S., & Tappeiner, U. (2018). Water stress limits transpiration and growth of European larch up to the lower subalpine belt in an inner-alpine dry valley. *The New Phytologist*, 220(2), 460.
- Oedl-Wieser, T., Hausegger-Nestelberger, K., Dax, T., Bauchinger, L. (2020). Formal and Informal Governance Arrangements to Boost Sustainable and Inclusive Rural-Urban Synergies: An Analysis of the Metropolitan Area of Styria. V: *Sustainability*, 12 (24), 10637. Na spletu: <https://doi.org/10.3390/su122410637>.

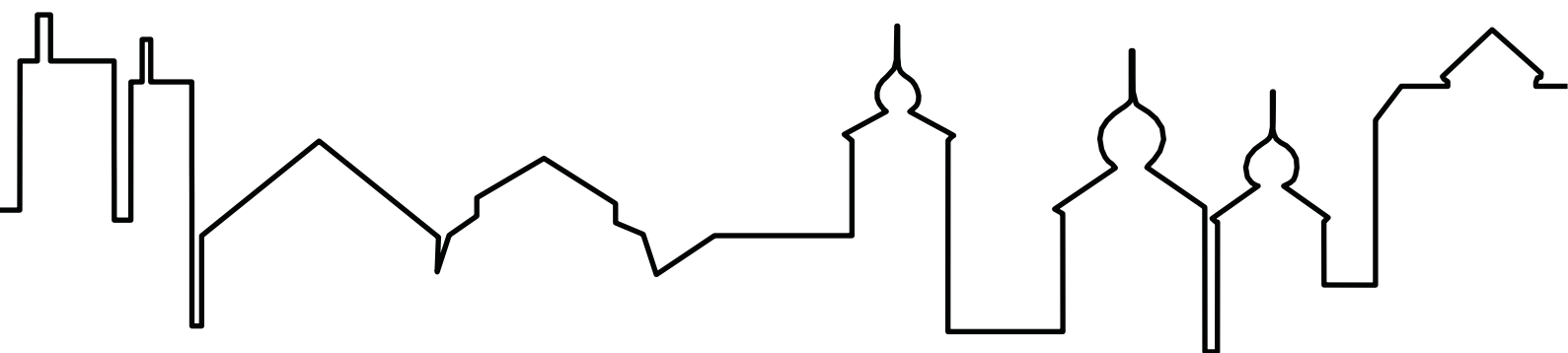
- Pechlaner, H. (2019). Destination und Lebensraum: Perspektiven touristischer Entwicklung. 20 Jahre Tourismusforschung von Eurac Research. V: Pechlaner H. (ur.). Destination und Lebensraum. Entrepreneurial Management und Standortentwicklung (Perspektiven für Unternehmen und Destinationen). Springer Gabler, Wiesbaden. 1–21. Na spletu: https://doi.org/10.1007/978-3-658-28110-6_1.
- Perlik, M. (2018). Less Regional Rhetoric, More Diversity. Urbanised Alps in the Interest of Cohesive Societies. V: Journal of alpine research/Revue de géographie alpine, 106 (2). Na spletu: <https://doi.org/10.4000/rga.4559>.
- Perlik, M. (2011). Alpine Gentrification. The mountain village as a metropolitan neighbourhood. Journal of alpine Research/Revue de la géographie alpine, 99-1. Na spletu : <https://doi.org/10.4000/rga.1370>.
- Perlik, M., Messerli, P., Bätzing, W. (2001). Towns in the Alps. Mountain Research and Development 21(3), 243–252. Na spletu: <https://www.jstor.org/stable/3674076>.
- Pia, F. (2019). Urbanizing the Alps. Densification Strategies for High-Altitude Villages. Basel, Birkhäuser. Na spletu: <https://doi.org/10.1515/9783035617337>.
- Program Območje Alp (2013): Strategy Development for the Alpine Space. Final Report. Na spletu: https://www.alpine-space.eu/wp-content/uploads/2022/12/SDP_Final_Report.pdf.
- Ravazzoli, E., Streifeneder, T., Cavallaro, F. (2017). The Effects of the Planned High-Speed Rail System on Travel Times and Spatial Development in the European Alps. Mountain Research and Development 37(1): 131–140. Na spletu: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-15-00051.1>.
- Rivas, M. (2016) Connecting RIS3 to the city, a two-way bridge. URBACT-InFocus thematic paper. Na spletu: https://urbact.eu/sites/default/files/media/in_focus_final_report_smart_specialisation_at_city_level.pdf.
- RSA 7 = Alpska konvencija (2019). Obvladovanje tveganja naravnih nevarnosti. Poročilo o stanju Alp. Alpski signali – Posebna izdaja 7. Na spletu: https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/RSA/RSA7_SL.pdf.
- RSA 6 = Alpska konvencija (2017). Ozelenitev gospodarstva v alpski regiji. Poročilo o stanju Alp. Alpski signali – Posebna izdaja 6. Na spletu: https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/RSA/RSA6_en_long.pdf.
- RSA 5 = Alpska konvencija (2015). Demografske spremembe v Alpah. Poročilo o stanju Alp. Alpski signali – Posebna izdaja 5. Na spletu: https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/RSA/RSA5_SL.pdf.
- Scheerder, A., van Deursen, A., van Dijk, J. (2017). Determinants of Internet skills, uses and outcomes. A systematic review of the second- and third-level digital divide. V:

- Telematics and Informatics, 34 (8), 1607–1624. Na spletu: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2017.07.007>.
- Seidenberger, C. (2010). Polycentric Settlement Structures as a Precondition for Urban and Rural Partnership in the Alpine–Adriatic Euroregion: The CONSPACE Findings. *disP-The Planning Review*, 46(183): 49–59. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/02513625.2010.10557111>.
- Sonderegger, R., Bätzing, W. (2013). Second homes in the Alpine Region. On the interplay between leisure, tourism, outmigration and second homes in the Alps. *Journal of alpine research/Revue de la géographie alpine, Hors-Série*. Na spletu: <https://doi.org/10.4000/rga.2511>.
- Ströbele, M. F. (2017). What does suburbia vote for?: changed settlement patterns and political preferences in three European countries (Vol. 14). Nomos Verlag.
- Sutter, D., Weber, F., Bieler, C., Sedlacek, N. (2017). External costs in mountain areas. Final Report. EU Strategy for the Alpine Region EUSALP – Action Group 4 Mobility. Na spletu: <http://82.149.35.127/publications/external-costs-mountain-areas> (29.03.2024).
- Teissl, V. (2020). Kulturtourismus als Vehikel für Wertekonsens? Erfahrungen aus Tirol. V: Hausmann, A. (ed.): *Handbuch Kulturtourismus im ländlichen Raum. Chancen – Akteure – Strategien*. Bielefeld, Transcript. 33–52. Na spletu: <https://doi.org/10.14361/9783839445617-004>.
- Ullmann, E. (1954). Amenities as a Factor in Regional Growth. *Geographical Review*, 44, 119–132.
- Vaz, D. M., & Matos, M. J. (2015). Regional polycentrism in a mountainous territory: The Case of Covilhã (Portugal) and alpine cities. *European Planning Studies*, 23(2): 379–397. Na spletu: <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.865711>.
- Woods, M. (2013). Regions engaging globalization: A typology of regional responses in rural Europe. V: *Journal of Rural and Community Development*, 8 (3), 113–126. Na spletu: <https://journals.brandonu.ca/jrcd/article/view/1037/254>.

ALPSKA MESTA

Ključni dejavnik za trajnostni razvoj v alpski regiji

2. del: Pet scenarijev za prihodnost

AVTORICI 2. DELA

Helen Lückge (Climonomics), Susanne Schatzinger (VS Consulting Team)

PRESEDUJOČI DELOVNI SKUPINI

Marc Pfister (Federal Office for Spatial Development ARE)

ČLANI IN ČLANICE DELOVNE SKUPINE

Avstrija: Andreas Bartel (Umweltbundesamt Österreich) | Oliver Bender, Valerie Braun (Österreichische Akademie der Wissenschaften)

Francija: Benoît Fanjeau (Administration régionale de Provence Alpes Côte d'Azur) | Isabelle Paillet (Ministère de la Transition Écologique) | Sylvie Vigneron (Commissariat de massif des Alpes)

Italija: Michele Munafò (ISPRA) | Andrea Omizzolo, Elisa Ravazzoli (EURAC research)

Lihtenštajn: Stefan Hassler, Heike Summer (Liechtensteinische Landesverwaltung)

Monako: Jessica Astier, Astrid Claudel-Rusin, Julie Davenet (Direction de l'Environnement)

Nemčija: Andra Giehl (StMWI Bayern) | Lukas Kühne (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat) | Florian Lintzmeyer (ifuplan)

Slovenija: Blanka Bartol, Jernej Červek, Lenča Humerca Šolar (Ministrstvo za okolje in prostor)

Švica: Karin Augsburg, Silvia Jost, Sébastien Rieben (Federal Office for Spatial Development ARE)

Evropska komisija: Andrea Bianchini (GD za okolje)

Organizacije opazovalke: Magdalena Holzer, Claire Simon (Društvo Alpsko mesto leta) | Elena Di Bella (Euromontana) | Katharina Gasteiger (Povezanost v Alpah) | Wolfgang Pfefferkorn (CIPRA International) | Maarit Ströbele, Bernhard Tschofen (ISCAR)

KOORDINACIJA

Živa Novljan, Aureliano Piva (Stalni sekretariat Alpske konvencije)

Naslovnica: REVITAL Integrative Naturraumplanung GmbH, Avstrija

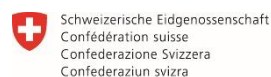
Ilustracije: Creations by Nina, Nina Klotz, Francija

Prevod: Intralp, Italija

Lektura: Stalni sekretariat Alpske konvencije

www.aplinetowns.alpconv.org

© Climonomics, 2022

Swiss Confederation

Federal Office for Spatial Development ARE

Kazalo vsebine

1. Postopek analize scenarijev za zagotavljanje primernosti alpskih mest za prihodnost	65
2. Kartiranje prihodnosti alpskih mest	69
3. Prihodnost alpskih mest? Pet scenarijev prikazuje možen razvoj.....	74
1. scenarij: S skupnimi močmi Vključevanje alpskih mest v urbano podeželsko partnerstva.....	76
2. scenarij: Veliko tveganje/velik dobiček Potencial za gospodarsko blaginjo, a majhna odpornost proti prelomnim točkam... ..	83
3. scenarij: Eko vzorčno mesto Resni podnebni ukrepi in zeleno gospodarstvo.....	90
4. scenarij: Pristop, ki temelji na prebivalcih Vključujoč pristop za gradnjo mostov.....	97
5. scenarij: Zasilna zavora Stroga ureditev in zaščita za ohranjanje dobre kakovosti življenja.....	104
4. Literatura	111

Seznam slik

Slika 1	Postopek analize scenarijev za alpska mesta.....	68
Slika 2	Ključni dejavniki za postopek analize scenarijev za alpska mesta.	70
Slika 3	Projekcija prihodnosti za ključni dejavnik 6 'urbano-podeželski ekosistem in biotska raznovrstnost'.....	71
Slika 4	Zemljevid prihodnosti za alpska mesta (1. in 2. del).....	73
Slika 5	1. scenarij – S skupnimi močmi	80
Slika 6	2. scenarij – Veliko tveganje/velik dobiček	87
Slika 7	3. scenarij – Eko vzorčno mesto.....	94
Slika 8	4. scenarij – Pristop, ki temelji na prebivalcih.....	101
Slika 9	5. scenarij – Zasilna zavora.....	108

1. Postopek razvoja scenarijev za zagotavljanje prihodnosti alpskih mest

Kaj čaka alpska mesta in kako se le-ta lahko najboljše pripravijo na negotovo prihodnost? – Postopek razvoja scenarijev v kontekstu RSA 9.

Vsako poročilo o stanju Alp (RSA) se osredotoča na določeno temo, ki je pomembna za Alpe. Tokratno poročilo obravnava urbani razvoj v alpskem okolju. Namen poročila je pridobiti informacije o trenutnem stanju in zediniti razumevanje o nadaljnjem postopanju. Pri alpskih mestih je trenutno stanje vedno tesno povezano s prihodnjim razvojem, saj so mesta lahko gonilna sila številnih procesov preobrazbe. Zato je v tem poročilu podan pogled v prihodnost, ki je nastal v okviru procesa soustvarjanja scenarijev.

Postopek razvoja scenarijev nudi okvir za razpravo o prihodnosti alpskih mest v kontekstu globalnih megetrendov, kot so podnebne spremembe, ter lokalnih izzivov, značilnih za Alpe. Njegov specifični cilj je podati bolj uravnotežen pogled na morebiten razvoj alpskih mest do leta 2050, pri čemer je treba upoštevati tako njihovo medsebojno povezanost v globaliziranem svetu kot tudi njihovo posebno vlogo v procesih preobrazbe. Rezultat je pet scenarijev, ki ponazarjajo možen prihodnji razvoj z mnogimi pozitivnimi pa tudi nekaj kritičnimi spremembami, ter spoznanja o tem, kako lahko postanejo pomembni za alpska mesta. Četudi vsak scenarij ni primeren za vsako alpsko mesto, lahko celoten sklop scenarijev nudi usmeritev za strateške odločitve: scenarije je treba obravnavati kot meni, s katerega alpsko mesto lahko izbere tiste elemente, ki pri oblikovanju po meri narejenega scenarija najbolj ustrezajo njegovi specifični situaciji.²³

Alpe v ospredju velikih procesov preobrazbe

Alpe so v ospredju mnogih velikih procesov preobrazbe, kot je recimo potreba po boju proti podnebnim spremembam, ki je v zelo ranljivih Alpah še bolj pereča. V tem posebnem okolju z visoko kakovostjo življenja in usmerjenostjo v preživetje prostega časa so spreminjajoči življenjski slogi opaznejši. Digitalizacija je bila že sprejeta, saj ponuja nove možnosti za reševanje izzivov, značilnih za Alpe. Ti in drugi megatrendi se tesno prepletajo in čeprav se lahko medsebojno pozitivno pospešujejo, imajo lahko tudi nenamerne negativne učinke in tveganja (EEA 2019: 14; Zukunftsinstitut 2021: 5). Vse večja kompleksnost globalnih megatrendov zahteva boljše strateško odločanje, ki temelji na pristopih, usmerjenih v prihodnost. Tehnika razvoja scenarijev je idealen način za doseg tega cilja.

Z veliko gostoto ljudi, idej in virov imajo mesta potencial za prevzemanje vodilne vloge v teh procesih preobrazbe (JRC 2019: 15). Alpska mesta lahko s svojimi posebnimi funkcijami v mestno-podeželskem okolju in v omrežjih večjih aglomeracijskih območij veliko večjim ozemljem pomagajo pripraviti se na prihodnost.

²³ Ozadje tematskih scenarijev RSA 9 vsebuje podrobne informacije o obravnavanih temah in prihodnjem razvoju. Alpska mesta lahko ta 'nabor orodij' uporabijo za pripravo prilagojenih scenarijev, ki popolnoma ustrezajo njihovim potrebam.

Sodelovanje in soustvarjanje pri oblikovanju prihodnosti

Mesta so lahko vozlišča gospodarske rasti, inovacij, kulture in ustvarjalnosti ter pogosto določajo splošno blaginjo celotne regije. Vendar je za razvoj tako učinkovite vloge vozlišča potrebno tesno sodelovanje vseh deležnikov, vključno z javnim sektorjem, civilno družbo in seveda gospodarsko ravniijo zasebnega sektorja. Pri oblikovanju strateških odločitev in postopkov načrtovanja je nujno treba vključiti vse te akterje.

Prav tako je bil participativni pristop uporabljen tudi v postopku načrtovanja scenarijev za to poročilo, pri čemer je bila uporabljena metoda eksplorativnih scenarijev: deležniki v soustvarjalnem procesu razvijajo scenarije, ob tem imajo možnost izmenjave stališč o prihodnjem razvoju in z medsebojnim učenjem razvijajo skupno podlago za nadaljnje strateške odločitve in posebne akcijske načrte (Oteros-Rozas et al. 2015: 2; Kosow & Gassner 2008: 75).

Delovna skupina Alpske konvencije in druga omrežja alpskih mest (Povezanost v Alpah, Društvo Alpsko mesto leta itn.) so bili pri pripravi RSA 9 v središču tega participativnega pristopa. Da bi zagotovili povezavo med Alpsko konvencijo, lokalnimi ravnmi in drugimi pobudami, so se procesu pridružili predstavniki izbranih alpskih mest, Teritorialne agende Evropske unije 2030 ter študenti.

Izvajanje postopka analize scenarijev za alpska mesta

Postopek razvoja scenarijev za RSA 9 temelji na dobro priznani metodi načrtovanja scenarijev, ki je prvotno nastala v devetdesetih letih prejšnjega stoletja – najprej kot orodje za načrtovanje v zasebnem sektorju, pozneje pa s širše zasnovano uporabnostjo na področju medsektorskega sodelovanja. To metodo v štirih korakih, na kateri je osnovan proces RSA 9, je podrobneje opisal Reibnitz (1994). Metoda je bila zasnovana kot serija soustvarjalnih delavnic, kjer skupina sprejema vse pomembne odločitve o razmejevanju, obsegu, ustreznih temah, okviru itn. Skupina za scenarije je med posameznimi delavnicami strukturirala in konsolidirala rezultate.

Za 9. Poročilo o stanju Alp so bili narejeni naslednji koraki²⁴:

- **Pripravljalna faza:** Opredelitev ciljev in glavnega vprašanja za postopek razvoja scenarijev ter oblikovanje okvirja za teme, ki jih je treba obravnavati (na osnovi EEA 2019; glej poglavje 2.4 [Priloge 1: Tehnično ozadje](#)).
- **1. korak – Opredelitev ključnih dejavnikov:** Določitev nevtralnega okvira pomembnih tem za oblikovanje scenarijev. To je bilo izvedeno z določitvijo 21 ključnih dejavnikov, s katerimi so bile podane tematske meje za področje scenarijev.
- **2. korak – Projekcije prihodnosti:** Opredelitev morebitnih napovedi prihodnosti za vsak posamezen ključni dejavnik. Za to je treba zbrati različne nekonvencionalne poglede in stališča glede možnega razvoja v prihodnosti in jih nato sistematizirati v različne projekcije. 'Zemljevid prihodnosti' ponuja celoten pregled projekcij prihodnosti za alpska mesta in služi kot osnova za oblikovanje scenarijev.
- **3. korak – Razvoj scenarijev:** Razvoj scenarijev z združevanjem doslednih projekcij prihodnosti na podlagi njihove vloge v matriki vplivov.²⁵
- **4. korak – Izpopolnjevanje scenarijev in nadaljnji strateški koraki:** Vključuje nadaljnje aktivnosti različnih odločevalcev za razpravo o strateških posledicah scenarijev. Pred tem bo scenarije morda treba nekoliko prilagoditi posebnostim lokalnega/regionalnega konteksta.

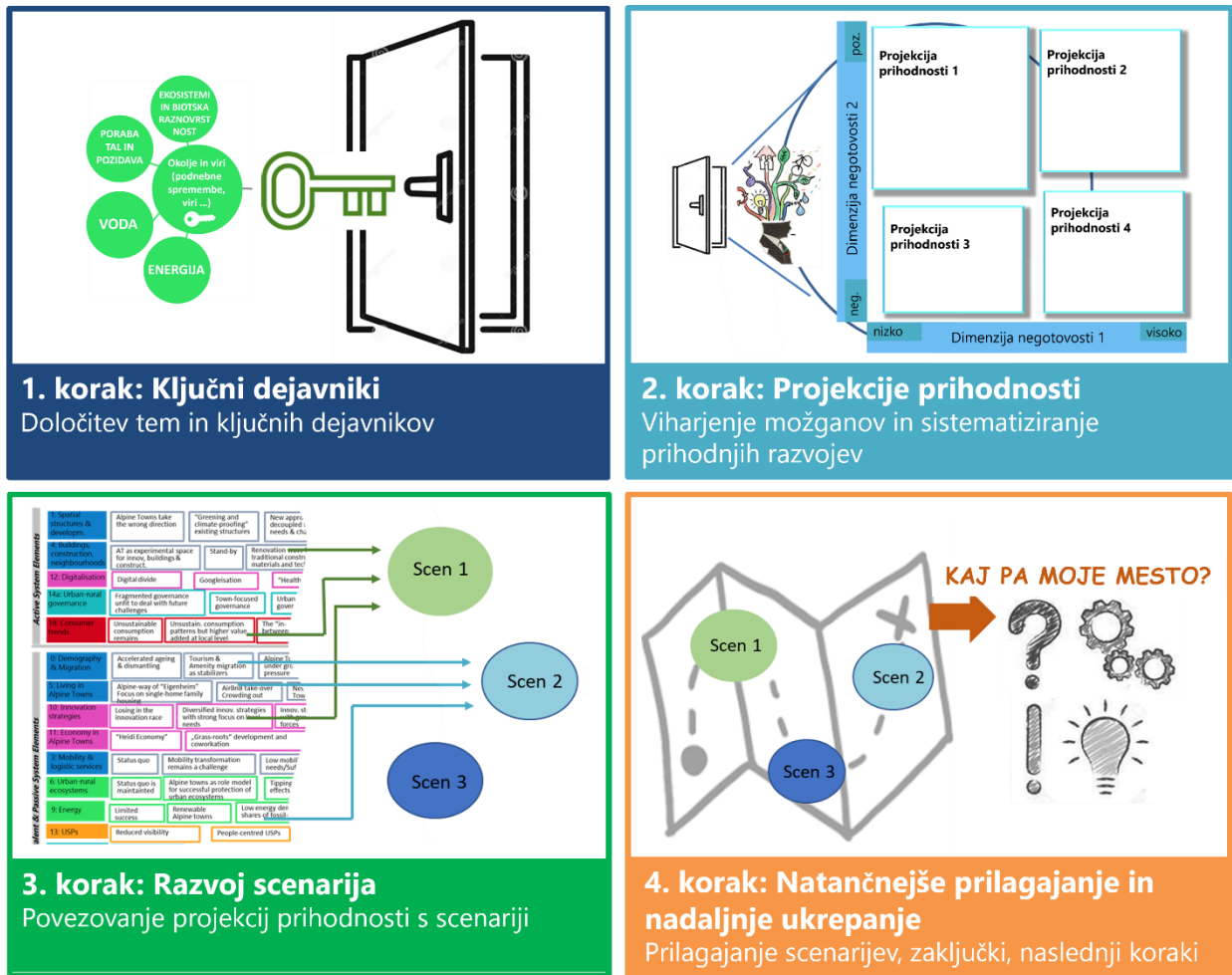
Na Sliki 1 je prikazan pregled delovnih korakov našega postopka razvoja scenarijev.

---

²⁴ Podrobnejši opis eksplorativne metode razvoja scenarijev in njene uporabe v okviru RSA 9 najdete v 4. poglavju [Priloge 1: Tehnično ozadje](#).

²⁵ Podrobnejšo razlago matrike vplivov in njene uporabe za razvoj scenarijev v 4. koraku postopka razvoja scenarijev najdete v poglavju 4.2 [Priloge 1: Tehnično ozadje](#).

Delovni koraki postopka analize scenarijev

Slika 1: Postopek razvoja scenarijev za alpska mesta

2. Kartiranje prihodnosti alpskih mest

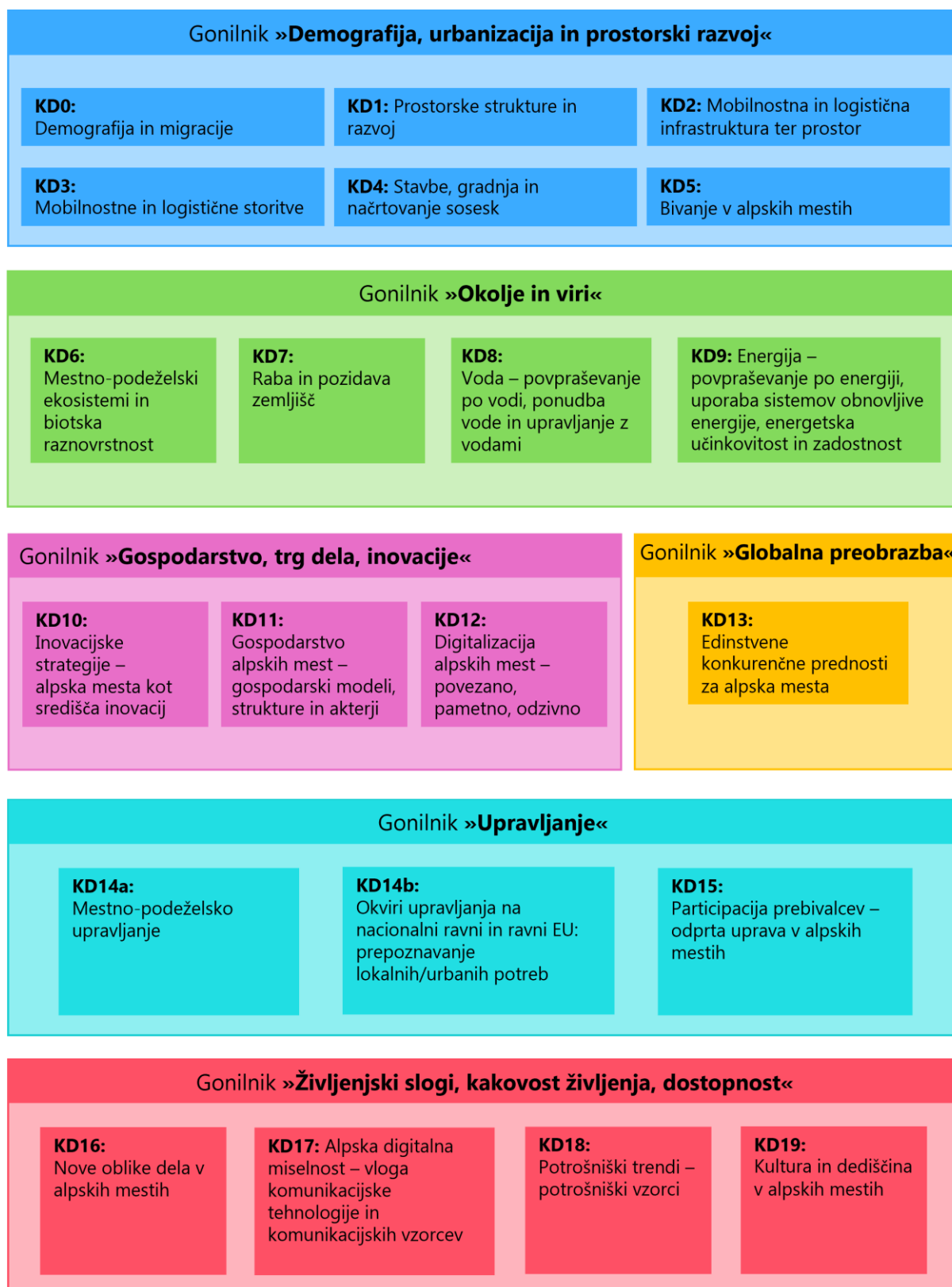
Kateri razvoj bo v prihodnosti najbolj vplival na alpska mesta? Ključni dejavniki, ki služijo kot izhodišča in zamejitev scenarijev.

Tematsko podlago, na osnovi katere je delovna skupina začela razvijati in kartirati možen prihodnji razvoj, predstavljajo ključni dejavniki. Najbolj relevantne teme, ki 'poganjajo' prihodnji razvoj alpskih mest do leta 2050, kot jih je določila delovna skupina, so opredeljene kot ključni dejavniki (glej Sliko 2). Ti odpirajo pogled v prihodnost in določajo tematske meje postopka razvoja scenarijev. Opredeljeni so nevtrarno, tako da je v naslednjem koraku mogoče narediti tako pozitivne kot tudi negativne napovedi prihodnosti.

Pri določanju ključnih dejavnikov smo posebno pozornost namenili opredelitvi tem, značilnih za Alpe, ki alpska mesta razlikujejo od drugih evropskih mest in naselij. Ker pa so tudi alpska mesta močno povezana z globaliziranim gospodarstvom in ker so nekateri življenjski slogi zelo podobni tistim, ki jih običajno najdemo v sodobnih družbah, niso vsi ključni faktorji nujno značilni zgolj za Alpe. Namesto tega je v središču vseh zbranih ključnih dejavnikov upoštevanje njihovega pomena za Alpe.

Ključni dejavniki temeljijo na 'Gonilnikih sprememb, pomembnih za okolje in trajnostnost Evrope' Evropske agencije za okolje iz leta 2019, ki jih je skupina prilagodila alpskemu kontekstu (glej 2. poglavje [Priloge 1: Tehnično ozadje](#) za podrobnejše informacije o gonilnikih sprememb). Ključni dejavniki so združeni v skupine v okviru omenjenih glavnih gonilnikov sprememb, kot je razvidno s spodnje slike. S tem je doseženo dobro ravnovesje med številnimi temami in vidiki.

Ključni dejavniki, ki določajo prihodnost alpskih mest

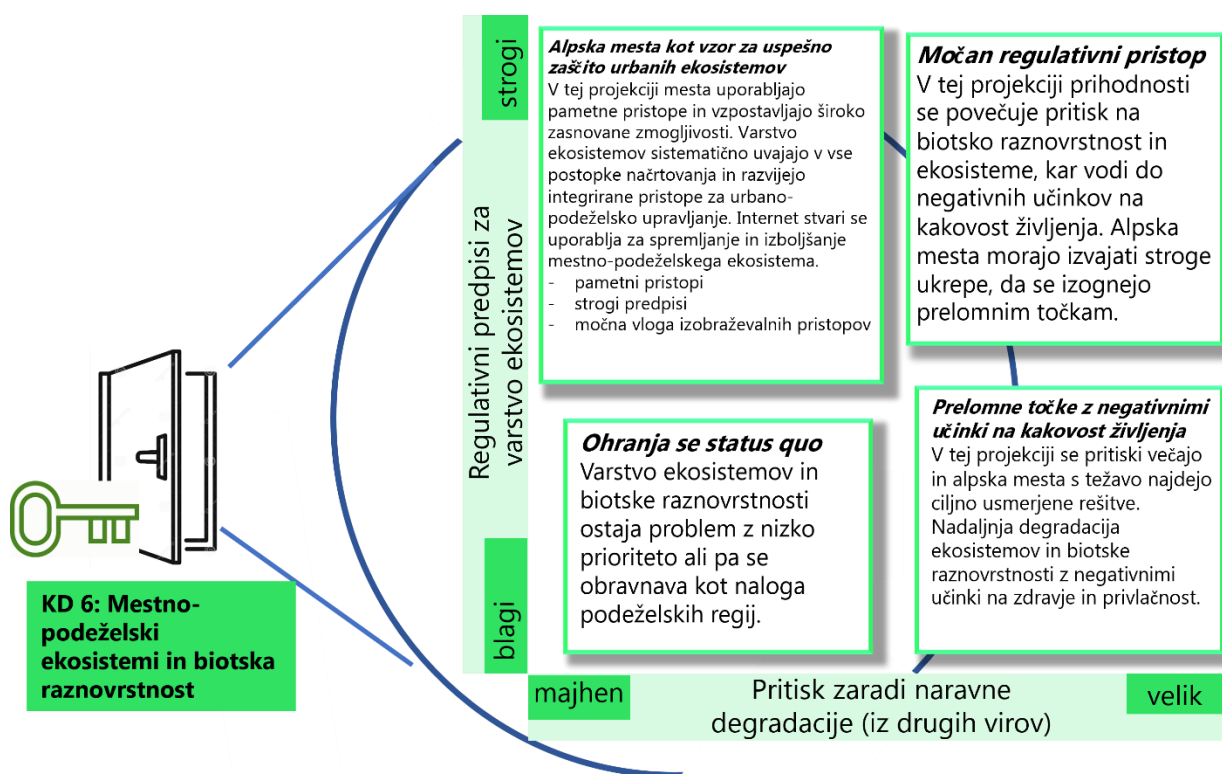
Slika 2: Ključni dejavniki za postopek razvoja scenarijev za alpska mesta

Kakšna bi lahko bila prihodnost za posamezne ključne dejavnike?

Delovna skupina je v naslednjem koraku določila možne projekcije prihodnosti za vse ključne dejavnike. Projekcije prihodnosti so bile oblikovane sistematično: najprej za en ključen dejavnik z viharjenjem možganov o možnem razvoju v prihodnosti, za tem pa so bili dejavniki strukturirani glede na glavne negotovosti (glavne negotovosti za ključni dejavnik 'mestno-podeželski ekosistemi in biotska raznovrstnost' so recimo povezane s stopnjo ureditve varstva ekosistemov in pritiskov drugih virov, ki pospešujejo degradacijo). Tako nastane več dimenzij, kar omogoča razumevanje prihodnosti obširneje kot le 'belo ali črno'/'dobro ali slabo'.

Na Sliki 3 je primer, kako so projekcije prihodnosti predstavljene v obliki majhnih portfeljev.

Projekcije prihodnosti: zajem glavnih negotovosti

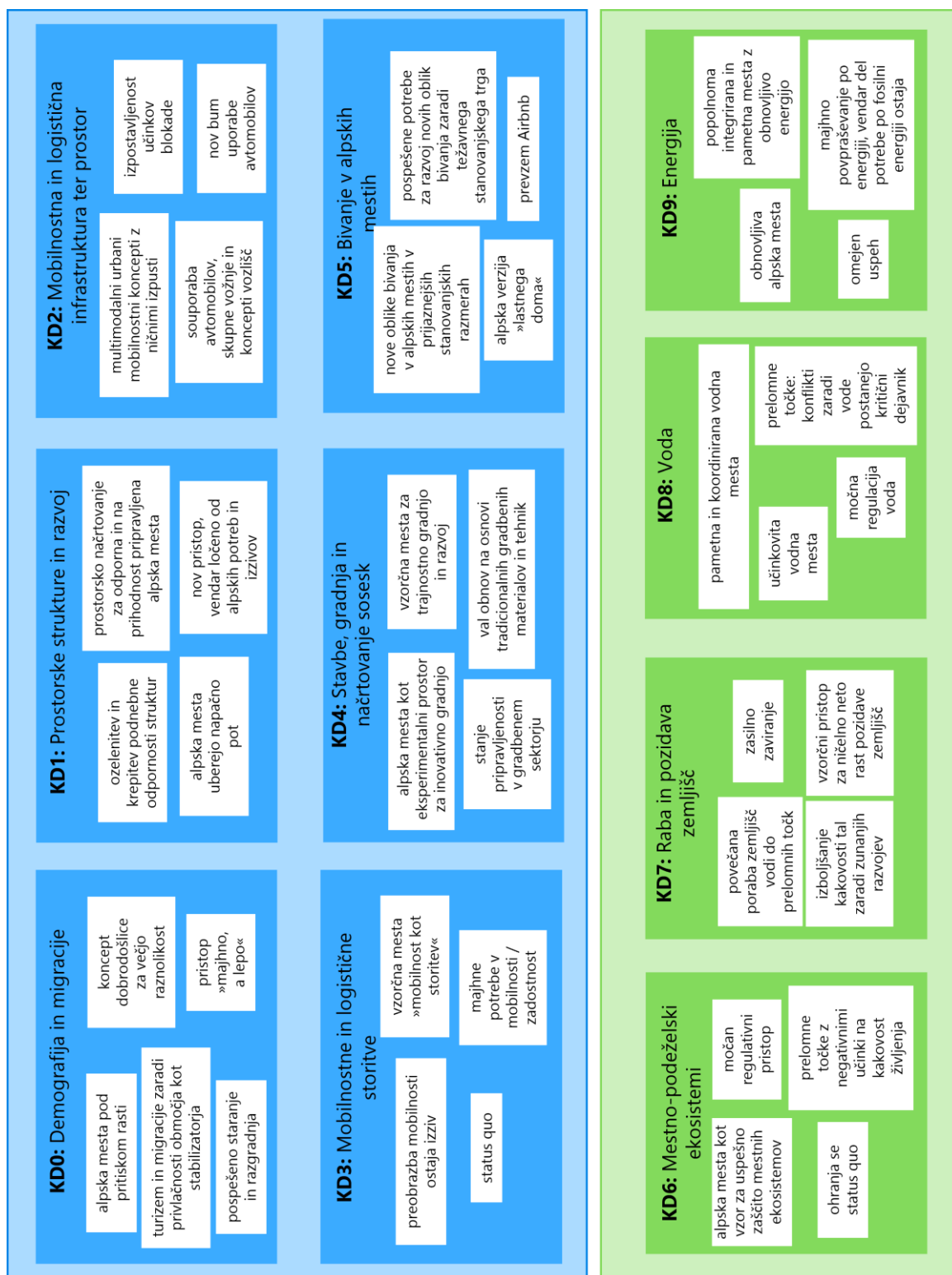

Slika 3: Primer projekcij prihodnosti

Zemljevid prihodnosti za alpska mesta

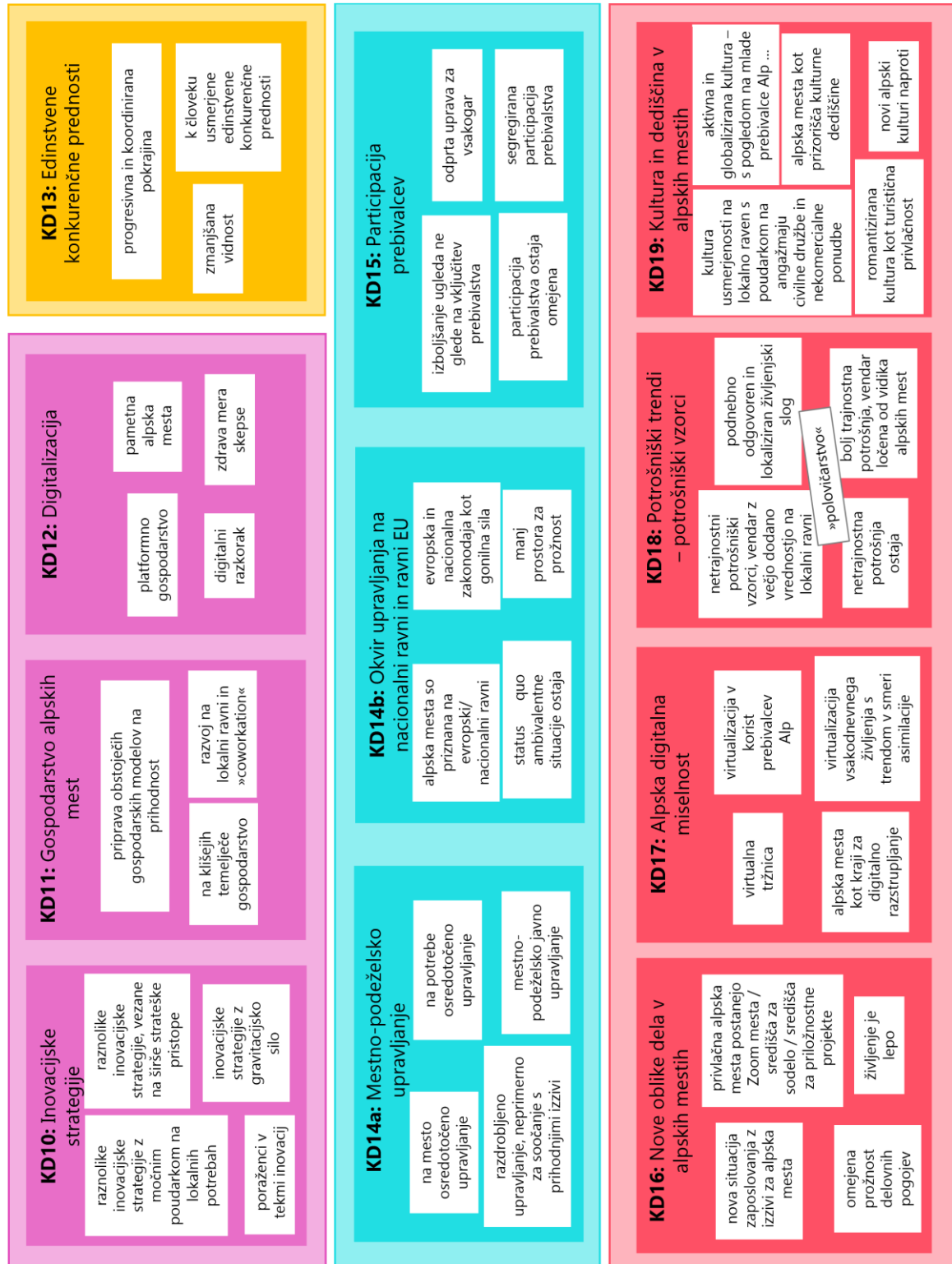
Spodnji zemljevidu prihodnosti te projekcije prihodnosti povzema za vse ključne dejavnike. Podrobnejše informacije o projekcijah prihodnosti in njihovi strukturi so na voljo v [Prilogi 2](#) tega poročila (Tematsko ozadje scenarijev).

Zemljevid prihodnosti za alpska mesta (1. del)

Zemljevid prihodnosti za alpska mesta (2. del)

Slika 4: Zemljevid prihodnosti za alpska mesta (1. in 2. del)

3. Prihodnost alpskih mest? Pet scenarijev prikazuje možen razvoj

Na podlagi vseh različnih projekcij na zemljevidu prihodnosti je bilo ustvarjenih pet slik prihodnosti, ki se med seboj vse jasno razlikujejo, vsaka pa prikazuje povezano zgodbo. Teh pet slik je bilo spremenjenih v scenarije, ki prikazujejo, kako bi se alpska mesta do leta 2050 lahko spremenila in kako je njihova prihodnost odvisna ne le od pametnih odločitev zasebnih in javnih odločevalcev temveč tudi od aktivne in odprte civilne družbe. Vsak scenarij ima določeno smer razvoja: scenarij sam po sebi se lahko zdi v svoji zasnovi skrajšen ali celo nerealističen, če ga beremo ločeno od drugih. Če pa si pogledamo vse scenarije kot celoto, se s tem razširi pogled na možen razvoj in priložnosti pa tudi nevarnosti, s katerimi bi se alpska mesta lahko soočila tekom uresničevanja scenarijev.

Kako so bili scenariji pripravljani

Avtorji so oblikovali dosledne scenarije, ki temeljijo na medsebojni združljivosti različnih projekcij prihodnosti in njihovi vlogi v celotnem sistemu. Ključni dejavniki, ki najbolj vplivajo na prihodnost, so poimenovani kot 'aktivni': so izhodišče za oblikovanje scenarijev in vključujejo ključne dejavnike, kot so 'prostorske strukture in razvoj' ali 'digitalizacija'. Ključni dejavniki, ki imajo prav tako zelo aktivno vlogo, vendar so po drugi strani tudi zelo izpostavljeni vplivom, so poimenovani kot 'ambivalentni', vendar podobno določajo prihodnji razvoj. Dober primer je ključni dejavnik 'Življenje v alpskih mestih'. Ključni dejavniki, na katere močno vplivajo drugi, se imenujejo 'pasivni' in so obravnavani ciljno usmerjeno, še zlasti kadar se nanašajo na okoljske teme, kot sta na primer ključna dejavnika 'mestno-podeželski ekosistemi' ali 'energija'. Preostali ključni dejavniki so v sistemu manj medsebojno povezani in se uporabljajo kot 'varovalni elementi' za natančnejše prilagajanje.²⁶

Pet scenarijev za uravnotežen pogled na prihodnji razvoj

Na koncu postopka je bilo oblikovanih pet scenarijev za alpska mesta, ki skupaj tvorijo uravnotežen pogled na morebitno prihodnost alpskih mest. Scenariji imajo različne pristope, osredotočajo se na različne stopnje sodelovanja, različne vloge deležnikov v procesu upravljanja, različne pristope k tveganju pa tudi različne prioritete v prihodnjih strategijah.

²⁶ Podrobnejše informacije o ureditvi tako imenovane matrike vplivov in njeni vlogi pri oblikovanju scenarijev so na voljo v poglavju 4.2. [Priloge 1: Tehnično ozadje](#).

Opisi posameznih scenarijev vključujejo:

- sintezo in podroben opis scenarija,
- prikaz prelomnih točk: kje bi se v scenariju lahko zalomilo, kakšne nevarnosti so na poti in katere zunanje dejavnike je treba upoštevati,
- grafično ponazoritev za poudarek petih najpomembnejših ključnih dejavnikov, ki so gonilna sila scenarija,
- uvod za natančnejše prilagajanje scenarija specifičnim razmeram alpskih mest v okencih 'Kaj pa moje mesto?' skupaj z informacijami o vlogi deležnikov,
- zgodbo iz prihodnosti, s katero scenarij oživi.

1. scenarij: S skupnimi močmi Vključevanje alpskih mest v mestno-podeželska partnerstva

Ta scenarij temelji na usklajevanju in partnerskih pristopih. Alpska mesta so spoznala, da so prihodnji izzivi preveč zapleteni, da bi jih lahko reševala sama zase. Namesto tega jih je treba usklajevati v sklopu večjih mestno-podeželskih partnerstev, ki temeljijo na funkcionalnih pristopih, v katerih se odraža 'realno življenje', in ne na mejah v prostoru. Skupaj prepoznavajo in rešujejo nujna vprašanja, upravljanje in prostorsko načrtovanje potekata z roko v roki in večji izzivi so obravnavani proaktivno z vključevanjem pilotnih aktivnosti ter čezmejnem sodelovanjem. Mestno-podeželsko partnerstvo zato lahko opišemo kot 'napredna in usklajena pokrajina', saj so njegove inovacijske politike raznolike in tesno povezane z dejanskimi izzivi in cilji.

Skupna vizija kot izhodišče in konsolidacija postopkov načrtovanja

Javni organi partnerstev med mesti in podeželjem so sprožili vizionarski proces o vprašanju 'Kje državljani in deležniki vidijo svojo regijo v letu 2050?', da bi opredelili glavne izzive, ki bodo vplivali na kakovost življenja in jih je mogoče rešiti le skupaj.

- Alpska mesta se v teh mestno-podeželskih partnerstvih opredeljujejo kot 'sidra', vendar priznavajo potrebo po prožnejših mejah upravljanja.
- Prostorsko načrtovanje v večjem merilu se ne ustavi na mejah, temveč se spremeni v bolj funkcionalen pristop. Usklajeni so tudi načrtovanje sosek in posebni gradbeni postopki.
- Med mesti in podeželjem usklajeni pristopi zahtevajo novo razumevanje postopkov načrtovanja in odgovornosti. Sektorske politike, ki so bile prej jasno ločene, so zdaj združene v integrirane medsektorske politike. Zaradi prekrivajočih se upravnih pristojnosti (recimo lokalno organizirano prometno načrtovanje in regionalno energetska načrtovanje, ki ju je treba sinhronizirati), različnih stališč in številnih izzivov je javni sektor zelo kompleksen. Podpora je zagotovljena z ureditvijo zmogljivosti, orodjem za upravljanje in usposabljanjem ustreznih javnih organov.
- Situacija postane še bolj zapletena, če 'realne' meje presegajo nacionalne meje, kar se v alpskem sistemu poselitve pogosto zgodi.

Uporaba usklajenih prizadevanj za upravljanje in varstvo

Na podlagi skupne vizije se razvijajo rešitve glavnih izzivov, ki so prilagojene potrebam alpskih mest in njihovih funkcionalnih območij.

- Mesta in kraji so razvili nove mehanizme usklajevanja in medobčinskega upravljanja za spodbujanje skupnega sprejemanja odločitev, ki temelji na formalni ureditvi tako na upravni kot tudi na politični ravni. Digitalne javne storitve lahko tem novim strukturam pomagajo pri učinkovitem upravljanju, npr. z združevanjem okoljskih podatkov in podatkov o mobilnosti.
- Razvoj skupnih strategij prostorskega načrtovanja, katerih cilj je optimizirana raba zemljišč in načrtovanje na širšem funkcionalnem območju, bistveno prispeva k mestno-podeželskemu partnerstvu. Razvita je bila skupna vizija ničelne neto rasti pozidave zemljišč, ki usmerja skupno načrtovanje poselitvenih in gospodarskih območij. Za to je potrebna nova struktura obdavčitve zemljišč in delitve prihodkov.
- Nadaljnji okoljski izzivi se pogosto rešujejo z usklajevanjem varstva ekosistemov in biotske raznovrstnosti z ustreznimi ekološkimi mejami. Pri teh pristopih si pomagamo z zbiranjem in uporabo velepodatkov ter prediktivne analitike. Upravljanje z vodami recimo deluje zunaj urbanega merila in upošteva morebitne konflikte v zvezi z vodo.
- Močna mestno-podeželska partnerstva imajo zdaj moč, da vplivajo na postopke načrtovanja izven regionalne ravni: lahko podajo svoja stališča o velikih infrastrukturnih naložbah, ki neposredno ali posredno vplivajo na njihovo regijo (npr. prometna ali energetska omrežja) in imajo besedo pri vzpostavitvi programov financiranja.

Prepoznavnost s pilotnimi in predstavitvenimi dejavnostmi

Alpska mesta in njihova širša funkcionalna območja s posebnimi značilnostmi se soočajo z mnogimi perečimi težavami, ki predstavljajo priložnosti za pilotne in predstavitvene dejavnosti. Te so se začele izvajati v velikem obsegu z uporabo posebnih možnosti financiranja. Evropski skladi so bili v veliki meri prestrukturirani tako, da je večji poudarek na izvajanju.

- Alpska mesta soglašajo, da si bodo prizadevala doseči ambiciozno preobrazbo mobilnosti, in so se pri svojem splošnem načrtovanju mobilnosti prilagodila na pristop 'mobilnost kot storitev'. V velikih mestnih in podeželskih okoljih se sistemi mobilnosti povezujejo tudi s sosednjimi regijami, s čimer alpska mesta postanejo vozlišča mobilnosti za boljše povezave v celotni alpski regiji. S temi obsežnimi pristopi dosegamo ekonomijo obsega, recimo z uvajanjem rešitev souporabe in novih logističnih konceptov.
- Na podoben način se s pristopom sodelovanja rešujejo tudi naraščajoči izzivi v zdravstvenem sektorju. Na podlagi izkušenj iz mest in s podeželja je za starajoče se prebivalstvo nastala nova infrastruktura in razvile so se nove storitve. Tako so se recimo vzpostavili regionalni zdravstveni centri, na voljo so patronažne sestre ali dostop do digitalne zdravstvene tehnologije.

- Pri pristopih z vzorčnimi regijami se koristijo tudi prednosti digitalizacije in povezljivosti, tako da se razvija prilagojene digitalne storitve ali izboljša postopke načrtovanja in družbenih interakcij itn. Razpoložljivost podatkov ima ključno vlogo pri načrtovanju, izvajanju in monitoringu večfunkcijskih pristopov.

Razvoj 'progresivne in usklajene pokrajine' kot edinstvena konkurenčna prednost

- Inovacijske strategije in aktivnosti dopolnjujejo skupno vizijo ter zgoraj omenjene pilotne in predstavitevne dejavnosti. Mestno-podeželska partnerstva usklajujejo svoje inovacijske politike, da bi lahko razvili in nato ohranili močan gospodarski položaj. Gradijo na krajevnem pristopu, pri katerem se upošteva obstoječe gospodarske prednosti, 'skrite prvake' ter posebna lokalna znanja in spretnosti. To vključuje tudi oblikovanje inovacijskih grozdov, kot recimo na temo 'pametne digitalne Alpe'.
- Inovacijske strategije so del skupne edinstvene konkurenčne prednosti, ki poudarja dodano vrednost in koristi posameznega mestno-podeželskega partnerstva.
- Gospodarski deležniki so tesno vključeni v strukture upravljanja mestno-podeželskih partnerstev in imajo možnost razvijanja novih gospodarskih modelov ter struktur sodelovanja. Tako na primer nastajajo modeli sodelovanja za podporo lokalnim/regionalnim vrednostnim verigam in spodbudo mestne proizvodnje.

'Dregljaj' kot priložnost za skrbno usmerjanje življenjskih slogov in kulture

Vedenje potrošnikov je še vedno 'nestabilno': prebivalci začenjajo sprejemati nove in odgovornejše življenjske sloge, vendar še vedno lahko opazimo mnoge netrajnostne vzorce potrošništva. Pristop z oblikovanjem vizije, ki usmerja splošni razvoj, spodbuja predvsem javni sektor.

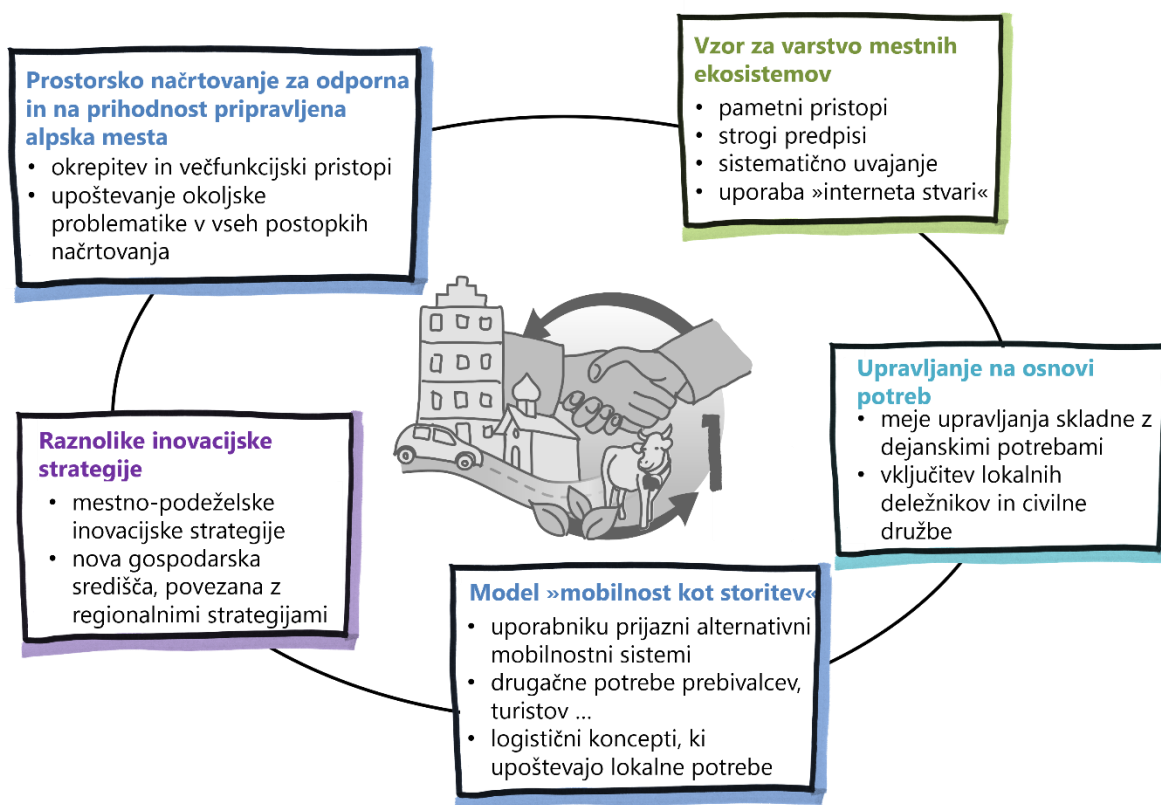
- Z mehanizmi načrtovanja je bila nujena skrbna podpora za krepitev zmogljivosti in opolnomočenje. Cilj je, da s pomočjo uravnotežene mešanice pobud, informacij in participativnih priložnosti prebivalce in gospodarske deležnike usmerimo k bolj trajnostnim vzorcem. Ta proces podpirajo digitalizirane lokalne mreže. Urbanisti in odločevalci sodelujejo z univerzami in raziskovalnimi ustanovami, da bi skupaj razvili učinkovito strategijo 'dregljajev', ki vključuje najnovejše ugotovitve raziskav o življenjskem slogu in sociologiji.
- Ta progresivni pristop vključuje odprt način razmišljanja v okviru strategij mestno-podeželskega partnerstva, glede novih življenjskih slogov, konceptov bivanja in kulture, medtem ko še vedno upošteva lokalno identiteto.
- Urbana kultura se je razvila v široko paleto, ki združuje staro in novo – tradicionalno in sodobno.

Kaj bi lahko šlo narobe pri tem scenariju?

- Zmagovalci proti poražencem: za ta scenarij so izjemno pomembni stabilni mehanizmi sodelovanja, ki temeljijo na zaupanju in medsebojnem razumevanju. Če bi namreč eden od partnerjev povezavo med mesti in podeželjem izkoristil v svoj prid, recimo z vplivanjem na odločitve, s katerimi se določajo finančni tokovi ali gospodarska blaginja, bi partnerstvo lahko postalo neučinkovito – stroški sodelovanja bi tako presegli njegove morebitne koristi.
- Tveganje za odvisnost poti: čim večje je območje, tem večje je tveganje za nastanek odvisnosti poti. Če celotno mestno-podeželsko območje sprejme nespametno odločitev, npr. v storitvenem, mobilnostnem ali turističnem sektorju, se lahko zgodi, da večje naložbe postanejo nedonosne. To pomeni, da je treba strateške odločitve razvijati uravnoteženo in z upoštevanjem morebitnih tveganj ter zunanjih dejavnikov.
- Socialne napetosti: če sodelovanje ne vodi v socialno kohezijo v regiji, temveč socialne napetosti še poveča, bi to lahko ljudi in podjetja motiviralo k odseljevanju, kar bi povzročilo prelom v splošni privlačnosti alpskih mest.
- Nezmožnost sprejemanja dobro informiranih odločitev in hitrega ukrepanja: sodelovanje mnogih deležnikov iz različnih sektorjev ter subjektov zahteva učinkovito strukturo upravljanja za sprejemanje dobro informiranih odločitev. Če so strukture upravljanja zanemarjene, odločitve ne bodo koristile celotnemu mestno-podeželskemu partnerstvu in nujni problemi ne bodo učinkovito rešeni.

Na naslednji sliki je prikazanih pet ključnih elementov scenarija 'S skupnimi močmi'. Celoten zemljevid prihodnosti z vsemi pomembnimi projekcijami prihodnosti, ki sestavljajo ta scenarij, je na voljo v [Prilogi 2: Tematsko ozadje scenarijev](#) (del B).

1. scenarij: S skupnimi močmi

Slika 5: 1. scenarij – S skupnimi močmi

KAJ PA MOJE MESTO?

Natančnejše prilagajanje scenarija »S skupnimi močmi«:

Scenarij 'S skupnimi močmi' bo spodbudil mesta in občine, da bodo delovali zunaj svojih nacionalnih političnih in institucionalnih pripadnosti ter ustvarili dodano vrednost v kraju samem. Dinamika tega scenarija bo zelo odvisna od **velikosti alpskih mest in njihovega položaja v okoliškem sistemu poselitve**.

- **Večja mesta** bodo imela večjo 'silo privlačnosti' in bodo lahko imela pomembnejšo vlogo pri vzpostavljanju mestno-podeželskih ali čezmejnih partnerstev ter pri oblikovanju njihovih programov. Postanejo lahko gonilna sila za izvedbo prehoda, ne zgolj za svoje mestno območje, temveč tudi pri sprožanju nove dinamike v širši regiji.
- **Manjša mesta ali mesta s pomembnim predmestnim oziroma podeželskim okoljem** bodo morala ubrati drugačen pristop in se bolj osredotočiti na mehanizme sodelovanja in vzpostavitev novih struktur upravljanja (nova dognanja lahko pridobimo npr. iz izkušenj z združevanjem občin ali ustanovitvijo regionalnih razvojnih združenj).
- **Alpska mesta, ki so del večjih sistemov primestnih naselij**, morajo za razvoj ciljnih partnerstev natančno analizirati svoje 'realne' meje. Boljše zbiranje in dostopnost podatkov (npr. o vzorcih dnevnih migracij, uporabi storitev splošnega pomena, koriščenju pristočasnih in kulturnih aktivnosti) lahko pripomoreta k določanju uporabnih meja.

Na ta scenarij vplivajo tudi nacionalni kontekst in različne strukture teritorialnega upravljanja, zlasti kadar 'realne' meje in s tem funkcionalne regije potekajo v čezmejnem prostoru.

Vloga deležnikov in akterjev v tem scenariju

Javni sektor je gonilna sila partnerskega pristopa v tem scenariju. Župani in drugi ključni odločevalci se zavedajo, da je velike težave mogoče premagati v sodelovanju z okoliškimi kraji, zato uvajajo močnejšo strukturo upravljanja za širše funkcionalno območje.

Za to je treba organizirati nove pristope načrtovanja, ki lahko vključujejo usklajevanje pristojnosti in odgovornosti med različnimi ravni (npr. organizacija načrtov mobilnosti ali inovacijskih politik na regionalni in ne na lokalni ravni).

Gospodarski deležniki so tesno vključeni v oblikovanje novih pristopov načrtovanja, saj javni organi potrebujejo njihovo lokalno zasnovano znanje in izkušnje pri razvoju ciljno usmerjenih rešitev.

Zgodba iz prihodnosti:

Župan mesta 'Monalps' govori o izzivih pri organizaciji novih pristopov načrtovanja

Pandemija covid-19 v dvajsetih letih 21. stoletja je prikazala, kako pomembno je tesnejše sodelovanje z našimi sosednjimi mesti. Od začetka leta 2020 na različnih področjih tesno sodelujemo z mesti 'Ville de la Vallée' in 'Ville de la montage'. Pandemija je imela velik vpliv zlasti na sektor mobilnosti: mnogi so spremenili svoje navade pri vsakodnevni vožnji na delo, spremenilo se je turistično povpraševanje, pri katerem se kaže večji poudarek na vikend izletih in kratkoročnih potovanjih, pandemijo pa lahko prepoznamo tudi kot odgovorno za začetek 'razmaha v kolesarstvu'.

Ker se mobilnost ne ustavi na mejah, smo začeli s postopkom oblikovanja vizije za prihodnji sistem mobilnosti. Tekom tega postopka so se pojavila mnoga nasprotovanja v zvezi s pristojnostmi in financiranjem, ki smo jih s težavo presegli. Zahvaljujoč evropskemu projektu 'MWB2050 – Mobilnost brez meja' smo prejeli dodatno pomoč v obliki profesionalnega mediatorja in trenerja, ki nam je pomagal razvozlati interese in odgovornosti, da smo nato lahko delali na doseganju kompromisov in se pri tem nismo zakoreninili v svojih stališčih ter opredelili elemente, ki lahko služijo kot vstopne točke za to novo kulturo načrtovanja. To je bil zahteven proces s številnimi konflikti, vendar smo ponosni na to, kar smo dosegli.

2. scenarij: Veliko tveganje/ velik izkupiček

Potencial za gospodarsko blaginjo, a majhna odpornost na prelomne točke

V tem scenariju so alpska mesta izbrala strateški pristop z visokim tveganjem, ki se v celoti osredotoča na nadaljnji razvoj gospodarskih prednosti, da bi čim bolj izboljšala blaginjo na lokalni ravni. Strategija je bila uvedena po tem, ko sta demografski in gospodarski razvoj v obdobju pandemije v dvajsetem desetletju 21. stoletja postala neugodna. Alpska mesta so izbrala pristop, ki zagotavlja prihodnost in je v celoti osredotočen na 'priseljivanje zaradi privlačnosti prostora', turizem in privabljanje premožnih ljudi. Kratkoročno gledano je ta pristop ekonomsko uspešen. Če pa ga ovirajo zunanje sile, lahko z ustvarjanjem neravnovesja med zmagovalci in poraženci povzroči socialne napetosti.

Priseljevanje zaradi privlačnosti prostora in turizem kot stabilizatorja

Da bi povečali privlačnost za priseljivanje in turizem, so vse storitve in ponudbe v alpskih mestih prilagojene ciljnim skupinam, kot so turisti in turistke, športniki in športnice, starejši občani in občanke ter premožni delovni nomadi in nomadke.

- S pozitivnimi učinki turizma na ustvarjanje lokalne vrednosti se spodbuja razvoj mest. Na najbolj privlačnih mestnih območjih so bili vsi postopki načrtovanja prilagojeni zagotavljanju kakovostnih življenjskih pogojev v smislu gradbenih standardov in estetike ter kakovosti okoliških ekosistemov. Poleg tega se pri rabi zemljišč daje prednost hotelom ali luksuznim stanovanjskim stavbam, ki morajo ustrezati gradbenim standardom aktivnih odjemalcev in odjemalk ter uporabljati zeleno infrastrukturo.
- S povečanim številom priseljencev in priseljenk zaradi privlačnosti prostora, ki živijo v alpskih mestih in delajo od doma, so se izboljšali nekateri pogoji tudi za domačine in domačinke: vzpostavila se je visokokakovostna digitalna infrastruktura in razvila se je ponudba prostorov za sodelo. Vendar pa imajo od tega korist le nekateri poklici in določene skupine prebivalstva.
- Medtem ko so zgodovinski in premožnejši deli mest usmerjeni k potrebam uglednih ciljnih skupin, so druga območja zanemarjena: življenjski pogoji za prebivalstvo z nižjimi dohodki se niso izboljšali, širjenje mest pa se povečuje. To predstavlja izziv za varstvo tal in vodi v sklepanje kompromisov s kmetijskim sektorjem.

Ekološke ambicije se še naprej osredotočajo na lokalne projekte.

Zelo prepoznavni okoljski projekti se razvijajo z usmerjenim pristopom za podporo lokalni blagovni znamki.

- Za izboljšanje kakovosti življenja je pomembna ozelenitev mest, zlasti javnih površin. Da bi se izognili visoki stopnji ranljivosti za podnebne vplive, so bile uporabljene ciljno usmerjene strategije za krepitev podnebne odpornosti (npr. izvajanje ukrepov za zmanjšanje učinkov toplotnih otokov v mestnih prostorih).
- Čeprav projekti obnovljivih virov energije bistveno prispevajo h količini potrebne lokalne energije, ne zadostujejo za doseganje ambicioznih ciljev energetskega prehoda, ker ostajajo osredotočeni na lokalne vidike (npr. v hotelih se uporablja lokalno proizvedena energija iz obnovljivih virov, vendar pa se za vse druge namene še vedno dokupuje energija na splošnem energetskem trgu). V tem scenariju so alpska mesta še naprej močno odvisna od fosilnih virov energije.
- S številnimi zasebnimi in javnimi rešitvami na področju mobilnosti, ki so se pojavile, dosegamo dobro ravnovesje med privabljanjem turistov in turistk (ki se pripeljejo z lastnimi avtomobili) in zmanjšanjem uporabe avtomobilov v mestih. Vendar pa je trajnostna mobilnost zasnovana izključno za lokalne potrebe v obliki osamljenih, a zelo vidnih programov, kot so souporaba avtomobilov na lokalni ravni ali žičnice v mestih. Manjkajo pa splošni, medmestni in čezmejni koncepti, s katerimi bi obravnavali potrebe širše skupine uporabnikov v alpskem kontekstu. Pojavila so se nova prevozna sredstva, kot recimo droni v zdravstvenem in logističnem sektorju, vse več pa je tudi možnosti avtonomne vožnje.
- V zvezi z življenjskimi slogi obstajajo primeri pozitivnih součinkov: življenjski slogi 'novih prebivalcev in prebivalk' so zaradi njihove boljše potrošniške ozaveščenosti in večje pripravljenosti za plačilo bolj trajnostni. Povpraševanje tega prebivalstva vodi k prilagoditvi lokalne ponudbe. Vse več ljudi sprejema bolj trajnostne in podnebno odgovorne življenjske sloge.

Gospodarska koncentracija: 'na klišejih temelječe gospodarstvo', 'Zoom mesta' in globalne platforme.

Strategije gospodarstva in digitalizacije so bile v celoti optimizirane, da bi služile turistom in turistkam ter deležnikom v turističnem sektorju.

- Lokalno gospodarstvo se je razvilo v 'na klišejih temelječe gospodarstvo', ki se osredotoča izključno na potrebe turistov in turistk, sezonskega prebivalstva, 'nomadskih delavcev in delavk' itn. To je privedlo do pozitivnega gospodarskega razvoja in pomembnih poslovnih priložnosti, vendar je povzročilo tudi koncentracijo moči v rokah 'velikih akterjev', ki obvladujejo poslovni svet.
- Priseljevanje zaradi privlačnosti prostora in življenjski slogi na več lokacijah so spodbudili nove delovne pogoje, ki pa v glavnem ustrezajo le novemu prebivalstvu: alpska mesta so postala 'Zoom mesta' (ljudje delajo od doma in so s svojimi sodelavci in sodelavkami ter strankami povezani preko virtualnih srečanj, pri čemer uporabljajo nove storitve, na primer 'Zoom') ali pa služijo kot grozdi za sodelo. Po drugi strani pa se je digitalna miselnost preusmerila v močno virtualizacijo in težnjo po prevzemanju globalnih vzorcev, kar v nekaterih mestih

ogroža družbeno-gospodarsko kohezijo.

- Del 'na klišejih temelječega gospodarstva' je tudi lokalna kultura: kulturna ponudba se osredotoča na romantizirano alpsko kulturo, ki zadovoljuje potrebe ciljne skupine, pri tem pa zanemarja druge interese.
- Bogastvo, ki je ustvarjeno s turizmom in priseljevanjem zaradi privlačnosti prostora, je omogočilo veliko projektov digitalizacije, na primer na področju javnih storitev, uprave in infrastrukture pametnih mest. Mesta zlahka dostopajo do dragih korporativnih rešitev in tako hitro uresničujejo nove projekte. Vendar je bila v številnih sektorjih zamujena priložnost razvoja prilagojenih rešitev. S tem nastane odvisnost od digitalnih storitev na globalni ravni, ki celo poveča tveganje digitalnega razkoraka. Mnoga mesta v tekmi za digitalizacijo zaostajajo, ker si teh rešitev in storitev ne morejo privoščiti.

Kaj bi lahko šlo narobe pri tem scenariju?

V tem scenariju so alpska mesta zelo ranljiva za prelomne točke. Najbolj očitno pri tem je tveganje socialne segregacije, ki ga je treba podrobneje preučiti.

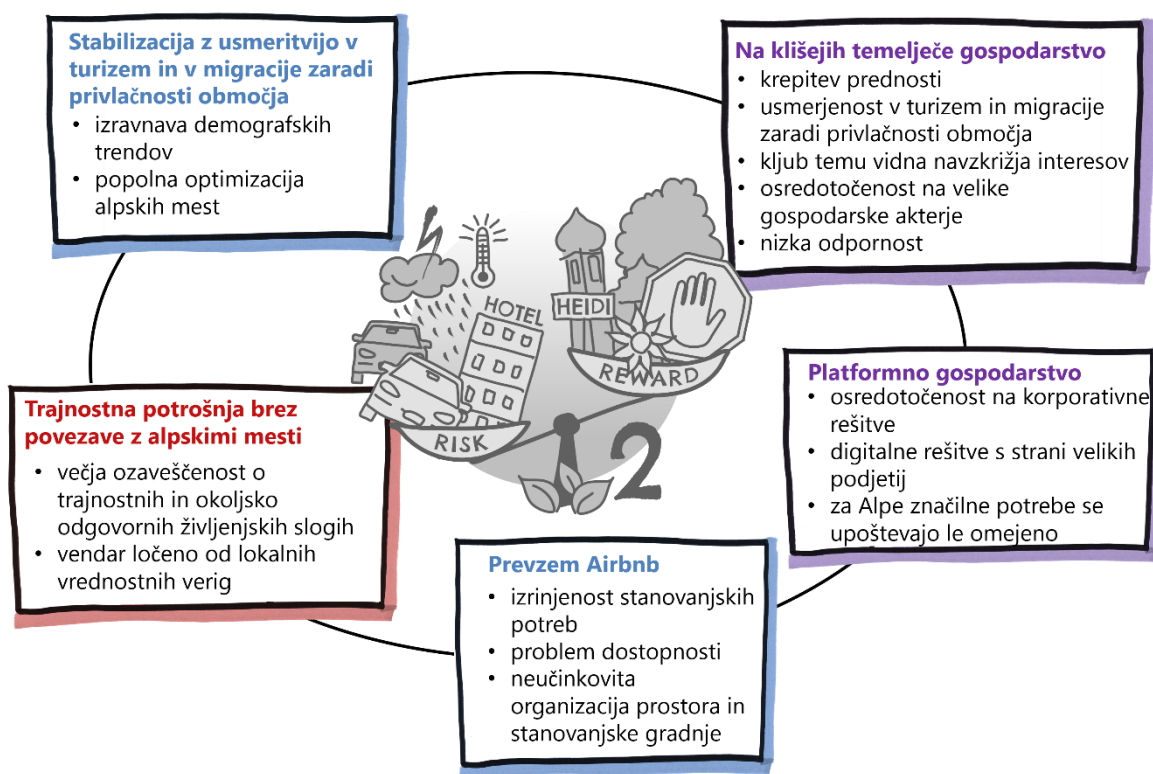
- Za prebivalstvo iz nižjih, ampak tudi srednjih dohodkovnih skupin, ki ne spada med ciljne skupine, je stanovanjski trg postal izziv – privlačne stavbe in hiše na priljubljenih območjih so se vse spremenile v zasebna stanovanja, hotele, prostore za sobivanje in sodelo itn. Učinek 'Airbnb' vedno bolj izrinja obstoječe prebivalstvo in lokalna podjetja, ki niso povezana s specifičnimi storitvami za ciljne skupine.
- Prav tako so bile v celoti optimizirane strukture upravljanja, da bi zadovoljili potrebe posamezne ciljne skupine in vse pomembne deležnike pridobili na svojo stran za to posebno vizijo. Sodelovanje prebivalstva se izvaja zgolj na ločen način – s poudarkom na opolnomočenju in vključevanju premožnejšega prebivalstva.
- V lokalno kulturo se ne asimilirajo vsi priseljenci in priseljenke. Gospodarstvo in uprava se osredotočata na določene potrebe v turizmu in gospodarstvu. S tem se zmanjšajo možnosti nakupovanja, preživljanja prostega časa in doživljanja kulture za druge prebivalce in prebivalke, s čimer se zniža njihova kakovost življenja.
- Segregacija med lokalnim prebivalstvom, turisti in turistkami, delovnimi nomadi in nomadkami (in tudi drugimi skupinami) v kombinaciji z visoko stopnjo čezmernega turizma lahko privede do socialnih napetosti, ki zmanjšujejo privlačnost prostora.

Druga tveganja, kot so podnebne spremembe, prihodnje pandemije ali drugi **nepredvidljivi dogodki (tako imenovani 'črni labodi')** z majhno verjetnostjo pojava in velikim učinkom, popolnoma uničijo specializirane gospodarske in poselitvene strukture. Zmogljivosti za absorpcijo morebitnih zunanjih šokov ali za obvladovanje neželenega razvoja, povezanega s strategijo visokega tveganja, so zelo majhne.

- Prelomne točke, povezane z neuravnoteženim prostorskim razvojem: širjenje mestnih območij in naselja zunaj zelo privlačnih območij, načrtovanih za ciljno skupino, so deležna le malo pozornosti. To neravnovesje v pristopu lahko privede do okoljskih in družbenih prelomnic.
- Tveganje za preozko zasnovano gospodarsko usmeritev: osredotočenost na razvoj enega samega gospodarskega sektorja, ki lahko izgine zaradi podnebnih sprememb (npr. z večjo pojavnostjo naravnih nesreč ali motenj v delovanju kritične infrastrukture). Ker se gospodarska koncentracija nahaja v rokah nekaj velikih akterjev, se novi deležniki in majhna zagonska podjetja težko znajdejo v tej ozki usmeritvi – posledica tega je pomanjkanje splošne odpornosti gospodarstva.
- Zaostajanje pri prizadevanjih za varstvo okolja: evropski in nacionalni okvirji upravljanja lahko razmere celo poslabšajo, če strožji predpisi na področju številnih okoljskih in naložbenih tematik omejujejo prožnost alpskih mest, ki si prizadevajo doseči cilje na višji ravni.
- Prelomne točke, povezane z okoljskimi viri: osredotočenost na privlačnosti in udobje predstavlja tveganje za čezmerno izkoriščanje okoljskih virov. Ko le-to doseže kritično točko, ima to negativni učinek na privlačnost prostora ter kakovost življenja in ljudje se odločijo za selitev.

Na naslednji sliki je prikazanih pet ključnih elementov scenarija 'Veliko tveganje/velik izkupiček'. Celoten zemljevid prihodnosti z vsemi projekcijami prihodnosti je na voljo v [Prilogi 2: Tematsko ozadje scenarijev](#) (del B).

2. scenarij: Veliko tveganje/velik izkupiček

Slika 6: 2. scenarij – Veliko tveganje/velik izkupiček

KAJ PA MOJE MESTO?

Natančneje prilagajanje scenarija »Veliko tveganje/velik izkupiček«:

Strategije z visokim tveganjem so lahko trajnostne le, če so v postopku strateškega načrtovanja v celoti upoštevane priložnosti in nevarnosti. Za alpska mesta se zdi pomembno upoštevati določene nevarnosti, ki so povezane s podnebnimi spremembami in 'črnimi labodi'. Posebna nevarnost prelomnih točk je odvisna od vrste in velikosti alpskega mesta.

- **Enofunkcijska mesta** in **manjše občine** z visoko mero odvisnosti od enega sektorja (npr. priljubljena turistična točka, en velik delodajalec) so še posebej občutljivi na prelomne točke in so izpostavljeni tveganju učinkov blokade. Za spopadanje z zunanjimi grožnjami premorejo le omejene zmogljivosti.
- **Srednje velika mesta** bi s 'krepitvijo svojih prednosti' lahko dosegla stabilizacijski ali spodbujevalni učinek. To bi lahko bila njihova odskočna deska za bolj trajnostno prihodnost: ko dosežejo točko stabilnosti, se morajo diverzificirati in razviti širše zasnovane odpornejše strategije.
- **Izogibanje slabim stranem te strategije:** pazite se večjih sprememb v regionalni strukturi, saj ne morejo vsa alpska mesta v strategiji 'Velika tveganja/velik izkupiček zmagati'. Če bi šli po tej poti, bi to lahko sprožilo konkurenco z neposredno okolico. Negativni učinki za preostalo regijo bi lahko dolgoročno povzročili 'povračilne ukrepe', in sicer z zavračanjem sodelovanja in splošne pravičnosti. Da bi se izognili takim nezaželenim distribucijskim učinkom, je treba strategije sooblikovati glede na širše funkcionalno območje in ob podpori močnih regionalnih mrež.

Vloga deležnikov in akterjev v tem scenariju

Zasebni sektor ima v tem scenariju pomembno vlogo: na podlagi analize pomembnih akterjev in njihovih razvojnih možnosti se gospodarske prednosti razvijajo še naprej. Ciljno se podpirajo nove poslovne rešitve, da se tako zapolnijo vrzeli znotraj v privlačnosti usmerjenega portfelja. To pa lahko privede do situacije zmagovalcev in poražencev in zaradi močne osredotočenosti tudi do koncentracije gospodarske moči v rokah nekaj glavnih akterjev.

Javni sektor ima v tem scenariju pomembno vlogo spodbujevalca: podpira razvoj podjetij in se močno osredotoča na inovacijsko politiko ter na ukrepe, povezane z njo. Vendar pa se lahko zgodi, da bodo socialni vidiki zapostavljeni. Učinke segregacije je mogoče preprečiti le z aktivnim vključevanjem prebivalstva in širše civilne družbe.

Zgodba iz prihodnosti:

»Stara Evropa v svoji najboljši podobi: če želite doživeti potovanje v stare dobre čase, tega ne smete zamuditi!«

Kiano Dapar, podjetnik s področja sončne energije v podsaharski Afriki, želi pobegniti pred izjemno poletno vročino, ki je leta 2052 prizadela njegovo brezogljčno mesto, zato je rezerviral nenavadno potovanje v Hintermatt v Alpah. Preberite, kaj je napisal na svojem profilu na Metaverse.

1. dan: Pozdravljeni! Mislim, da sem za naslednjih deset let uničil svojo osebno ogljično bilanco. Tudi z vožnjo na solarnem trajektu na poti od Afrike do Evrope to potovanje močno presega moj običajen ogljični odtis. Ampak ob prihodu na cilj se mi je zdelo vredno: še nikdar nisem dihal tako čudovitega zraka in ne boste verjeli, kakšen vonj imajo gore in kakšni zvoki se širijo po njih! Naše počitniško stanovanje je čudovito, v njem imamo celo štedilnik na drva, s katerim ogrevamo stanovanje – gostitelj mi je moral samo razložiti, kako se ga uporablja!

2. dan: Vau! Evropska kultura in evropski klišeji v svoji najboljši podobi: danes smo obiskali čisto pravega (ne veganskega!) proizvajalca sira, kjer smo uživali v čudovitem bifeju z alpsko hrano – za naš ogljično odgovoren način prehranjevanja se to zdi malce zastarelo, vendar sem se odločil, da si bom med počitnicami kaj privoščil.

3. dan: Ko že govorimo o posebnih poslasticah: tudi zame je to celo premoženje, ampak danes sem rezerviral termin za vožnjo po levem pasu brennerske avtoceste. Za vožnjo si lahko izberete celo staromodnega dizelskega porscheja.

4. dan: Čas za sprostitev po cestni pustolovščini: preizkusili smo alpski velnes, ki se ogreva preko lokalne sončne elektrarne in v katerem se ponovno uporablja ledeniška voda. Srečal sem ljudi z vsega sveta, lokalno prebivalstvo pa tja očitno ne zahaja.

5. dan: Gremo na pohod! Prvič imam obute pohodniške čevlje in dan se je začel dobro. Toda ko smo ob robu kmetije srečali domačine, ki so imeli v lasti to kmetijo, so na nas kričali, da ne smemo kar tako teptati po zemlji zaščitenega območja. Zapletli smo se v pogovor in kmalu sem spoznal, da je ta klišejska ekonomija, kot jo kažejo nam turistom, zgolj ena plat medalje ...

3. scenarij: Vzorčno eko mesto

Resni podnebni ukrepi in zeleno gospodarstvo

Alpska mesta se odločajo za strategijo 'pobega naprej'. Podnebne spremembe in drugi okoljski pritiski so v alpski regiji, ki velja za posebej ranljivo, vse bolj opazni. Mesta so si zastavila velike ambicije, da bi postala vodilna na področju podnebnih ukrepov in okrepila svoj pristop zelenega gospodarstva. Z združevanjem vseh za Alpe specifičnih znanj in spretnosti (npr. posebne gradbene tehnike, podnebju prilagojeno kmetovanje itn.) izboljšujejo svojo odpornost in istočasno gospodarske nevarnosti podnebnih sprememb spremenijo v priložnosti. Pri tem pristopu se mesta zavedajo, da resno podnebno ukrepanje presega tehnološke inovacije in zahteva tudi nov pristop k življenjskim slogom ter potrošniškimi vzorcem.

Vzorčni pristopi na medsektorski ravni

Vzorčni pristopi so bili usmerjeni v ukrepe, ki presegajo sektorski princip. Mnogi ukrepi za izboljšanje energetske učinkovitosti in uvajanje tehnoloških rešitev so umeščeni na medsektorskih 'točkah trenja' in jih je moč doseči zgolj z novimi dogovori za sodelovanje.

- Posledično je povezovanje sektorjev glavni razlog za uspešno upravljanje in vodenje mest in s tem izboljšanje ekosistema: upravljanje z mobilnostjo, energijo, vodo in odpadki so področja, ki so se razvila z uporabo integriranega, krajevno usmerjenega pristopa. To omogočajo nove upravne strukture (npr. delovna skupina za podnebje ali agencija za pametna mesta), stalen pretok informacij med različnimi organi in možnost izmenjave ter analize (vele)podatkov preko prilagojenih digitalnih rešitev.
- Resen pristop k energetske preobrazbi uporablja celovite energetske rešitve in v celoti izkorišča vso lokalno ponudbo energije (razvoj lokalnih pristopov za daljinsko ogrevanje, uporabo bioenergije itn.) ter možnosti za zmanjšanje povpraševanja. Alpska mesta so razvila pametne načine reševanja konfliktov, ki izhajajo iz obsežnega razvoja sistemov obnovljivih virov energije, zlasti glede kompromisov med rabo zemljišč in naravo, ki so v alpskem okolju ključnega pomena (npr. pametna postavitve fotovoltaičnih panelov z uporabo protihrupnih ograj namesto talnih panelov).
- Vzorčna ekološka mesta so prepoznala sinergije med podnebnimi ukrepi ter varstvom ekosistemov in biotske raznovrstnosti: oblikovali so pristope za omejitev porabe zemljišč pa tudi za krepitev zelene in modre infrastrukture ter na naravi temelječih rešitev. Njihova močna družbena in okoljska varovala istočasno koristijo ohranjanju biotske raznovrstnosti ter ukrepov za blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje, hkrati pa obravnavajo nadaljnje izzive, kot je trajnostni razvoj. Te pristope so drugi alpski kraji že prenesli in jih prilagodili, saj poteka stalen dialog o uporabnosti in ponovljivosti.

Drzni upravni in upravljavski ukrepi

Pogumna in v prihodnost usmerjena javna uprava predstavlja ključ za uspešen razvoj pristopa z vzorčnimi regijami. Potenciali evropskega in nacionalnega okvira so v vzorčnih eko mestih izkoriščeni ali so celo že preseglji svoje meje.

- Prakse prostorskega načrtovanja in načrtovanja sosesk so v celoti prilagojene odpornim in za prihodnost primernim ciljem: velika prednost se daje integraciji načrtovanja naselij in prometa, prostorskim vzorcem, ki varčujejo z zemljišči in so prijazni do trajnostne mobilnosti, poudarkom na zelene stavbe in ekološke prenove. Gradbeni sektor uporablja lokalne vire ter se poslužuje pristopov 'od zibelke do zibelke', ki ustrezajo značilnostim alpskega stavbnega fonda. Z novim standardom alpske arhitekture podaljšujemo življenjsko dobo stavb, podpiramo tradicionalne gradbene tehnike in uporabo lokalnih materialov, le-te pa kombiniramo s sodobnimi dizajni, ki se dobro ujemajo s preostalo stavbno dediščino.
- Vzorčna eko mesta so uvedla ambiciozen spodbujevalni okvir za podporo razogljičenju in prehodu v zeleno in krožno gospodarstvo. V uporabi so ambiciozni gradbeni standardi (npr. podnebno pozitiven gradbeni standard), finančne spodbude za pospeševanje neplastične strategije (npr. prispevki za vso embalažo za enkratno uporabo) ali lokalne subvencije za zagonska podjetja, ki odpravljajo vrzeli v lokalni vrednostni verigi.
- Ta pogumen pristop se navezuje tudi na vzajemno učenje in izmenjavo znanja, kar je zagotovljeno z vzpostavitevijo spremljevalnega raziskovalnega projekta in agencijo za prenos znanja, ki podpira prenos znanja ne le med ekološkimi, temveč tudi z drugimi mesti.

Ciljno usmerjena uporaba digitalnih rešitev za podporo vzorčnemu pristopu

Digitalne priložnosti se uporabljajo na ciljno usmerjen način kot podpora pristopu vzorčne regije, za izmenjavo izkušenj in zagotavljanje, da se uspešni pristopi iz alpskih vzorčnih ekoloških mest uvajajo v širšem obsegu. Alpska mesta so k digitalizaciji pristopila celostno in so razvila prilagojene storitve, ki vključujejo lokalne potrebe in strokovno znanje – z zdravo mero skeepse, ki jo je mogoče razložiti s trajnostnim in ozaveščenim načinom življenja. Predvsem pa so alpska mesta k digitalnim rešitvam pristopila uravnoteženo, pri čemer so vedno upoštevala morebitne negativne učinke na povpraševanje po energiji in omejeno življenjsko dobo rešitev.

- Mobilnost, energetske sistemi, upravljanje z vodami in gradbeni sektor so področja, kjer so se pri oblikovanju mobilnostnih storitev po naročilu, pristopov združevanja sektorjev ali pri upravljanju z vodami z dinamičnim prilagajanjem povpraševanju in ponudbi (z uporabo prediktivne analitike) posluževali pametnih rešitev. Te rešitve so specifične za Alpe, saj vključujejo posebne značilnosti, ki upoštevajo alpsko topografijo, sistem poselitve, turistično povpraševanje itd.
- V številnih mestih so bile vzpostavljene/izboljšane platforme za odprte podatke, vključujoč zasebne in javne podatke. Platforme so med seboj povezane in zbirajo ter evalvirajo podatke iz različnih virov. Na ta način se je spodbudil razvoj celovitih rešitev za pametna in ekološka mesta in posledično podprl pristop združevanja sektorjev. Z novimi načini spremljanja posebnih ukrepov se je izboljšala splošna raven učinkovitosti.

- Da bi lahko izvajali zgoraj navedeni pristop vzorčne regije, je bilo vzpostavljeno močno usklajevanje s širšim funkcionalnim območjem z uporabo modela upravljanja, ki temelji na potrebah.
- Digitalne rešitve pa se uporabljajo uravnoteženo. Kjer je to možno, imajo nizko tehnološke rešitve in socialne inovacije prednost pred digitalnimi pristopi, saj so pri zmanjševanju ogljičnega odtisa učinkovitejše. Prebivalstvo, podjetja in uprava sodelujejo za zmanjševanje sektorskih in regionalnih potreb z bolj varčno rabo virov.

Podnebno ozaveščeni življenjski slogi so postali prevladujoč trend

Gonilna sila tega scenarija so potrošniški trendi, ki se usmerjajo k podnebno ozaveščenemu in lokaliziranemu življenjskemu slogu, pri čemer je pomembno prepoznati skrite vrednosti trajnostnega gospodarstva, še posebej glede njegovih prednosti v občutljivem alpskem okolju. Značilnosti tega življenjskega sloga, ki so specifične za Alpe, so povezane z lokalnimi vrednostnimi verigami in z novo miselnostjo v zvezi s prostočasnimi dejavnostmi v Alpah. Opolnomočenje in soustvarjanje sta privedla do ustvarjalnih rešitev, ki vključujejo različne spretnosti in znanje civilne družbe (medgeneracijsko in medkulturno učenje).

- Procese odločanja in politične razprave oblikuje generacija, ki se poistoveti z gibanjem 'Petki za prihodnost'. Tudi novi prebivalci in prebivalke, ki se zavestno odločijo za življenje v podnebno nevtralnem mestu, so lahko gonilna sila.
- Participacija prebivalstva je ključnega pomena: tako močan, dobro osnovan prehod je bil mogoč le zato, ker je bilo celotnemu prebivalstvu omogočeno, da v procesu načrtovanja postane aktiven partner, in ker se vsa večja tveganja obravnavajo v soustvarjalnih procesih. 'Virtualna tržnica' je bila koristno orodje v podporo tej novi obliki mestnega upravljanja.
- Prebivalstvo je imelo tudi večjo vlogo pri izvajanju in financiranju posebnih dejavnosti. Razvija pristope socialnih inovacij in nove podjetniške ideje podpre z lokalnimi priložnostmi za množično financiranje. S participacijo in finančno vpetostjo prebivalstva so bili realizirani mnogi lokalni projekti s področja energetike, mobilnosti, mestnega vrtnarjenja ali stanovanjske gradnje.

Poslovne priložnosti v procesu preobrazbe

Z inovacijskimi strategijami, razvojem zelenega gospodarstva in močnim zavedanjem o lokalnih vrednostnih verigah so se pojavile mnoge nove poslovne priložnosti.

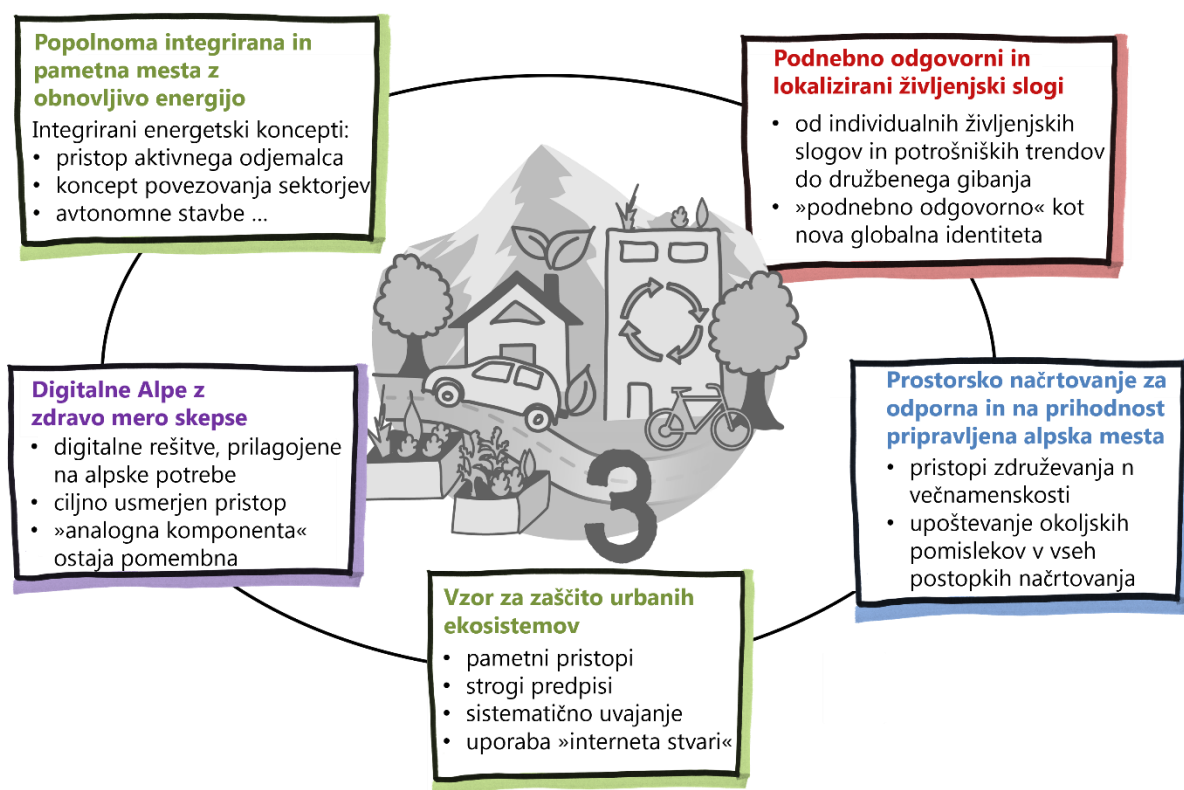
- Ciljne skupine te inovacijske politike so zagonska podjetja, ki se osredotočajo na pristop krožnega gospodarstva ali pa razvijajo nove koncepte za shranjevanje energije ali upravljanje z vodami.
- Alpska mesta si prizadevajo za razvoj močnih poslovnih grozdov v tem segmentu – tudi z navezovanjem stikov z novimi gospodarskimi modeli in deležniki.
- Pristop vzorčne regije je bil prilagojen tudi za turistični sektor in zagotavlja novo edinstveno konkurenčno prednost za alpska mesta in njihove turistične destinacije – s tem privlači podnebno odgovorno turistično povpraševanje z evropskega trga in vsega sveta.
- V zasebnem sektorju so tako zmagovalci kot tudi poraženci: družbe in podjetja, ki so sposobna razviti podnebno nevtralne poslovne modele ali so tesno povezana s pristopom krožnega gospodarstva, ostanejo konkurenčna ali se lahko celo razvijejo v nove 'skrite prvake', medtem ko ostala podjetja ne uspejo slediti tranzicijskemu procesu.

Kaj bi lahko šlo narobe pri tem scenariju?

- Tveganje pretirane digitalizacije, odpor do tehnologije in kibernetški napadi: vzorčni eko pristop uporablja pametne digitalne rešitve in velepodatke. Javne uprave pa tudi prebivalstvo in gospodarski deležniki naj bi uporabljali nova digitalna orodja (npr. za uporabo administrativnih storitev), opravljali rezervacije mobilnostnih storitev preko mobilnih aplikacij itn. To bi lahko privedlo do vse večjega odpora do digitalne preobrazbe ter vse večje vloge informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Če se vse več deležnikov odreče temu modelu, bi to lahko ogrozilo celoten pristop vzorčnega mesta. Prav tako bi lahko kibernetški napadi in v nebo rastoče povpraševanje po energiji postali grožnja.
- Družbene prelomne točke: določene družbene skupine bi lahko bile izključene iz procesa preobrazbe ali pa bi bil proces gospodarskega prehoda usmerjen v napačno smer. Če bi pristop z ekološkim modelom povzročil preveč gospodarskih poražencev, bi to lahko povzročilo obsežne socialne nemire ali konflikte.
- Gospodarska tveganja: pristop je odvisen od dobrega upravljanja tranzicijskega procesa s podporo obstoječim gospodarskim sektorjem za razvoj novih poslovnih priložnosti. Še posebej če so v alpskih mestih velika proizvodna podjetja, ki zagotavljajo veliko število delovnih mest, lahko izguba takšnega podjetja ogrozi stabilnost celotnega mesta.

Naslednja ilustracija prikazuje pet ključnih elementov scenarija 'Vzorčnega eko mesta'. Celoten zemljevid prihodnosti z vsemi projekcijami prihodnosti je na voljo v [Prilogi 2: Tematsko ozadje scenarijev](#) (del B).

3. scenarij: Vzorčno eko mesto

Slika 7: 3. scenarij – Vzorčna eko mesta

KAJ PA MOJE MESTO?

Natančneje prilagajanje scenarija »Vzorčno eko mesto«:

Izvajanje pristopa vzročnega eko mesta je odvisno od velikosti mest pa tudi od njihove gospodarske in družbene strukture. Pri oblikovanju tega scenarija je potrebno upoštevati različna izhodišča:

- **Alpska mesta z močnim gospodarskim profilom** se bodo pri razvoju tega pristopa soočala s posebnimi izzivi.
- **Mesta z močno turistično usmeritvijo** se bodo soočala z izzivom razmejevanja: katere turistične storitve je mogoče vključiti v pristop vzorčnih eko mest in katere so izven območja ukrepanja? Prav tako bodo posebne izzive predstavljale velike sezonske spremembe v številu prebivalstva in izkoriščanja zmogljivosti.
- **Mesta z močnim proizvodnim sektorjem** morajo preučiti širšo paleto ukrepov, ki presega obseg zasebnih gospodinjstev in malih podjetij. Večja proizvodna podjetja zahtevajo posebno obravnavo: namesto da bi jih izpustili iz pristopa vzorčnega eko mesta, jih je potrebno obravnavati kot priložnost za razvoj pametnih rešitev (npr. uporaba industrijske toplote).
- **Mesta, ki so tesno povezana s kmetijsko usmerjenimi regijami:** v tem primeru bodo imela alpska mesta posebne priložnosti za razvoj lokalnih vrednostnih verig in doseganje visoke stopnje energetske neodvisnosti s pomočjo bioenergije.

Poleg tega ima pri natančnejšem prilagajanju pristopa ekološkega modela pomembno vlogo tudi velikost mesta:

- Za **manjša mesta**, še posebej za tista, ki so se znašla v težkem položaju, bi lahko bil pristop ekološkega modela koristen. Z njegovo pomočjo bi lahko dobili več odpornih poslovnih modelov, višjo stopnjo privlačnosti za bivanje in edinstveno konkurenčno prednost, ki je primerna za prihodnost. Vendar pa bodo morda na začetku potrebovala večji finančni vložek, ki bi lahko izhajal iz novih instrumentov financiranja.
- **Metropole** po ekološkem modelu bi lahko ustvarile največje učinke finančnih vzvodov: najprej bi bilo potrebno poskrbeti za njihovo vlogo v regionalnih energetskih in mobilnostnih sistemih z nizkimi emisijami. Potem si je treba pogledati ukrepe urbanističnega načrtovanja in izboljšanje stavbnega fonda. To pomeni oblikovanje močnih zavezništev v čezmejnem in mestno-podeželskem kontekstu ter učinkovito organizacijo sektorskih politik.
- **Mesta na višjih nadmorskih višinah in na bolj oddaljenih območjih** se bodo soočala s posebnimi izzivi zaradi podnebnih sprememb: če se vaše mesto nahaja v občutljivem ekosistemu in je odvisno od naravnih virov, potem bo ta scenarij za vas morda zanimiv, saj bodo ekološke tematike določale vaše razvojne možnosti.

Vloga deležnikov in akterjev v tem scenariju

Pri tem scenariju z modelnim pristopom ima zasebni sektor ključno vlogo. Javni sektor sam ne more izvesti tako velikega števila ukrepov, ki bi bili potrebni za tako obsežen proces preobrazbe. Za to so potrebne spretnosti, strokovno znanje in tudi zavezanost k varovanju občutljivega alpskega okolja.

To vodi do širokega nabora novih poslovnih priložnosti, ki presegajo tudi tradicionalno poslovno delovanje: javno-zasebna partnerstva, lokalno množično financiranje in koncepti socialnih inovacij bodo prevzeli večjo vlogo (npr. pri vzpostavitvi novih logističnih konceptov, rešitvah mestnega kmetovanja ...). V izogib temu, da preveč gospodarskih akterjev ne bi sledilo procesu preobrazbe, je potrebno vzpostaviti podporne mehanizme – kot recimo v okviru skrbniškega pristopa.

Zgodba iz prihodnosti:

Izvelek iz novega vodnika »Lonely Planet Alps 2050«
Tri stvari, ki jih v Ekomestu ne smete izpustiti!

1. Podnebno pozitivne počitnice

V Ekomestu boste imeli edinstveno priložnost doživeti v celoti podnebno pozitivno potovalno izkušnjo. Hotel Edelweiss ponuja počitniški paket, ki vključuje potovanje 'od vrat do vrat' z javnim prevozom ter ekološke izdelke lokalnega izvora za zajtrk. Sam hotel je prejel najnovejšo nagrado Constructive Alps, če boste torej kak petek tam, ne zamudite oglada stavbe z arhitektom.

2. Dan biotske raznovrstnosti

V Ekomestu je vsaka prva sobota v mesecu dan biotske raznovrstnosti. Domačini in turisti so vabljeni, da pomagajo mestni službi za okoljske storitve. Ob 10-ih bodite pri mestni hiši in že 10 minut kasneje boste morda obiskali ptičje hiške, skrbeli za živo mejo ali gradili kamnite zidove: pustite se presenetiti!

3. Muzej na prostem

Tukaj pa imamo še nov muzej Ekomesta na prostem, ki so ga odprli pred nekaj meseci, kjer je prikazana dobro ohranjena stanovanjska soseska iz devetdesetih let prejšnjega stoletja: enodružinske hiše, vsaka z več parkirnimi prostori, živimi mejami in pustimi zelenicami itn. Na nekaterih vrtnih mizah boste opazili celo plastično posodo. Zagotovo ne boste razočarani!

4. scenarij: Pristop, ki temelji na prebivalstvu

Vključujoč pristop za gradnjo mostov

Ta scenarij ima močno socialno usmeritev z vključujočim pristopom, ki vodi do novih življenjskih slogov in višje stopnje ozaveščenosti o interakcijah med človekom in okoljem. Po načinu delovanja 'od spodaj navzgor' vodi do učinkov preskoka na področju varstva okolja. Scenarij izhaja iz predpostavke, da bo v alpskih mestih prišlo do velikih demografskih sprememb s težnjo k rasti števila prebivalcev in veliko večje raznolikosti prebivalstva. Vendar pa ta scenarij ne temelji na enodimenzionalnem razvoju in izogibanju novim vplivom, temveč na konceptu dobrodošlice – alpska mesta to večjo raznolikost izkoristijo kot priložnost, razvijejo novo podobo in lokalno identiteto, ki temelji na močni vključenosti prebivalcev.

Rast prebivalstva: Kako izzive spremeniti v priložnosti

Vse od dvajsetih let 21. stoletja je v alpskih mestih opazen velik porast prebivalstva: po eni strani sta zmerno podnebje in usmerjenost v preživljanje prostega časa privlačna za številne starejše ljudi, ki so si za svojo upokožitev izbrali eno izmed alpskih mest. Po drugi strani pa je zaradi globalnih migracijskih tokov v Alpe prišlo več beguncev in begunk. Alpe so zaradi visoke kakovosti življenja in dobrih priložnosti za delo postale zanimive tudi za mlade družine in splošno dobre razmere so povzročile višjo rodnost kot v drugih evropskih regijah.

- Alpska mesta imajo dober ugled in funkcionalnost, vendar pa so v primerjavi z drugimi mesti manjša in v mnogih pogledih tudi prožnejša. Pri tem pomembno vlogo igrajo lokalna omrežja in povezave. Alpska mesta imajo dolgo zgodovino velikih selitev prebivalstva, pri čemer so si pridobila izkušnje in se vedno prilagajala posebnim potrebam različnih kultur in novih skupin. Predvsem turistično usmerjena mesta svoje storitve nenehno prilagajajo novim kulturam (npr. za turiste in turistke z arabskega ali azijskega trga). Mesta, ki so močno usmerjena v kmetijstvo ali proizvodnjo, so v veliki meri odvisna od delavcev in delavk, ki prihajajo izven alpske regije. Raznolikost lahko torej obravnavamo kot dolgoletno in prepoznavno značilnost Alp, ki jo je mogoče razviti v proaktiven koncept dobrodošlice.
- Novi prebivalci in prebivalke (priseljenci in priseljenke zaradi privlačnosti prostora, mestni nomadi in nomadke itn.) za svoj novi dom namenoma izberejo alpska mesta, zato jih je lažje motivirati, da prispevajo k svojemu novemu življenjskemu prostoru – če so vrata zanje odprta in so vključeni v lokalno skupnost, so pripravljeni ustvariti nekaj novega.
- Z lokalnimi mrežami in novimi skupnostnimi pristopi so bile vzpostavljene

strukture za pomoč globalnim beguncem in begunkam. Tako so nastale rešitve, ki so koristne tako za novo prebivalstvo z migracijskim ozadjem kot tudi za lokalno prebivalstvo (npr. z združevanjem tradicionalnih in tujih znanj, zapolnjevanjem vrzeli na trgu dela ...).

Podpiranje koncepta dobrodošlice s ciljno usmerjenim oblikovanjem politik

Spodbujanje koncepta dobrodošlice, ki temelji na prebivalstvu, pa je odvisno od posebnega javnega okvira, ki temelji na ciljih podpiranja pluralizma in omogočanja socialnega vključevanja. V številnih alpskih mestih so za podporo temu procesu določili občinskega 'socialnega mediatorja'.

- V ta namen so alpska mesta zagotovila priložnosti za dialog in javni prostor, v katerem se novo priseljeno prebivalstvo lahko poveže z dolgoletnim prebivalstvom. Novo prebivalstvo je tudi aktivno vključeno v oblikovanje participativnih postopkov načrtovanja.
- Poleg tega imata pri tem scenariju pomembno vlogo tudi izobraževanje in krepitev zmogljivosti: z lokalnimi dobrimi praksami se poudarjajo prednosti večje raznolikosti.
- Za spodbujanje tega pristopa raznolikosti je bilo načrtovanje sosesk ustrezno prilagojeno in preizkušeni so bili številni novi pristopi. Predpisi o socialnih stanovanjih so bili spremenjeni. Raziskale so se možnosti za nove kombinacije stanovanjske ponudbe – z nastanitvami za begunce in begunke ter novo prebivalstvo, ki so vključene v obstoječe soseske. Prav tako so oblikovani strožji pogoji za lastništvo sekundarnega bivališča: če je to v uporabi manj kot 50 % časa, je zanj treba plačevati dodatni davek. Lahko pa se jih uporablja v socialne namene.
- Mesta uporabljajo eksperimentalne pristope, ki podpirajo hitre procese prehoda za razvoj sosesk, kot recimo ustvarjanje prostorov za sosedске projekte ali neprofitna združenja.

Nove oblike bivanja kot prevladujoč pristop

Alpska mesta so prepoznala, da so pri soočanju z naraščajočim številom prebivalcev in prebivalk ter njihovimi stanovanjskimi potrebami nujne nove oblike bivanja. Nove stanovanjske in bivalne oblike so bile razvite ciljno usmerjeno, odražajo pristop raznolikosti in vizijo 'neto nič'.

- Nov način bivanja postane normalnost: vse več ljudi živi v novih bivalnih oblikah (npr. večgeneracijske hiše ali koncepti sobivanja, večnamenske stavbe s prilagodljivimi tlorisi, ki jih lahko prilagodimo glede na življenjsko obdobje, prostori in stavbe z mešano rabo) in imajo od njih koristi – socialna izolacija se je zmanjšala in družbene vezi so se okrepile.
- Pozitivna dinamika, ki izhaja iz takšnih oblik bivanja, je vplivala tudi na druge stvari: povečalo se je število konceptov socialnih inovacij, pojavili so se novi pristopi oblikovanja skupnosti (npr. mestni vrtovi), obstoječa društva in združenja pa pridobivajo nove člane in članice. S tem se ne izboljša le kakovost lokalnih proizvodov, temveč poveča tudi privlačnost za turiste in turistke, ki iščejo izkušnjo trajnostnih potovanj.

- Na srečo je stanovanjski trg v tem scenariju dokaj ugoden (npr. zaradi javnih naložb, kjer se v poslovnem sektorju odvijajo tranzicijski procesi, zaradi katerih postanejo proizvodne stavbe ali nekdanji logistični centri prazni, ali zaradi sprememb v turističnem sektorju) in je mogoče preizkusiti nove načine bivanja v različnih oblikah in bivalnih pogojih.

Gospodarski razvoj z močno vlogo pristopov od spodaj navzgor

Zaradi spreminjajočega se načina življenja in večje ozaveščenosti glede okoljskih in socialnih problematik so se gospodarski vzorci v alpskih mestih zelo spremenili in odražajo večjo raznolikost.

- Večja podjetja novincem in novinkam omogočajo (obvezno) poskusno zaposlitev, da ti lahko ocenijo svoje sposobnosti in najdejo primerno zaposlitev. Sektorji, ki se spopadajo s pomanjkanjem delovne sile (kot recimo področji nege in kmetijstva) ponujajo možnost kroženja na delovnih mestih ali pripravništva, da bi tako novince in novinke lahko vključili na način, ki jim ustreza.
- Gospodarske strukture so postale bolj raznolike: majhna in zagonska podjetja so postala pomembnejša, temeljijo na pristopih od spodaj navzgor in podpirajo lokalne vrednostne verige. Pojavili so se novi 'skriti prvaki', ki so v mnogih primerih neposredno povezani s pristopom raznolikosti (npr. nova zagonska podjetja v tekstilnem sektorju, ki alpsko tradicijo povezujejo z znanjem iz tujine).
- Gospodarstvo v alpskih mestih je dobilo nov obraz: pomembno vlogo igrajo koncepti socialnih inovacij in nekomercialne ponudbe, npr. s ponudbo dela za begunce in begunke ali prostovoljnega dela za starejše občane in občanke, ki so se zaradi visoke kakovosti življenja odločili živeti v alpskih mestih.
- V tem scenariju igra pomembno vlogo tudi t.i. 'coworkation' (ki združuje vidike skupnosti, dela in počitnic): turisti in turistke, 'delovni nomadi in nomadke' in ljudje na študijskem dopustu prispevajo k lokalnim projektom in podpirajo tako okoljski kot tudi družbeni razvoj.

Učinki prelivanja na varstvo okolja in kulturni razvoj

Nove oblike bivanja in novi življenjski slogi s seboj prinesejo tudi večjo ozaveščenost o interakcijah med človekom in okoljem, predvsem pa o ekosistemih in biotski raznovrstnosti. Posledice pristopa, ki temelji na prebivalstvu, so:

- Nadcikliranje, mestna proizvodnja, mestno kmetovanje in vrtnarjenje: vse to so sinergije med novim družbenim konceptom alpskih mest, ki temelji na novih življenjskih slogih, in ohranjanjem ekosistemov in biotske raznovrstnosti.
- Delitvena ekonomija v tem scenariju igra pomembno vlogo: ne samo v mobilnostnem sektorju, temveč tudi v povezavi s stanovanji, proizvodnim materialom in delovnimi prostori. Prostori za sodelo ponujajo učinkovit način zagotavljanja pisarniških prostorov za ljudi, ki delajo na daljavo ali ki v Alpah delajo na podlagi projektnih pogodb.

- Urbana kultura in dediščina se razvijata v skladu z večjo raznolikostjo – mešanje starega in novega, tradicionalnih in tujih veščin. Ta nova alpska kultura je postala element privlačnosti in na tej osnovi se je razvila alternativna turistična ponudba.

Digitalizacija in odprto upravljanje

Ves ta razvoj je bil dosežen s strategijami digitalizacije alpskih mest, ki podpirajo popolnoma vključujoč pristop odprtega upravljanja.

- Vsi prebivalci in prebivalke so kot aktivni partnerji vključeni v upravljanje in načrtovanje kot del izrazitega pristopa opolnomočenja. Pozvani so, da soustvarjajo nove strategije in aktivno sodelujejo pri sprejemanju odločitev na lokalni ravni.
- Digitalne rešitve v alpskih mestih podpirajo tudi delitveno ekonomijo, lokalni trg dela ter pristope socialnih inovacij. Odprte inovacijske platforme vsem prebivalcem in prebivalkam zagotavljajo virtualno tržnico za oblikovanje idej ter izmenjavo proizvodov in storitev.

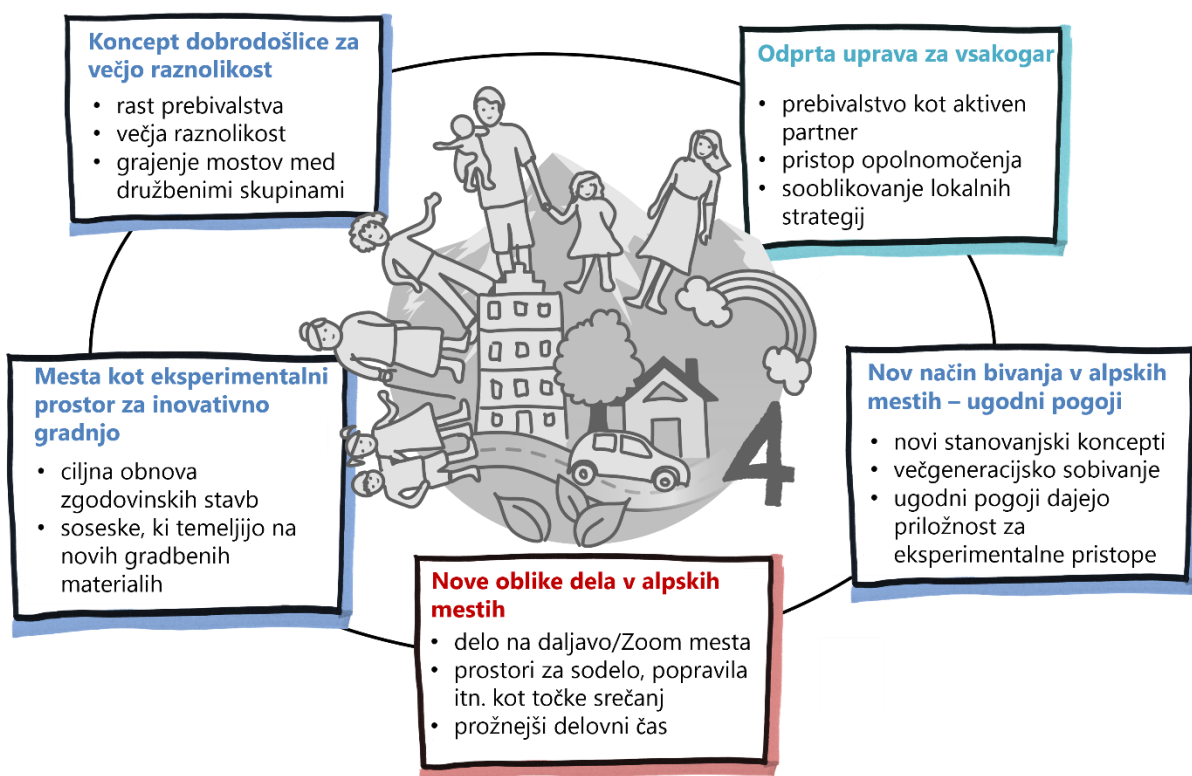
Kaj bi lahko šlo narobe pri tem scenariju?

Ta scenarij ponazarja idealistično sliko pluralističnega alpskega mesta, ki v celoti izkorišča vse sinergije in prednosti, ki izhajajo iz večje raznolikosti, in ki vse politične sile usmerja v razvoj tega pristopa. Vendar pa bi lahko na tej poti dosegli več prelomnih točk:

- Konflikti, ki bi nastali na osnovi ksenofobije ali dezinformacij: prebivalstvo, ki že dlje časa biva v določenem mestu, je lahko preobremenjeno z novim prebivalci in prebivalkami ter njihovimi drugačnimi potrebami in idejami. Želi si ohraniti stanje, kot ga pozna, in se boji negativnih družbenih ter gospodarskih posledic, predvsem če se gospodarstvo nahaja v težavah. Dejansko lahko koncept dobrodošlice deluje le v okolju, kjer se uporabljata dialog in participacija, ki se vzpostavita na osnovi mediacijskih izkušenj in mehanizmov za reševanje sporov.
- Družbena segregacija: če prostorsko načrtovanje in načrtovanje sosesk ne bosta v celoti prilagojena konceptu dobrodošlice, bi lahko dosegli prelomne točke, vezane na družbeno segregacijo. Če begunci in begunke na primer živijo v bolj oddaljenih krajih, bi jih bilo morda težko doseči in jih vključiti v lokalni trg dela in družbo. Podobno bi se lahko zgodilo, da priseljenci in priseljenke 'srebrne generacije', ki so sem prišli zaradi privlačnosti kraja, pristanejo v 'vzporednih vesoljih', ki niso povezana z drugimi deli alpskih mest.
- Prav tako bi prihodnje zdravstvene ali okoljske krize ovirale pristop raznolikosti: če se morajo ljudje izolirati, da bi s tem preprečili širjenje bolezni, ali če jim grozijo vročinski valovi ali ponavljajoča se neurja, se ne morejo vključiti v dialog in v izmenjave, zaradi česar celoten proces obtiči.

Naslednja ilustracija prikazuje pet ključnih elementov scenarija 'Pristop, ki temelji na prebivalstvu'. Celoten zemljevid prihodnosti z vsemi projekcijami prihodnosti je na voljo v [Prilogi 2: Tematsko ozadje scenarijev](#) (del B).

4. scenarij: Pristop, ki temelji na prebivalstvu

Slika 8: 4. scenarij – Pristop, ki temelji na prebivalstvu

KAJ PA MOJE MESTO?

Natančneje prilagajanje scenarija »Pristop, ki temelji na prebivalstvu«:

Spreminjajočih se vzorcev prebivalstva in novih pristopov za soočanje z večjo raznolikostjo ni mogoče razviti s miselnostjo, da velja 'ena rešitev za vse'. Mesta v različnih geografskih okoljih se bodo soočala z različnimi izzivi:

- **Mesta na poti gospodarskega ali družbenega nazadovanja** si bodo ta scenarij morda razlagala kot razvojno vizijo. Negativni učinki prehoda, kot so izseljevanje, prazni prostori in padajoče cene, odpirajo pot za lažje prilagajanje novim življenjskim slogom in novim delovnim vzorcem. Poleg tega z razvojem ali podporo pobud za soustvarjanje in deljenje prizadevanja še povečamo in okrepimo identifikacijo z lokalno skupnostjo ter kulturo.
- **Manjša mesta z bolj 'samostojnim' položajem** lahko razvijejo ciljno usmerjene rešitve, ki v celoti ustrezajo njihovim potrebam in temeljijo na obstoječih socialnih mrežah. Strategije soustvarjanja in eksperimentalne pristope je mogoče prilagoditi na lažji način.
- **Mesta, ki so del večjih poselitvenih območij** in ki so tesno povezana s tokovi dnevnih migracij ter večjih ekonomskih mrež, se bodo soočala z večjimi težavami: socialne vezi so že sedaj manj izrazite; življenjski slogi in potrošniški vzorci so bolj 'globalni' in zanimanje za eksperimentalne pristope bo verjetno dokaj majhno. Za takšna mesta bi bilo morda zanimivo sprožiti pristop večje raznolikosti s kakšnimi pilotnimi projekti, kot so recimo kavarna popravil 'Repair café' ali prostori za sodelo, ki so odprti za vse in v katerem se stari prebivalci in prebivalke srečujejo z novimi in kjer so dobrodošle izmenjave veščin in idej.
- V **alpskih metropolah** verjetno obstajajo niše ali soseske, kjer se ta pristop raznolikosti že oblikuje. Večja alpska mesta lahko aktivno promovirajo prednosti teh novih oblik bivanja in jih prilagajajo tudi drugim delom mesta, namesto da bi ta razvoj pustila v nišnem položaju. Pri razvoju novih stanovanjskih območij ali pri reorganizaciji sosesk lahko na primer že obstoječe niše služijo kot 'twinning partnerstva' za boljše izkoriščanje prednosti.

Vloga deležnikov in akterjev v tem scenariju

Ta scenarij je deležen močne podpore civilne družbe in preko pristopov od spodaj navzgor (pristop, ki izhaja iz prebivalstva). Javni sektor se do neke mere umakne: premik od strožje ureditve k zagotavljanju okvirov in omogočanju pogojev.

Meja med civilno družbo in zasebnimi deležniki se v tem scenariju zabriše, saj imajo večjo vlogo socialna in neprofitna podjetja. Zato bi morda bila potrebna tudi prilagoditev občinskih financ, če na primer poslovni davki ne veljajo za socialna podjetja.

Javni sektor mora v tem scenariju na novo opredeliti svojo vlogo, zlasti zato da bi izpolnil svojo funkcijo spodbujevalca. To ne vključuje le zagotavljanja novih digitalnih rešitev za podporo odprtim upravnim strukturam ali virtualni tržnici, temveč predstavlja tudi podporo za razvoj podjetij in svetovanja. Za to bodo potrebne nove veščine in nova kultura v lokalni upravi.

Zgodba iz prihodnosti:

Pridite in se pridružite naši kavarni Café EsperALPo!

Naša mednarodna kavarna za mlade je kraj, kjer lahko sklepate nova prijateljstva in se naučite kaj novega o vašem alpskem mestu. Začeli smo kot mentorski program na šoli Mont Blanc, sedaj pa smo že pravo vozlišče za nove prebivalce in prebivalke v našem mestu. Ponujamo sledeče:

- Esperanto za vse: sprejemamo novo dinamiko globalnega gibanja Esperanto – vsak bo našel sogovornika ali sogovornico.
- Alpske vrvne ekipe: tandemi so za 'nižinarje', tukaj oblikujemo vrvne ekipe: lahko vam pomagamo pri iskanju zaposlitve, pripravništva ali usposabljanja pri naših lokalnih podjetjih – vse naše podpornike in podpornice ter njihova prosta delovna mesta lahko najdete v naši aplikaciji EsperALPo.
- Kavarna popravil Repair café in trgovina z dediščinsko ponudbo: ali obvladate kakšne posebne rokodelske ali umetniške veščine? V naši kavarni popravil in trgovini z dediščinsko ponudbo boste našli vse orodje in tehnično podporo, ki jo potrebujete – vi pa imate možnost, da našim alpskih proizvodom dodate svojo kulturno noto.
- Inkubatorski petek: vsak petek našo kavarno odpremo podjetnikom in podjetnicam zagonskih podjetij, investitorjem in investitorkam v množičnih oblikah financiranja ter našim podpornikom in podpornicam – svojo poslovno idejo ali svoj inovativni socialni projekt lahko razvijete skupaj z vodilnimi v lokalnem gospodarstvu.
- Prečesimo mesto: pridružite se nam pri naših tedenskih sprehodih po mestu. Ti obsegajo tako vodene izlete v naše čudovite gore kot tudi obiske naših lokalnih projektov in pobud. Če bi želeli organizirati sprehod v sklopu ponudbe 'Prečesimo mesto', se nam oglasite.

5. scenarij: Zasilna zavora Stroga ureditev in zaščita za ohranjanje dobre kakovosti življenja

V tem scenariju so netrajnostni življenjski slogi in gospodarski vzorci povzročili pospešeno degradacijo okolja in prekomerno izkoriščanje nosilnih zmogljivosti Alp. Podnebne spremembe so povečale konflikte glede vode, izzive za gorsko kmetijstvo in bolezni, ki jih povzroča vročina. Vedno večji delež individualne mobilnosti in turističnega povpraševanja je povzročil, da je nosilna zmogljivost alpskih mest dosegla svoje meje. Prelomne točke so postale zaznavne in alpska mesta so primorana potegniti 'zasilno zavoro', da bi lahko ohranila dobro kakovost življenja in se izognila nadaljnjim nepopravljivim vplivom na alpsko naravo in biotsko raznovrstnost. Vzpostavila so zelo stroge regulativne pristope, ki temeljijo na mehanizmu ukazovanja in nadzora. Prav tako je bilo potrebno uvesti tehnološko usmerjene tranzicijske pristope, spremembe v potrošniških vzorcih in življenjskih slogih.

Regulativni pristopi v izogib nepopravljivim vplivom na okolje

Vsi sektorji, ki vplivajo na lokalno okolje, naravo in biotsko raznovrstnost, so urejeni s pomočjo pristopov načrtovanja ukrepov ob nepredvidljivih dogodkih.

- Zaradi vedno večjega števila ljudi, ki v alpsko regijo prihajajo v dvajsetih letih 21. stoletja, se je v primerjavi s prejšnjimi desetletji povečal pritisk na naravne ekosisteme in okoljske vire. Mesta so zato zelo omejila delež priseljencev in priseljenk, ki sem prihajajo zaradi privlačnosti prostora, mestnih nomadov in nomadk ter turistov in turistk in sicer tako, da uravnavajo rast prebivalstva ter delež sekundarnih bivališč in turističnih kapacitet. Prednostna naloga pri tem je, da za obstoječe prebivalstvo ohranijo dobro kakovost življenja, po načelu 'majhno, a lepo'. Turizem še vedno predstavlja vir dohodka, vendar so se ekološki davki in cene nastanitev močno povečali.
- Prakse prostorskega načrtovanja so močno usklajene z ozelenitvijo in krepitvijo podnebne odpornosti. Sedaj vsi postopki načrtovanja prispevajo k prizadevanjem za ohranjanje, med drugim z dopolnjevanjem na naravi temelječih rešitev z močnimi družbenimi in okoljskimi zaščitnimi ukrepi, da se zagotovijo številne koristi za biotsko raznovrstnost, podnebje in ljudi. Podobno se uveljavlja obnova hiš in stavb na osnovi pristopa 'od zibelke do zibelke' – z uporabo tradicionalnih gradbenih materialov in tehnik ter novih pristopov, kot je recimo modeliranje podatkov o zgradbah.
- V sodelovanju z velikimi podjetji ali industrijskimi obrati so bile razvite 'strategije globokega razogličanja': skupaj s strokovnjaki in strokovnjakinjami s posameznih področij se opredeli celoten nabor rešitev čistih tehnologij, lokalnim podjetjem pa se določijo hitra prehodna obdobja za njihovo popolno izvajanje.

Varstvo okolja: upoštevanje nosilnih zmogljivosti

Pospešila so se vsa prizadevanja za varstvo okolja, pri čemer je bilo treba posebej upoštevati omejene nosilne zmogljivosti občutljivega alpskega okolja:

- Sistemi za obnovljive vire energije so bili deležni znatne nadgradnje, da bi s tem podprli tudi energetske avtonomije. To možnost še posebej cenijo alpska mesta z zahtevnimi topografskimi razmerami, ki se soočajo s tveganjem, da bodo zaradi naravnih nevarnosti ostala brez oskrbe z energijo.
- Pri uporabi zemljišč je bila sprožena zasilna zavora: uporaba novih površin ni dovoljena; namesto tega se mesta osredotočajo na konsolidacijo in zgoščevanje, na primer s prednostnim izkoriščanjem prostih zemljišč za nove stavbe, recikliranjem mestnih površin in povečanim vertikalnim razvojem. Obstoječa pozidana območja se 'razpečatijo' in prekrijejo z bolj propustnimi materiali ter ozelenijo, kjer je to mogoče.
- Da bi se izognili pomanjkanju vode in konfliktom v rabi je poraba vode je strogo urejena. Negativni vplivi te regulacije vode na gorsko kmetijstvo in turizem (umetno zasneževanje) so bili skrbno pretehtani in vodni viri so prednostno namenjeni uporabi, ki je skladna s splošnimi okoljskimi cilji.
- Stanovanjska problematika je zaradi mehanizma zasilne zavore manj pereča, pritisk se je zmanjšal in stanovanja so ponovno postala cenovno dostopnejša. Ko se je prvič uporabil pristop zasilnega zaviranja, so se stroški stanovanj povečali, saj je bilo treba kratkoročno vlagati v ukrepe za povečanje učinkovitosti. Vendar je to srednjeročno pomenilo nižje vzdrževalne stroške. Dodatni predpisi za kapacitete turističnih nastanitev, oddajanja namestitev v okviru Airbnb in splošne omejitve najemnih cen so privedli do izboljšav na stanovanjskem trgu.
- Ker pritiskov rasti ni več, so vzorci bivanja še vedno precej tradicionalni, s poudarkom na enodružinskih hišah, vendar so upoštevani nekateri novi trendi in razvoji (npr. majhne hiše, večnamenske stavbe).

Življenjski slogi: hiter prehod od netrajnostnega do zelo ozaveščenega

Vse od pandemičnega desetletja v dvajsetih letih 21. stoletja so življenjski slogi in potrošniški vzorci postali zelo nezdravi in okolju neprijazni. Tudi z visoko stopnjo ozaveščenosti glede podnebnih sprememb in drugih okoljskih pritiskov so bili številni posamezni ukrepi le polovičarski. Predvsem na področju mobilnostnih vzorcev je v tridesetih letih ponovno prišlo do izjemnega povečanja uporabe avtomobilov, zlasti po tem, ko so se na trgu pojavili električni avtomobili z dolgim dosegom baterij ter avtonomni avtomobili. Rešitve javnega prevoza in druge alternativne oblike mobilnosti se je zanemarjalo.

Medtem ko prelomne točke v tem scenariju postajajo zaznavne, je potrebno netrajnostne življenjske sloge in potrošniške vzorce hitro spremeniti:

- Življenjski slogi so bili hitro usmerjeni v trajnostne oblike, poleg tega pa so se izvajali strogi predpisi in finančne spodbude. Tako so mnoga alpska mesta recimo uvedla sistem podpre za tiste, ki so se odločili opustiti svoj osebni avto ali se preseliti v manjše stanovanje.

- V tem scenariju so avtomobili in dostavna vozila v alpskih mestih z redkimi izjemami praktično prepovedani, vsa ostala potovanja in logistični procesi pa so preusmerjeni na alternativne prometne rešitve. Vzpostavljen je brezplačen javni prevoz, za zmanjšanje števila opravljenih poti na delo in nazaj pa so na voljo učinkovite rešitve za sodelo.
- S predpisi in spodbudami so potrošniški vzorci postali bolj lokalni: ljudje se vedno bolj zavedajo potrebe po zaščiti svojih mest in svoje identitete in zato podpirajo lokalne proizvajalce ter celo sami prispevajo k podpori lokalne vrednostne verige – kot kupci in z vključevanjem v projekte socialnih inovacij.

Lokalizirane gospodarske in upravne strukture

Strukture upravljanja so prilagojene geografskemu obsegu vidnih prelomnih točk s težnjo po vračanju k majhnim in zaščitnim strukturam. Podobno velja za gospodarske strukture.

- Strukture upravljanja so optimizirane glede na posamezno mesto, njihov glavni cilj pa je ohranitev visoke kakovosti življenja – to je lahko na račun okoliških območij ali drugih mest z manj ambicioznimi predpisi.
- Ta pristop je možen predvsem z močnim, znanstveno usmerjenim javnim upravljanjem, medtem ko je vključenost prebivalstva omejena.
- Urbane rešitve za digitalizacijo in avtomatizacijo se razvijajo ciljno usmerjeno, da bi tako podprle varstvena prizadevanja (npr. spremljanje ekosistemov) pa tudi da bi prebivalcem pomagale zmanjšati potrebo po mobilnosti in porabi energije. To vodi do novih vzorcev dela z bolj oddaljenim in prilagodljivim delom ('živeti dobro življenje') ter virtualizacijo v korist prebivalcem Alp.
- Zaradi velikih varstvenih prizadevanj so alpska mesta v tem scenariju postala območja kulturne dediščine.

Kaj bi lahko šlo narobe pri tem scenariju?

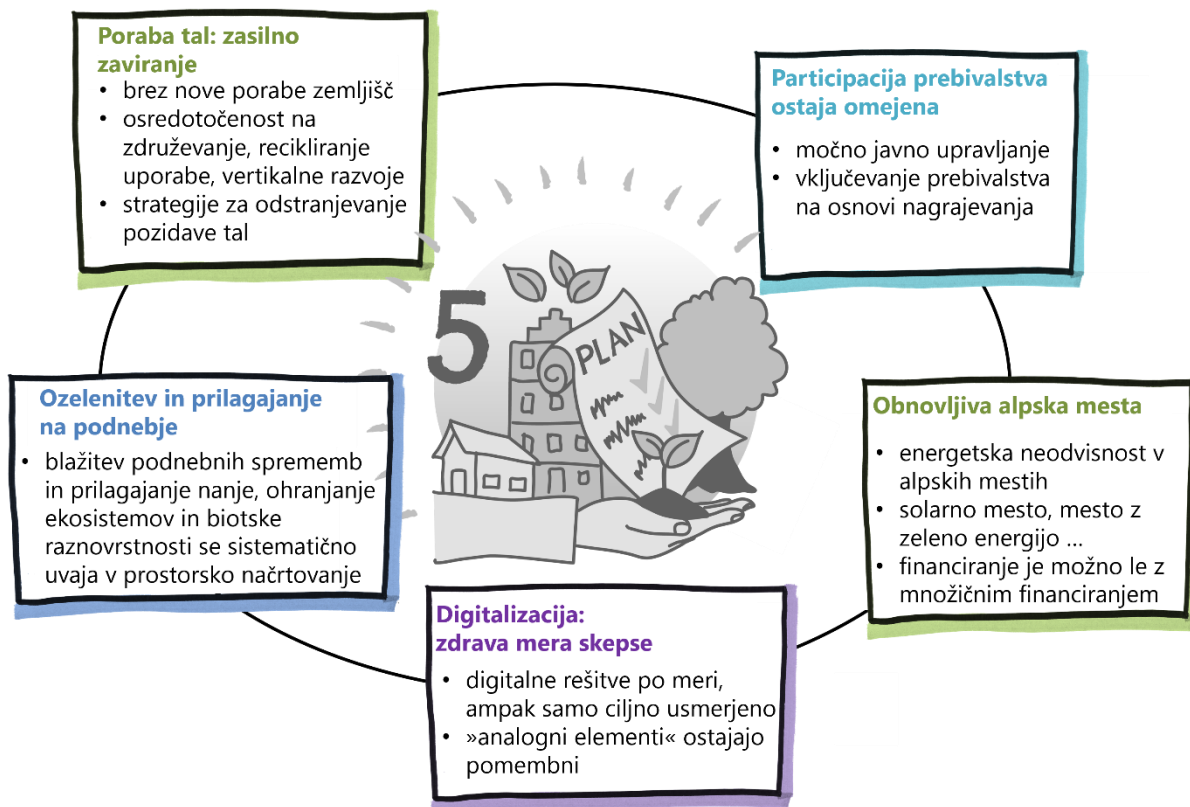
Ta scenarij je sam po sebi odziv na že opazne okoljske prelomne točke s poudarkom na močnem regulativnem pristopu. Vendar je ta pristop potrebno razviti skrbno in pri tem upoštevati prejšnje izkušnje iz podobnih kriznih situacij, da bi se izognili drugim prelomnim točkam.

- Družbeni konflikti: v tem scenariju se hitro razvijajo regulativni mehanizmi z negativnimi učinki na varnost v načrtovanju. Izkušnje s pandemijo covid-19 so pokazale, da je participacija v takšnih procesih težavna in da je potrebno močno ter transparentno vodenje z jasno zastavljenimi okvirnimi pogoji. Dobra komunikacija je torej v tem scenariju bistvenega pomena za družbeno stabilnost. Družbeni konflikti se pojavijo tam, kjer je neenakomerno, večje ekonomsko breme na gospodinjstvih z nižjimi dohodki, ki se zaradi predpisov soočajo z naraščajočimi stroški bivanja, hrane in mobilnosti.
- Gospodarska stabilnost: vprašljivo je, ali je tak izoliran regulativni pristop dolgoročno ekonomsko uresničljiv. Vendar bi se lahko alpska mesta s svojo močno usmerjenostjo na lokalne vrednostne verige in možnostjo, da postanejo energetska avtonomna, izognila gospodarskim prelomnim točkam.

- Sankcije drugih regij ali bojkoti: izoliran pristop bi lahko povzročil tudi negativne učinke za druga okoliška mesta in regije ter bi lahko pomenil gospodarske sankcije, bojkote ali podobne ukrepe, ki dolgoročno destabilizirajo tako delovanje samega mesta kot tudi širše regije.

Naslednja ilustracija prikazuje pet ključnih elementov scenarija 'Zasilna zavora'. Celoten zemljevid prihodnosti z vsemi projekcijami prihodnosti je na voljo v [Prilogi 2: Tematsko ozadje scenarijev](#) (del B).

5. scenarij: Zasilna zavora

Slika 9: 5. scenarij – Zasilna zavora

KAJ PA MOJE MESTO?

Natančneje prilagajanje scenarija »Zasilna zavora«

Scenarij zasilne zavore bo v določenih naselitvenih in gospodarskih okvirih lažje izvajati kot v drugih. Pri tem scenariju ima ključno vlogo stopnja medsebojnih povezav v širšem sistemu poselitve:

- Ta situacija povečuje izpostavljenost prelomnim točkam: zgolj **mesta z močnim in raznolikim izhodiščem** v učinkoviti in funkcionalni regiji bodo lahko uravnotežila zaščito na eni strani in vključujoče življenjske pogoje na drugi strani.
- Zlasti tista alpska mesta, ki so že **precej avtonomna** v smislu lokalne vrednostne verige, proizvodnje energije itn., bodo imela sredstva za izvajanje elementov tega scenarija. To so lahko mesta v za Alpe značilnih topografskih razmerah, na primer na koncu doline ali na gorski planoti. **Mesta, ki so tesno povezana v večje sisteme naselij**, na primer v glavnih alpskih dolinah, se bodo soočala s še večjimi težavami, zlasti če se sistem naselij razteza čez meje. V tem primeru scenarij zasilnega zaviranja najprej zahteva reorganizacijo struktur upravljanja in uskladitev pravnih odgovornosti (kar je morda lažje izvesti, če se bliža velika kriza).
- **Turistična mesta** bodo potrebovala poseben pristop, da bi se izognila zlomu turističnega gospodarstva. Turistična dejavnost se bo morala bistveno prilagoditi: vendar bi lahko omejeno število obiskovalcev, okolju prijazna infrastruktura in ponudbe ter ambiciozni programi obnove zgradb na dolgi rok povečali ugled kraja

Vloga deležnikov in akterjev v tem scenariju

V tem scenariju ima javni sektor osrednjo vlogo. Po dveh desetletjih splošne politike nevmešavanja v dvajsetih letih 21. stoletja (ko so bile vse sile usmerjene v boj proti pandemiji covid-19 in njenim posledicam) in po tridesetih letih 21. stoletja, ko je bil pristop k obvladovanju podnebnih sprememb osredotočen na tehnologijo, so javni organi končno spoznali, da je v izogib nepopravljivim posledicam v okolju potrebno ubrati pot obsežnih in prepričljivih prizadevanj za zaščito okolja.

V ta pristop sta vključeni civilna družba in gospodarska sfera, sicer ne toliko v soustvarjalni vlogi, temveč bolj v načinu prepoznavanja primerov stiske, za podporo mehanizmov, ki blažijo prehod, in za razvoj spremljevalnih ukrepov v primeru neželenih razporeditvenih vplivov. Splošni pristop ne temelji le na regulativnih ukrepih, temveč tudi na individualnem nagrajevanju in financiranju, na primer z uporabo pristopov 50:50, pri katerih se prihranke zaradi zmanjšane porabe energije v javnih stavbah delno deli z njihovimi uporabniki in uporabnicami.

Zgodba iz prihodnosti:

»Opravičujem se za podcenjevanje podnebnih groženj«

Intervju z odstavljenim županom za 'Južnotirolski podkast dneva'

Novinar: G. Villaqua, skorajda 20 let ste bili župan tega mesta, vse dokler ni uničujoč zemeljski plaz povzročil javnih nemirov in ste bili prisiljeni k odstopu. Sedaj ste se pridružili programu izmenjave za odločevalce v Alpah – kakšni so vaši prvi vtisi tega programa?

G. V.: *Trenutno v majhnem kraju Santa Maria opravljam pripravništvo. Na prvi pogled se njihov pristop zdi precej nenavaden: tudi oni so se v tridesetih letih soočali s hudimi podnebnimi dogodki in popolno spremembo v vzorcu padavin, zato je zimski turizem popolnoma izginil. Toda namesto da bi se odločili za pristop z visokim tveganjem, kot smo to storili v mojem mestu, so se nosilci odločitev v mestu Santa Maria odločili, da potegnejo 'zasilno zavoro' in so začeli uvajati strogo regulativno politiko.*

Novinar: To se res zdi nenavaden pristop, ampak iz Santa Marie sem slišal, da je kakovost življenja tam menda na zelo visoki ravni. Kako se to ujema?

G. V.: *Moj prvi vtis je bil, da je to noro. Vse je zaščiteno in prepovedano. Toda izvedel sem, da ukrepe spremlja socialni in gospodarski program, ki spodbuja podnebno odgovorno lokalno gospodarstvo – in dejansko bi odločevalci iz vsega sveta radi obiskali ta kraj in dobili več informacij.*

Novinar: Katera so doslej vaša glavna spoznanja s te izmenjave?

G. V.: *Moje glavno spoznanje je, da je treba negotovosti podrobneje preučiti. Za razliko od mojega mesta, kjer smo 'živel' v sedanjem trenutku'. Zaposlenost je bila najvišja, turizem je cvetel in nikakor si nismo znali predstavljati, da bi uvedli kakršne koli regulativne ukrepe. Ko pa se je zgodil zemeljski plaz, zaradi katerega smo bili več kot leto dni odrezani od glavne cestne in železniške povezave, se je to 'brezskrbno življenje' hitro končalo. Z mojega vidika bi bilo čudovito, če bi lahko razvili pristop, ki bi zajemal najboljše elemente obeh pristopov: upošteval bi okoljske prelomne točke in istočasno bi omogočal gospodarsko blaginjo. Da bi pa to bilo možno, se moramo povezati z drugimi občinami v naši regiji – z majhnimi soseskami in večjimi središči – in perspektivno upravljati ta vprašanja na celotnem območju.*

4. Literatura

- Andersson, J. (2020): Ghost in a Shell: The Scenario Tool and the World Making of Royal Dutch Shell. V: Business History Review, Volume 94, Issue 4, Winter 2020, str. 729–751. Na spletu: <https://www.cambridge.org/core/journals/business-history-review/article/ghost-in-a-shell-the-scenario-tool-and-the-world-making-of-royal-dutch-shell/160EB5BBF6E4ACD378E2DE4CBAB39521>.
- European Environment Agency (2019): Drivers of change of relevance for Europe's environment and sustainability, EEA Report No 25/2019, Copenhagen. Na spletu: <https://www.eea.europa.eu/publications/drivers-of-change>.
- Gausemeier, J., Fink, A., Schlake, O. (1998): Scenario Management: An Approach to Develop Future Potentials. V: Technological Forecasting and Social Change 59, str. 111–130.
- Goodspeed, R. (2020): Scenario Planning for Cities and Regions, Managing and envisioning uncertain futures, Columbia University Press.
- Joint Research Centre (2019): The Future of Cities. Publications Office of the European Union. Na spletu: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC116711>.
- Kosow, H., Gaßner, R. (2008): Methoden der Zukunfts- und Szenarioanalyse: Überblick, Bewertung und Auswahlkriterien, Werkstattbericht Nr. 103, Institut für Zukunftsstudien und Technologiebewertung, Berlin. Na spletu: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC116711/the-future-of-cities_online.pdf
- Kosow, H., León, C. D. (2015): Die Szenariotechnik als Methode der Experten- und Stakeholdereinbindung. V: Niederberger M./Wassermann S. (Hrsg.): Methoden der Experten- und Stakeholdereinbindung in der sozialwissenschaftlichen Forschung, Wiesbaden, Springer Fachmedien, str. 217–241.
- Hagemeyer-Klose, M., Albers, M., Richter, M., Deppisch S. (2013): Szenario-Planung als Instrument einer „klimawandelangepassten“ Stadt- und Regionalplanung – Bausteine der zukünftigen Flächenentwicklung und Szenarienkonstruktion im Stadt-Umland-Raum Rostock. V: Raumforschung Raumordnung (2013) 71: str. 413–426.
- Oteros-Rozas, E., Martín-López, B., Daw, T., Bohensky, E. L., Butler, J., Hill, R., Martín-Ortega, J., Quinlan, A., Ravera, F., Ruiz-Mallén, I., Thyresson, M., Mistry, J., Palomo, I., Peterson, G. D., Plieninger, T., Waylen, K. A., Beach, D., Bohnet, I. C., Hamann, M., Hanspach, J., Hubacek, K., Lavorel, S., Vilardey, S. (2015): Participatory scenario planning in place-based social-ecological research: insights and experiences from 23 case studies. V: Ecology and Society 20(4): 32.
- Reibnitz, U. v. (1992): Szenario-Technik: Instrumente für die unternehmerische und persönliche Erfolgsplanung. 2. Aufl., Wiesbaden, Springer Fachmedien.

Scenario Management International (2020): The Future of Urban Mobility 2040. Scenarios and perspectives for tomorrow's mobility systems. Na spletu: https://www.scmi.de/images/downloads/dateien/scmi_study_urban-mobility.pdf

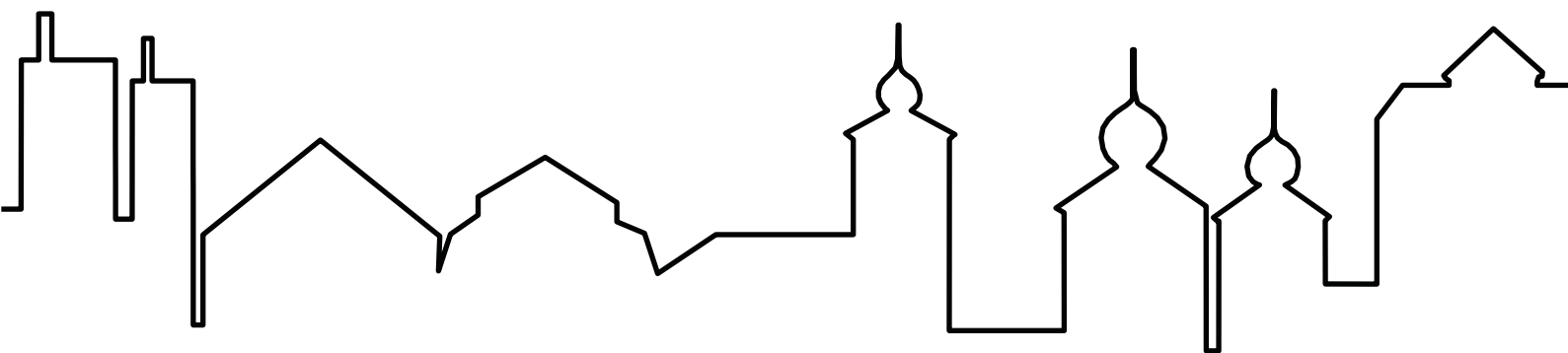
Zukunftsinstitut (2021): Dokumentation Megatrends. Na spletu: https://www.scmi.de/images/downloads/dateien/scmi_study_urban-mobility.pdf

ALPSKA MESTA

Ključni dejavnik za trajnostni razvoj v alpski regiji

Štiri predpostavke za
trajnostni urbani razvoj

AVTORJI IN AVTORICE PREDPOSTAVK

Tobias Chilla, Dominik Bertram, Markus Lambracht (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg FAU), Helen Lückge (Climonomics), Marc Pfister (Federal Office for Spatial Development ARE)

PRESEDUJOČI DELOVNI SKUPINI

Marc Pfister (Federal Office for Spatial Development ARE)

ČLANI IN ČLANICE DELOVNE SKUPINE

Avstrija: Andreas Bartel (Umweltbundesamt Österreich) | Oliver Bender, Valerie Braun (Österreichische Akademie der Wissenschaften)

Francija: Benoît Fanjeau (Administration régionale de Provence Alpes Côte d'Azur) | Isabelle Paillet (Ministère de la Transition Écologique) | Sylvie Vigneron (Commissariat de massif des Alpes)

Italija: Michele Munafò (ISPRA) | Andrea Omizzolo, Elisa Ravazzoli (EURAC research)

Lihtenštajn: Stefan Hassler, Heike Summer (Liechtensteinische Landesverwaltung)

Monako: Jessica Astier, Astrid Claudel-Rusin, Julie Davenet (Direction de l'Environnement)

Nemčija: Andra Giehl (StMWi Bayern) | Lukas Kühne (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat) | Florian Lintzmeyer (ifuplan)

Slovenija: Blanka Bartol, Jernej Červek, Lenča Humerca Šolar (Ministrstvo za okolje in prostor)

Švica: Karin Augsburg, Silvia Jost, Sébastien Rieben (Federal Office for Spatial Development ARE)

Evropska komisija: Andrea Bianchini (GD za okolje)

Organizacije opazovalke: Magdalena Holzer, Claire Simon (Društvo Alpsko mesto leta) | Elena Di Bella (Euromontana) | Katharina Gasteiger (Povezanost v Alpah) | Wolfgang Pfefferkorn (CIPRA International) | Maarit Ströbele, Bernhard Tschofen (ISCAR)

KOORDINACIJA

Živa Novljan, Aureliano Piva (Stalni sekretariat Alpske konvencije)

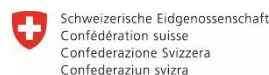
Naslovnica: REVITAL Integrative Naturraumplanung GmbH, Avstrija

Prevod: Intralp, Italija

Lektura: Stalni sekretariat Alpske konvencije

www.alpinetowns.alpconv.org

© Švicarsko predsedstvo Alpske konvencije 2021/2022

Swiss Confederation

Federal Office for Spatial Development ARE

Štiri predpostavke za trajnostni urbani razvoj

9. poročilo o stanju Alp (RSA 9) 'Alpska mesta' je namenjeno oblikovalcem lokalnih politik in se usmerja v mednarodno sodelovanje na ravni Alp. Poročilo predstavi in komentira tako *stanje* alpskih mest kot tudi *izzive* in *priložnosti*, ki oblikujejo prihodnje poti²⁷. Prvi del poročila predstavlja pomembno bazo dokazov za politično ukrepanje: za posamezne strategije bo treba konkretizirati tematske prednostne naloge ter praktične možnosti. Drugi del poročila v ta namen ponuja vrsto možnih scenarijev in rešitev.

Alpska mesta doslej še niso bila zelo pomembna tema v strateškem razmišljanju o razvoju Alp na transnacionalni ravni. Nedvomno imajo alpska mesta ključno vlogo pri trajnostnem prostorskemu razvoju: gospodarska blaginja in inovacije, dobri življenjski pogoji, učinkovito zagotavljanje splošnih storitev in zmogljive strukture mobilnosti so v veliki meri odvisni od alpskih mest.

Alpska mesta so tudi ključnega pomena za trajnostni razvoj celotnega območja. Učinkovita prostorska organizacija je sestavni del boja proti podnebnim spremembam in upadu biotske raznovrstnosti, hkrati pa prispeva k splošnim prizadevanjem za varstvo okolja. Alpska mesta lahko s pomočjo močnih povezav med mestnimi in podeželskimi območji delujejo kot gonilna sila za družbenogospodarske spremembe na večjih območjih. Upoštevanje in nadaljnji razvoj vseh teh funkcij je bistvenega pomena za trajnostni razvoj v Alpah.

RSA 9 oblikuje nove zamisli in poglede na alpska mesta, ki služijo kot navdih za oblikovanje politik na različnih ravneh, od občinske do mednarodne. Ugotovitve poročila smo strnili v *štiri predpostavke za alpska mesta*. Menimo, da so te štiri predpostavke temeljnega pomena za vse kraje in da bi morale predstavljati začetek spremembe našega pogleda na Alpe:

1. Alpska mesta imajo ključno vlogo, ki presega njihovo velikost
2. Alpska mesta povezujejo mestna in podeželska območja
3. Alpska mesta ostajajo v ospredju
4. Alpska mesta postajajo vozlišča povezovanja

²⁷ Glej znanstveno razpravo v 1. delu: *Dejstva, zemljevidi in znanstvene razprave* ter participativno zastavljene scenarije za prihodne razvojne poti v 2. delu: *Pet podob prihodnosti*.

1. Alpska mesta: ključna vloga, ki presega njihovo velikost

Mnoga alpska mesta so majhna, vendar opravljajo bistvene funkcije za večja območja. Pogosto so vključena v pomembne globalne mreže in se ponašajo z impresivnim ugledom, recimo zaradi njihovega pomena za turizem (Sölden, Obersdorf ali Cortina d'Ampezzo), njihove politične vloge (Davos, Vaduz ali Monako) ali kot sedeži podjetij (Reutte, Schaan). Lahko bi rekli, da bi z uporabo 'faktorja 10', s katerim bi pomnožili število prebivalcev alpskih mest, ponazorili njihov pomen v primerjavi z mesti zunaj Alp: četudi to še ni empirično ovrednoteno, kaže, da imajo alpska mesta v alpskem kontekstu ključne vloge, ki presegajo njihovo velikost. Če upoštevamo, da imajo alpska mesta podobne urbane funkcije kot nekajkrat večja mesta v okolici Alp, iz tega izhajajo določene politične implikacije:

- **Vzpostavitev novega razumevanja.** Velikost sama po sebi v Alpah nima odločilnega pomena za urbane funkcije naselij. Majhno alpsko mestece ima zagotovo večje vplivno območje kot povprečno suburbano območje. Običajne (statistične) opredelitve so pristranske, saj podcenjujejo prednost alpskih mest. Za oblikovanje politik v prihodnosti je potrebno spremeniti dojemanje tega prostora, če z njimi želimo zagotoviti rešitve, ki bolje ustrezajo izzivom in priložnostim v Alpah in izkoriščajo celotni potencial poselitvenega sistema.
- **Podpora 'decentralizirani koncentraciji'.** Policentrični poselitveni sistem v Alpah je pomembna prednost, ki jo je vredno spodbujati s politikami, ki spoštujejo ta svojevrsten vzorec prostorskega razvoja. Storitve in dobrine je potrebno organizirati na 'decentraliziran' način – tako, da pokrivajo celoten alpski poselitveni sistem, istočasno pa učinkovito gradijo na osrednji vlogi in regionalnemu pomenu mest. Finančni instrumenti in instrumenti politik, s katerimi se vzpostavljajo enaki razvojni standardi za vse kraje ali se namenoma osredotočajo na glavna alpska mesta, bodo zagotovo neuspešni. 'Decentralizirana koncentracija' oblikovalce politik poziva, da poselitveni sistem obravnavajo kot celoto in razvijajo individualne urbane ponudbe, ki so usklajene v sklopu večjih območij.

2. Alpska mesta: povezava med mestnimi in podeželskimi območji

Alpska mesta med seboj povezujejo različne prostore in raznolike funkcionalnosti. V njih se koncentrirajo prebivalstvo in gospodarski deležniki, pri tem pa ponujajo pestro paleto idej, virov in kulturnih aktivnosti. Vzajemno delujejo z alpsko naravo in krajinami, prav tako pa so povezana z večjimi aglomeracijami. Lahko bi rekli, da delujejo kot 'posredniki' med podeželskimi območji in glavnimi metropolami v Alpah in njihovi okolici. S svojo posebno vlogo v poselitvenem sistemu lahko alpska mesta blažijo kritične procese, kot so odseljavanje, gospodarska preobrazba in okoljska degradacija, poleg tega pa lahko tudi prenašajo pozitivne učinke na okoliška območja:

- **Povečanje učinkov preoblikovanja.** Alpska mesta lahko s svojo 'posredniško' vlogo v poselitvenem sistemu postanejo gonilna sila preobrazbe večjih območij. Posledično lahko oblikovalci politik to izkoristijo in s spodbujanjem novih rešitev preko poselitvenega sistema njihov učinek še povečajo. Takšni multiplikacijski učinki bi lahko še posebej koristili modelnim pristopom k okoljskim, družbenim, gospodarskim in upravljalnim rešitvam.

- **Vzpostavitev pravičnih prostorskih struktur in omrežij.** Če z preoblikovanjem naselij vplivamo na veliko večje območje, bo razumevanje in obravnava strukture in omrežij, v katera so naselja vpeta, ključnega pomena. To še posebej velja za prehodna območja med različnimi območji, bodisi mestno-podeželskimi, obmejnimi ali transnacionalnimi. Izziv je ustvariti prostorsko vpetost, ki bo vodila k pravičnim družbenogospodarskim rezultatom, ne da bi pri tem zapostavljali ekološke vidike. Uspešne strategije za prihodnost so v veliki meri odvisne od krepitev zmogljivosti in usklajevanja znotraj celotnih funkcionalnih regij, da bi tako dosegli pozitivne učinke in se izognili neželenim kompromisom znotraj prostorskega omrežja.

3. Alpska mesta: ostajajo v ospredju

Alpski poselitveni sistem lahko v mnogih pogledih gradi na družbenogospodarskih prednostih: demografski trendi so boljši kot v mnogih drugih evropskih regijah. Alpska mesta so primerljivo bogata in raznolika, v Evropi imajo osrednjo lego in edinstvene potenciale. Ti potenciali so dani vsem mestom in naseljem, ne glede na njihovo velikost. Treba jih je skrbno in strateško krepiti, saj se bodo alpska mesta v prihodnosti soočala s posebnimi izzivi. Mesta, ki zgolj poskušajo ohraniti svoje obstoječe stanje in pri tem zanemarjajo morebitne prelomne točke, v prihodnosti čakajo zelo negotovi obeti. Alpska mesta bodo morala prevzeti prodorno vlogo pri obravnavanju gospodarskih, družbenih, kulturnih in ekoloških posledic povečane urbanizacije. Toda katere so prave priložnosti za prihodnost?

- **Zagotovitev učinkovitega poselitvenega sistema.** Alpski poselitveni sistem temelji na različno velikih mestih vzdolž dolin in koridorjev ter na gorskih območjih. S podporo kompleksnosti tega sistema prispevamo k pravičnejši organizaciji življenja, učinkovitemu upravljanju porabe energije in doseganju cilja ničelne rasti pozidave zemljišč. Omogoča učinkovite gospodarske tokove in olajšuje prizadevanja za varstvo okolja.
- **Usmerjanje urbanizacije s prostorsko organizacijo.** Da bi podprli alpski sistem poselitve je treba urbanizacijo usmerjati z učinkovito prostorsko organizacijo. Na tak način je treba ustaviti naključno širjenje, vendar še vedno nuditi storitve, dostopnost in prednosti mest za vse. Za aktivno upravljanje urbanizacije je potrebno nameniti posebno pozornost potisnim in privlačnim učinkom mobilnostnih omrežij, gospodarskim tokovom in vplivom metropolitanskih območij v Alpah.
- **Vzpostavitev prednosti prvega akterja v času okoljskih sprememb.** Alpska mesta so znotraj Evrope močnejše in hitreje izpostavljena podnebnim spremembam. Podnebno odporne urbane strukture bodo v Alpah postajale vedno pomembnejše za zagotavljanje odporne osnove za življenje. Za sprejemanje potrebnih prehodov bodo potrebne upravljalne strukture, ki bodo nagovarjale vse sektorje in javnost. Celostno upravljanje z vodami in energetskimi viri bi lahko predstavljalo za testno področje takšnega načina upravljanja. Zgodnje inovacije v zvezi s podnebnimi spremembami prav tako prinašajo gospodarske priložnosti v prihodnosti, zlasti v alpskih regijah, kjer mesta predstavljajo središča za posebne gospodarske specializirane strukture, kot sta turizem ali hribovsko kmetijstvo.
- **Upoštevanje ambivalentnih potencialov.** Dva priljubljena odziva za preprečevanje negativnega razvoja v alpskem poselitvenem sistemu sta digitalizacija in turizem.

Oba lahko prineseta priložnosti, sta pa tudi povezana s tveganji, ki bi lahko mesta dolgoročno prikrajšala. Medtem ko se bo digitalizacija nadaljevala in si z njo lahko pomagamo pri gospodarski diverzifikaciji, se zaradi nje lahko tudi poveča odvisnost od akterjev zunaj alpskega prostora in pospešijo razkoraki med regijami na tem področju. Podobne posledice lahko opazimo pri visoko intenzivnem turizmu. Vendar lahko v obeh primerih z ustreznim upravljanjem dosežemo stabilizacijske učinke s kombinacijo z drugimi razvojnimi strategijami.

4. Alpska mesta: vozliščem povezovanja naproti

Zdi se, da mnoge trende in vzorce poselitvenega sistema pripisujemo zlasti nacionalni pripadnosti. Na razvojno pot mest ima recimo oddaljenost do metropol ali turistična privlačnost večji vpliv kot nadmorska višina. Po eni strani lahko ta situacija včasih privede do pozitivne konkurenčnosti idej in pristopov, kar se nanaša na evropsko prostorsko raznolikost. Na drugi strani pa se različni sistemi v alpskem prostoru srečujejo z mnogimi mejami, kjer se številna mesta znajdejo pod pritiskom zaradi povečanja prometnih tokov, ki nastajajo zaradi dnevnih migracij, prostočasnih aktivnosti in trgovskih tokov. Čezmejna razsežnost alpskih mest je trenutno precej zapostavljena in posledično manjka ukrepanje. Omrežij znotraj Alp je zelo malo in povezave zunaj Alp so usmerjene v velemesta na robu Alp. Kako lahko alpska mesta iz takšnega 'trka idej', kjer se med različnimi sistemi pojavljajo točke trenja, ustvarijo nove priložnosti?

- **Sodelovanje za novo definicijo prostorov.** Alpska mesta so del zapletenega sistema upravljanja, ki zajema več institucionalnih ravni in nacionalnih sistemov. Na ravni celotnih Alp so veliko bolj prisotna 'mehka' orodja za sodelovanje in komunikacijo kot zavezujoča ali 'trda' orodja. To še posebej velja za številna obmejna območja, kjer različni sistemi trčijo drug ob drugega. 'Mehko' sodelovanje na funkcionalnih območjih, predvsem v kombinaciji s pristopi vključevanja javnosti, lahko pripelje do območjem prilagojenih pristopov z visoko stopnjo legitimnosti in široko podporo deležnikov. Upravljanje na več ravneh lahko dodatno podpre oblikovanje politik v takšnih okoliščinah.
- **Sklepanje novih zavezništev.** Mnoge prihodnje izzive in možne rešitve je najbolje obravnavati v na novo oblikovanih omrežjih in zavezništvih za sodelovanje. Glede na globalno preobrazbo bi močne mreže alpskih mest nudile velik potencial za pridobitev prepoznavnosti in političnega ter gospodarskega statusa. Majhna in srednje velika mesta le redko razpolagajo z enakimi viri in kapacitetami kot metropole, vendar bi organizirana v mreže lahko izboljšala svoj položaj v politiki in pri pridobivanju sredstev na regionalni in nacionalni ravni ter v mednarodnih omrežjih.

Kam v prihodnosti?

Alpska mesta imajo v svojem gorskem kontekstu podoben pomen kot večja velemesta za druga evropska območja. Razsežnost in posledice tega je treba še nadalje raziskati. Pridobljene izkušnje bodo pomagale tudi pri prostorskem razumevanju drugih gorskih ali manj gosto poseljenih območij. Podpora vlogam alpskih mest je predpogoj za trajnostni razvoj na območju Alpske konvencije. Zato je pomembno, da politike, ki se nanašajo na Alpe, poleg velikosti teh naselij upoštevajo tudi njihov vpliv. Alpska konvencija bi morala raziskati, kako še naprej razvijati te vloge v sinergiji s svojimi usmeritvami za trajnostni razvoj. Ključna vloga majhnih naselij za ekološko in gospodarsko blaginjo podeželskih območij ter za dobro kakovost življenja mora biti tako v nacionalnih politikah, kot tudi v politikah EU.

Poleg tega so alpska mesta lahko ključnega pomena pri učinkovitejšem prenosu gospodarskih, ekoloških in družbenih inovacij na večja območja. To bo uspešno, če bodo mesta vpeta v regionalna omrežja, ki dobro sodelujejo, vključujejo različne potrebe in so sposobna zagotoviti pravične rešitve za vse deležnike (povezave mestnih in podeželskih območij, čezmejne regije, omrežja mest znotraj Alp). Alpska konvencija bi lahko torej razmislila o tem, da bi svoje delo na področju biotske raznovrstnosti in podnebja pospešila tako, da bi vključila mesta. Alpska mesta bi si lahko prizadevala za pionirsko vlogo pri izvajanju novih urbanih razvojnih strategij. V drugem delu poročila je predstavljenih pet scenarijev s številnimi zamislami kako pripraviti urbane strategije za prihodnost, izboljšati kakovost življenja in izvajati urbane ter regionalne razvojne projekte kjerkoli v Alpah.

Izboljšanje sodelovanja alpskih mest na transnacionalni ravni bo okrepilo njihov položaj pri oblikovanju politik na vseh ravneh, omogočilo nastanek učinkovitejših povezav med urbaniziranim robom Alp in alpskimi metropolami ter izboljšalo odzive na globalne spremembe. V prihodnje bi lahko alpska mesta še naprej razvijala svoj potencial preko mednarodnih omrežij – z uporabo vseh mednarodnih okvirov, ki so jim na voljo (npr. Alpska konvencija, program Interreg Območje Alp, EUSALP, Teritorialna agenda 2030, Urbana agenda za EU) ali z oblikovanjem novih.

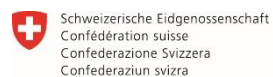
Naslovnica: REVITAL Integrative Naturraumplanung GmbH, Avstrija

Prevod: Intralp, Italija

Lektura: Stalni sekretariat Alpske konvencije

www.aplinetowns.alpconv.org

© Švicarsko predsedovanje Alpski konvenciji 2021/2022

Swiss Confederation

Federal Office for Spatial Development ARE